

84Ук7
П50

*

Вибрано

*

Валеріан
Теліщук

Валеріан Теріуцук

1897—1942

- «Сонячна міць» (1920)**
«Вибухи сили» (1921)
«Книга повстань» (1922)
«Радіо в житах» (1923)
«Дівчина» (1924)
«Жмуток червоного» (1924)
«Громохкий слід» (1925)
«15 поем» (1925)
«Козуб ягід» (1927)
«Геніальні кристали»
(1927)
«Остання війна» (1927)
«Електричні заграви»
(1929)
«Книга повстань»
(видання друге, 1929)
«Григорій Сковорода»
(1929)
«Зеніт людини» (1930)
«Шпаченя» (1933)

**Валер'ян
ПОЛІЩУК**

Вибране

**КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»
1987**

В книге представлены лучшие произведения из творческого наследия украинского советского поэта Валерьяна Полищука (1897—1942), одного из популярнейших поэтов 20—30-х годов. Искренне воспевая революционные изменения в стране, стремясь правдиво отразить современную эпоху, поэт славит тех, кто поднялся на борьбу за счастье и волю людей. Честный поборник нового революционного искусства, хотя во многом и противоречивый, он неутомимо искал новые композиционные средства, формы, ритмы и мотивы, которые бы отвечали требованиям нового времени.

Упорядкування, підготовка текстів,
передмова та примітки
З. П. СУХОДУБА

«МИ БУЛИ НОСІЯМИ НАТХНЕННОГО ВОГНЮ...»

Валер'ян Львович Поліщук (1897—1942) — колоритна і суперечлива постать у контексті першого пореволюційного двадцятиріччя української радянської літератури. Яким бачимо його сьогодні, з відстані часу? Передовсім — талановитим поетом-новатором, який пристрасно і щиро оспівував революційне оновлення країни, шукаючи відповідних часові форм і засобів поетичного вислову. В. Поліщук — один із зачинателів поетичної Ленініани (автор першої в українській літературі поеми про В. І. Леніна), біографічного і віршованого романів, перекладач, публіцист, яскрава постать у тогочасному літературному процесі республіки.

Випущені у 1958 році у Москві, 1960 і 1968 роках у Києві томики «Вибраного» В. Поліщука якоюсь мірою явили сучасному читачеві творче обличчя поета — співця, скажемо його словами, «великого Жовтневого сполоху», тієї бурхливої доби, коли «буря шарпула всесвітом» і понесла «земну юдоль» до «світової комуни», до вселюдського щастя. Валер'ян Поліщук був співцем того героїчного многотрудного часу, коли в боях і праці кувалася перша в історії людства соціалістична держава. Щоправда, не все в творчості поета було однозначно позитивним. Складний час, в який жив і творив Валер'ян Поліщук, позначився і на його поезії: поряд із щирими, по-справжньому революційними і новаторськими творами часом натрапляємо на поетичне штукарство, поверховість, ідейно плутану декларативність. Однак з самого початку треба сказати, що кращі поетичні твори В. Поліщука, пройняті революційним пафосом, романтичним піднесенням, правдиво і щиро відтворюють патетичну героїку рево-

люційних перетворень у нашій країні в перші пожовтневі роки. Поет славить красу людини соціалістичного суспільства, говорить про її високе призначення для творчої праці, радісно вітає нове життя, розуміючи грандіозність перетворень, які воно несе.

* * *

Валер'ян Львович Поліщук народився 1 жовтня 1897 року в селі Більче, Боремельської волості, Дубенського повіту, на Волині (тепер Млинівський район Ровенської області).

«Мій батько — Лев Олександрович, — напише він у своїй автобіографії, — тільки-но ставав на ноги з господаркою і тому був бідний, аж синій, як приказують у нас... Батьківський рід — кріпаки з дідів-прадідів. Прадід був панським чередником і, передавали, що граф Солтан виміняв його за собаку та привіз із Полісся на Дубенщину — з того ми й Поліщуки».

«Дід Олександр — пригадує сестра поета Аполлінарія (померла, рукописні спогади датуються 1967 роком) — у своїй хаті організував школу, де вчилися його діти і дехто із сільських, — тому наш батько Лев був більш-менш грамотний. Ця школа була першою у селі Більче».

Ще й досі односельчани пам'ятають батьків В. Поліщука, зокрема матір, Софію Миколаївну, — співучу, дотепну жінку, котра вміла «приказувати віршами». Саме вона займалася вихованням свого первістка Валер'яна. Надзвичайно працююча, розсудлива і добросердна, мати «все робила з піснею, — згадував брат поета Панкратій. Скільки пісень тих вона знала... Часом сама складала і слова, і мелодію. День, два співає, і все нових. А коли хто з нею є, — то стільки казок, загадок, прислів'їв та всяких оповідок розкаже! Всі свої знання передавала дітям. Вона виховувала в нас любов до природи і людей, справедливість і прямоту».

До того, як Валер'ян почав ходити до школи в сусіднє село Малеве, він пройшов «профосвіту» селянської дитини:

нас гусей, свиней, корову — роботи не бракувало. А увечері мама розповідає казку, а то й цілу поему про дівчинку «Яленку, що була як тополька — так рівненька, як сніжок — так біленька» — і все віршем. Потім наспіває пісень, а дітлахи, мов зачаровані, слухають.

Багато дала Валер'янові школа — він захопився читанням. Найулюбленішою його книжкою був мамин пісенник.

Закінчивши на «відмінно» початкову школу в Малеві, Валер'ян, за порадою учителя, продовжив навчання у селі Мирогоща біля Дубна. Учився він добре, а найбільше любив геометрію та природознавство. «Математика мене захоплювала своєю логічністю і послідовністю в житті, — писав він. — Крім того, очевидячки, з дитинства я мав нахил до абстрактного мислення, і математика перша відкрила мені шляхи». («Дороги моїх днів»).

Після закінчення Мирогощанської школи Поліщуки хотіли віддати свого сина в Білокриницьку сільськогосподарську школу чи до духовної школи у Кременець. Однак ці професії не приваблювали хлопця. Завдячуючи щасливому випадку, батько познайомився з інспектором Луцької гімназії, який, теж виходець із бідної родини, вирішив допомогти хлопцеві. Для вступу до гімназії потрібно було підготуватися з німецької, французької і латинської мов, алгебри та історії. Латину сам інспектор узявся викладати задарма, а для інших предметів потрібен був репетитор. Тоді батько продає 1,5 десятини землі, корову, годувальницю дітей, щоб син міг цілу зиму жити в Луцьку і ходити на лекції.

У 1912 році Валер'ян вступив до 4 класу Луцької гімназії. «Ото бачиш, — казав батько синові, — я все зробив, що міг, спродався, витягнувся до кінця, щоб ти не був таким сліпим, як я. Тримайся ж і вчись. А як вивчишся на якогось там пана, то щоб мужиків не забував».

Спочатку Валер'ян заробляв на прожиття приватними лекціями у своїх же товаришів по гімназії, а роком пізніше одержав земську стипендію — зразу 103 карбованці, — то викликав батьків до Луцька і купив корову.

У Луцьку Валер'ян давав уроки синові командира полку, через що й мав можливість користуватися полковою бібліотекою, в якій він перечитав майже всі книги, і серед них — Шевченків «Кобзар».

Нелегко було Поліщуківі серед гімназистів — синків поміщиків, кушців, попів. Приїжджаючи додому на канікули, скаржився батькові, що йому докоряють його мужицьким походженням.

Під час першої світової війни, коли військові дії захоплюють Луцьк, Валер'ян із братом Никандром (помер 1920 року в Катеринославі.— *З. С.*) переводяться у Катеринославську I класичну гімназію.

У 1914 році Поліщук із товаришами без відома гімназійного начальства випускає українсько-російський збірник «Первая ласточка», де друкує свого першого вірша «Круті і низькі береги». Згодом виходить збірник «Блуждающие огни».

Валер'ян добре вчився й у гімназії, але під, який був класним наставником, чомусь не злюбив хлопця. Одного разу на лекції Валер'ян почав суперечку з попом про те, чи мають тварини почуття і розум, чи не мають. Із закону божого і попівського виходило, що не мають, лише одна людина є істотою розумною і безсмертною. Поліщук, озброївшись ученням Дарвіна, виступив проти. Клас розділився. Дискусія тривала кілька годин. А невдовзі клас зірвав лекцію з історії. 13 учнів не допустили до екзаменів, а Валер'яна виключили з гімназії.

Попрацювавши конторником в експедиції Брянського заводу та на київському «Арсеналі», Валер'ян поновився в гімназії, одержавши «трійку» з поведінки. Після закінчення гімназії із Золотою медаллю, якої йому так і не видали, їде у Петроград, де вступає до інституту цивільних інженерів: його вабить архітектура, яка «співає мистецько-математичною гармонією». В. Поліщук працював вантажником, заробляючи гроші на прожиття, і вчився.

У фондах Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка

АН УРСР зберігається «Щоденник» В. Поліщука з цікавими спостереженнями поета про той час: «1 листопада 1917 року. Що в нас діється у Петрограді, аж голова кругом іде».

Про цей період він напише: «Центральна Рада з Керенщиною сперлася, Совіти викривають гниль коаліції. Мітинги... і врешті — Жовтнева революція. Пам'ятаю, перед самим Великим Жовтнем хтось мене повів на районний мітинг кадетів. Один кадет, журналіст, розпинався: «Россия пала!» Якийсь товстопузий банковець собі крізь сльози декламував про загибель культури, гукаючи до спасителя Корнілова. І от Жовтень ударив по всіх їх. Як було приємно тоді жити!»

В. Поліщук у той час працював контролером на складах острова Сельдяной Буян. І ось він та ще кілька робітників узялися охороняти склади. На допомогу їм було прислано 20 солдатів. Близько п'яти діб удень і вночі вони видавали для революційної армії харчі.

Потім В. Поліщук їде на Україну. Якийсь час навчається у Кам'янець-Подільському університеті. На рідній Волині його обирають головою Боремельського земельного комітету — він розподіляє землю селянам. І, звичайно, пише вірші, співзвучні часові.

Була душа моя до останнього часу,
До революції,
Закована.

.

Ударив грім —
І буря
Шарпнула
Всесвітом!..
«Ходім, ходім,
Вперед, ходім! —
(Почулось серед грюку).—
Робітнику розкутий,
Запалим світ,

Щоб на сотні, тисячі літ
Твій дух світився
Святий!!»

— Це прийшла революція.

.

О, тепер моя пісня стала
Могутня, стоголоса.

(«Моя пісня»)

У час соціалістичної революції, громадянської війни, коли відбувався процес політичного розмежування літературних сил, В. Поліщук твердо стає на бік революції. Він займається організацією народної освіти, створенням нових осередків культури, бібліотек.

Як довідуємось із «Щоденника» письменника, 27 червня 1918 року він знайомиться у Києві з Павлом Тичиною. Через чотири дні В. Поліщук зробить такий запис: «Балакав сьогодні з Тичиною. Славний він, тихий, ніжний». А у книзі «Народні пісні в записах Павла Тичини» (К., 1967) знаходимо дві пісні «Ой за гаєм зелененьким» та «Ой до того жита та жита», записані ним у 1921 році від В. Поліщука. Становлять інтерес щоденникові записи П. Тичини, датовані 2.X 1921 р. з оцінкою творчості В. Поліщука: «Зустрівся учора в театрі з Валер'яном... прочитали один одному повеньке. І нічого, прекрасні поезії. Юні, здорові».

1920 року в Києві, з ініціативи В. Поліщука, організовується літературна група «Гроно», а через п'ять років, у Харкові,— група «Авангард». Поет організовує перший на Україні регулярний радіоальманах і стає його редактором. У першій половині 20-х років В. Поліщук входить у Спілку пролетарських письменників «Гарт».

В кінці 1925 — на початку 1926 року В. Поліщук, разом з П. Тичиною та О. Досвітнім,— у творчому відрядженні в Прибалтиці, Чехословаччині, Німеччині, Франції. У Празі вони побували в гостях у чеського діяча культури Зденека Неєдли, зустрічалися з Олександром Олесем. У Парижі

В. Поліщук познайомився з І. Еренбургом, бачив ветеранів Паризької комуни 1871 року, автора «Інтернаціонала» Ежена Потьє.

Через три роки В. Поліщук знову мандрує по країнах Західної Європи: відвідує Польщу, Німеччину, країни Скандинавії. У Львові, через який пролягав його шлях, поет зустрічався із західно-українськими літераторами — С. Тудором, П. Козланюком, В. Щуратом, М. Рудницьким, художником О. Новаківським й залишив їхні виразні портрети у книзі нарисів «Рейд у Скандинавію» (1931).

У цій книзі та у листах до дружини В. Поліщук яскраво змальовує зустрічі у Варшаві із сином М. Коцюбинського Юрієм, в Осло — із повпредом СРСР О. М. Коллонтай, у Берліні — з поетом Й. Бехером.

Зарубіжні мандрівки дали можливість В. Поліщуківі на власні очі побачити кричущі суперечності капіталістичної дійсності, про які він пише у ряді віршів та нарисах — «Розкол Європи» і «Рейд у Скапдінавію».

В 1928 році В. Поліщук у складі делегації українських літераторів побував у братній Білорусії.

Останні роки творчого життя письменника були дуже продуктивними: крім кількох поетичних збірок, із друку вийшли історичний роман у прозі і в віршах «Григорій Сковорода» (1929), книжка нарисів про Донбас «Повість металу і вугілля» (1930), поетичні книжечки для дітей. Твори В. Поліщука входили у хрестоматії, його вірші «Юнацький марш», «Першотравневе» та інші було покладено на музику, і вони стали популярними піснями. У віршах цього періоду поет славить красу людини, радість творчої праці: трудові ранки країни.

Ах, як розкішно у житті кишті!
Ах, як високо захват підніма! —
Нехай розчавлені лежать розпуки квіти,
І туга хай розвіється німа!
Бо все-таки що б не казати,

А в диких закутках, затуркані з біди,
До розуму ідуть в ході завзятій
І діти бідненькі, і зморені діди,
Бо все ж таки що б там не було,
А в будівничім запалі первових міст
Чи в тьмяному забутих сіл горінні —
Скрізь електричні спалахи
Здіймаються по Україні
І трудова земля
Сповняється ранковим гулом.

(«Благословенний сірий ранку мій...»)

У неспокійному серці Валер'яна Поліщука зароджувалися нові й нові творчі задуми. Повернувшись у вересні 1934 року із I з'їзду радянських письменників, він у листі до батьків писав: «Тепер цими днями маю ще поїхати на Кавказ... і тоді сяду писати новий роман. Один, що зветься «Завзятий вік», я уже написав і здав друкувати. За кілька місяців він вийде в світ...» Однак замірам письменника не судилось збутися і він був на довгі роки виключений з літературного процесу.

* * *

За життя В. Поліщука вийшло з друку понад 40 його книжок, у тому числі — 15 поетичних збірок, книга «15 поем», поема «Роден і Роза», романи у віршах «Ярина Курнатовська» та «Червоний потік», роман у прозі і віршах «Григорій Скворода», кілька книг нарисів, публіцистики, літературної критики, широка автобіографія «Дороги моїх днів», десяток поетичних книжечок для дітей. Доробок, як за півтора десятиріччя літературної праці, — чималий. Творча продуктивність була характерною для Поліщука, що, зрештою, він стверджував та вмотивовував сам: «зараз пора українського ренесансу, доба повнокровна. Ми прийшли дати роботу, багато поживи, а не рафінерії».

Початок літературної праці В. Поліщука припадає на перші пореволюційні роки — час надзвичайно складний в ідейно-естетичному плані, — коли відбувалася диференціація літературних сил. Цей процес особливо активно проходив саме у перші пожовтневі роки, коли в українській поезії існували, активно обстоюючи свої творчі платформи, школи символістів, футуристів, «неокласиків». Як зазначав О. Білецький, «літературні явища цієї доби становлять надзвичайно строкату картину». Ряд поетів старшого покоління, не прийнявши Жовтневої революції, опинилися в еміграції, значна група, зокрема «неокласики», прагнули залишитися на позиціях «чистого мистецтва», хоч більшість із них поступово переходила до табору революційних митців.

Така строкатість літературного життя не могла не позначитися і на творчості В. Поліщука. Маємо на увазі формалістичні шукання Поліщука-поета, його прагнення бути лідером, законодавцем літературного життя, а звідси — поспішні пишномовні декларації. Правда, потрібно одразу зазначити, що В. Поліщук, влившись до загону революційних митців, ідейно завжди залишався вірним темі революції. Він глибоко усвідомлював високе покликання й обов'язок митця — свідка і літописця всесвітньо-історичних подій: «...Бо я ж один із тих, що вдихнув Революції, такої, якої ще мир не знав. Українці й росіяни повинні показати її всьому людству..., в літературі німці і французи за нас її не покажуть». (З листування поета).

Рання творчість поета (1918—1919 роки) досить широко представлена у розділі «Творчий ранок» другого видання «Книги повстань» (1929). Як зауважує у примітці В. Поліщук, ці вірші і кілька перекладів (з Гете, Бальмонта, Мережковського) покажуть читачеві, «в колі яких заплутаних інтересів та можливих впливів був автор... напередодні свого справжнього літературного виступу». Дійсно, більшість із його ранніх віршів є лише пересічним наслідуванням, зокрема поетів-декадентів. Але вже у цю пору свого учнівства поет шукає власного голосу. Це виявляється навіть у те-

матиці його віршів. Тут і громадянська лірика, у якій висміюються міщани-псевдопатріоти (сатиричне перо В. Поліщука зазвучить на повну силу через два роки у київській газеті «Більшовик»), і вірші про кохання, і пейзажна лірика. Важливо, що вже в окремих ранніх творах про природу поет виявляє себе проникливим тонким ліриком («Хай іде дощ», «Червнева ніч», «Перший сніг», «Шум майовий ходить садом»). В його елегійних пейзажних замальовках звучить виразне слово, оригінальне порівняння: «з дощем веселюсь, перебендюю», «сніг по листі шелепить». Поет говорить про призначення людини жити у гармонії з природою, протиставляючи цьому деструктивність воєн.

І в ранніх віршах про природу, і пізніше поет виявляє себе майстром точної деталі, слова, що засвічується якоюсь новою гранню, звукові образи у його віршах органічно вплітаються у зорові картини. Кращі з пейзажних віршів В. Поліщука належать до здобутків української поезії у цьому жанрі.

Децю риторичні, але переконливі, щирі і визначальні щодо дальших ідейно-естетичних шукань його вірші «Батькові», «Народ мій монолітом став», у яких знайшли відображення драматичні події, що відбувалися на Україні.

Важливими на шляху творчого становлення В. Поліщука були 1920—1921 роки, коли він не лише активно працює як поет, а й виступає одним із організаторів літературного життя на Україні. Створена з його ініціативи група «Гроно» випускає у 1920 році в Києві однойменний літературно-мистецький альманах, а наступного року у Катеринославі — альманах «Вир революції». Як зазначає у програмному виступі головний ініціатор альманаху «Гроно», завдання його «бодай хоч наблизитись до того істинного шляху у мистецтві, який би відповідав духовній структурі нашої доби великих соціальних заворушень», учасники групи прагнули «знайти синтез існуючих течій, взявши од них все найбільш здорове, природне і відповідаюче принципу зрозумілості», вважаючи «найбільш визначними формами сучасності імпре-

сіонізм та футуризм...». «Гроністи», не маючи виразної ідейної позиції, розійшлися згодом по різних угрупованнях.

В. Поліщук виступив у цих альманахах із добірками віршів, де він, з одного боку, прославляє революційне горіння («Революційний поет», «Колос Мемнона»), а з іншого, пише: «Борня борнею: дайте мені дихнути», «ми хочемо поза війною творити, взявши у революції одноденний одпуск». А в опублікованій у «Гроні» статті «Як дивитися на мистецтво» він заявляє: «місце, де створено мистецький витвір, обставини й мистецькі засоби не відіграють ролі...» Непослідовність, суперечливість поглядів, поспішність і недодуманість висновків ще не раз проявлятимуться у практиці В. Поліщука, поета і теоретика. Він намагатиметься стати фундатором нової революційної теорії мистецтва, виявляючи водночас нігілізм щодо класичної мистецької спадщини, що, зрештою, було у ті роки помилкою багатьох, а власну поетичну творчість розглядатиме як «спортивний гін вперед». Але у творчості відходитиме від своїх плутаних теоретичних постулатів, що йтиме їй лише на користь.

На деяких віршах В. Поліщука початку 20-х років позначився вплив У. Уїтмена, якого, як зауважував О. Білецький, В. Поліщук «у перших своїх речах просто переказує». Правда, таке «запозичення» приносило у молоду українську радянську поезію новий образно-тематичний матеріал. Сам Поліщук згодом напише: «Ні, я не Уїтмен. Новий я, ще незпаний, Що бунтом полоснув між хвилями знамен... В мені-бо сила й біль працюючих рамен. Я йду в передній лаві... Робочої України живе в мені душа, і їй — моя любов...»

Від глобальності, космізму у зображенні революції у збірках «Сонячна міць» (1920), «Вибухи сили» (1921) поет поступово переходить до зображення конкретної людини-трудівника, людини-індивідуума — зодчого нового щасливого суспільства. В. Поліщук, щораз більше утверджуючись як співець революції, порівнював її з весною, яка «в наші душі вдихнула палаючий огонь у весняному піднесенні своєму», зробила народ повновладним господарем своєї долі.

Одним із перших у повоєнній поезії В. Поліщук звертається до жанру балади, легенди. Тема цих творів — революція, їхні герої — рядові бійці-революціонери. Широке використання народнопісенної лексики і символіки зближує їх з довоєнними баладами, але твори В. Поліщука пройняті *новими* ідеями, у них діють *нові* люди.

Окремі розмови заслуговують політичні сатиричні вірші поета, які мали агітаційний характер. З серпня 1920 року В. Поліщук регулярно публікував у газеті «Большовик» — органі Київського губкому КП(б)У віршовані фейлетони, гуморески та байки, спрямовані проти ворогів молодії Країни Рад — куркулів, панів, попів. Цим творам, підписаним псевдонімом Микита Волокита, В. Поліщук не надавав особливого значення і більшості з них у майбутньому не передруковував, вважаючи, що це була «піднесена, майже щоденна чорна праця робітника художнього слова в безпосередній обстановці боїв і перемог Червоної Армії. І в цій боротьбі червоних із білими та жовтоблакитниками авторіві прийшлося узяти посильну участь своєю зброєю — пером». Серед кращих можна назвати віршовані оповідання «Пан та селянин», «Серце з нюхом», байку «Що краще». Оповідачем у них виступає дотепний, меткий на слово селянин, який дошкульно висміює ворогів народу. Ці твори, як правило, мали традиційне закінчення:

Пораду дам
На злість панам
Я, Микита Волокита,
Що Україну пішки пройшов —
Трохи правди знайшов.
Отож слухайте мою пораду:
Підтримуйте народну владу!
Владу Радянську
Робітничо-селянську.

(«Що краще»)

У другому номері журналу «Шляхи мистецтва» за 1921 рік опубліковано роман у віршах В. Поліщука «Ярина Курнатовська». Головна героїня, іменем якої названо твір, дочка колишнього поміщика, пориваючи із своїм класом, поступово приходять до розуміння змін, що відбуваються у країні після революції, її своє призначення знаходить у служінні народу. Роман написаний класичним ямбом, окремі розділи — верлібром. У творі багато персонажів з різних політичних таборів. Діють вони часто у ситуаціях надуманих, мало пов'язаних між собою. Та й окремі частини твору не завжди поєднуються найкращим чином. Є тут і натуралістичні надмірності. Авторіві не вдалося достатньо глибоко розкрити поставлені проблеми, досягнути ідейної виразності. Але попри перелічені вади, цьому твору, як зазначає С. А. Крижанівський, «не можна відмовити в реалістичності, оскільки, даючи широку панораму людей і звичаїв епохи і, з цього боку, випереджуючи прозу взагалі і радянський роман зокрема, він має певне пізнавальне значення».

Не вдалася В. Поліщуку в цілому і поема «Ленін» (1922), хоч деякі сцени в ній, як, наприклад, засідання з'їзду Рад, де Ленін говорив про план електрифікації країни, написані яскраво, з піднесенням. Поема розтягнута, їй бракує архітектонічної цілісності, співзвуччя окремих композиційних елементів. Та все ж вона була помітним кроком поета на шляху художнього освоєння й епічного втілення великої теми.

Цього ж року В. Поліщук створює одну з найкращих своїх поем «Думу про Бармашиху», яку Ю. Смолич, як і поему «Пацанок», відніс до творів, «що назавжди ввійшли в скарбницю української радянської класики...»

В основу поеми покладено реальний факт, взятий В. Поліщуком із публікацій у газеті «Вісті ВУЦВК» за 17 червня 1922 року. Тут, у замітці «Незаможна селянка Бармашова і її смерть» розповідалося про те, що 65-літня Текля Микейвна Бармашова із села Засілля на Миколаївщині була «рев-

ною оборонницею Радянської влади», «членом Комуністичної партії більшовиків України», «делегатом і членом президії 2-го Всеукраїнського з'їзду незможних селян». У голодний 1921 рік Текля Михеївна організувала у своєму селі комуну, а в попівському будинку створила притулок для дітей. Селянка закликала вилучати церковні цінності, щоб було за що годувати голодуючих. Куркулі та церковники жорстоко розправилися з жінкою. Вражений цією трагічною подією, В. Поліщук створив поему і опублікував її через два тижні у цій же газеті.

Стилізована під українську народну думу, написана з піднесенням і драматизмом, поема стала одним із творів новітнього епосу. Закінчується вона пророчими словами:

Ой пройдуть літа,
Гей пройдуть года —
Стане воля по цілому світу,
Ой згадають про нас,
Гей розкажуть про нас,
Як жили та були в наш бунтарський час
І старі, й малі діти.

Постановою ВУЦВК цей твір було розіслано через РАТАУ для надрукування в усіх газетах України, і він мав великий резонанс серед читачів.

Етапною можна вважати книгу поезій В. Поліщука «Радіо в житах» (1923), рецензуючи яку, В. Еллан (Блакитний) зазначав: «маємо тут низку блискучих, яскравих творів, цінних придбань для літератури пролетарської революції». Вірші цієї збірки відзначаються мажорним світосприйманням, філософічністю, свіжістю і ясністю поетичної лексики.

Пейзажною лірикою, що увійшла до циклу «Життя», В. Поліщук засвідчує збагачення своєї поетичної палітри. Ці вірші характеризуються образною насиченістю, живописною пластикою слова, елегійністю. Поету вдається зафіксувати тонкі порухи душі ліричного героя. Він говорить про

гармонійність природи, про взаємозв'язок, взаємозалежність та доцільність різних форм життя.

У любовній ліриці В. Поліщук теж на щабель вищий, глибший, пізніше, хоч і тут подекуди ще трапляються твори, позначені еротизмом. Він замислюється над одвічною таїною кохання, оспівує високе призначення жінки — материнство. Ці поезії — гімн коханню, як первооснові життя («Зоряна симфонія», «Гімн жінкам»).

Філософською заглибленістю думки відзначаються вірші циклу «Життя», у яких поет від імені людства каже: «Ти могутня, о земле! Але я вищий за гори твої, Глибший за океани, сильніший за урагани, Мій розум без меж, бо я — людство». В. Поліщук, твердо стоячи на матеріалістичних позиціях, говорить про пізнаваність світу («Боротьба»). Він радісно вітає життя у всій його багатогранності, славить вільну творчу працю, технічний поступ молоді Країни Рад («Поступ»).

Світлі, радісні перспективи нового життя поет вітає і у віршах «Аеропісня», «На пісенний лад», «Веснянка», «Всесвітня революція». Вільна праця, стверджує поет, створює можливості для різнобічного й глибокого розвитку особистості, творчості, це, вважає він, — один із найбільших здобутків соціалістичного ладу, яскравий приклад для трудящих усього світу, що запалює їх на боротьбу за краще життя. У вірші «Юнацький марш» поет висловлює віру у щасливе майбутнє людства: «Зоріє нам всесвітня перемога — нехай тремтить всесвітній кат!»

З різнопотемними творами великої епічної форми виступає В. Поліщук у книзі «15 поем» (1925). І хоч багатьом з них ще бракує художньої довершеності, ідейної чіткості, книга викликала інтерес у читачів і літераторів і відзначалась критикою, як «щабель у творчості Поліщука». «Тут поезія творення і творчої праці, — писав О. Лейтес. — І найвищим щаблем творчості... залишається чудова під усяким поглядом поема «Асканія-Нова». Тут поет уникнув спокуси машинопоклонства (типової дитячої хвороби пролетарських поетів)

і виспівав не машину, протиставлену природі, а машину, що працює вкупі з природою і вдосконалює її».

У поемі «Асканія-Нова» звучить гімн праці, людському розуму, які перетворюють випалений сонцем степ на квітучий сад. Водночас поет уже тоді передбачав екологічні проблеми, які стали перед людством на повен зріст у наші дні: він говорить про необхідність дбайливого ставлення до природи, розумного й доцільного втручання у природні процеси. Описуючи перетворення в Асканії-Нова, поет проектує свої висновки на всю планету, на все людство — «спілку народів», говорить про те, що «Тільки людина праці, Як брата, Прийме всі нації в коло своє. О, тільки-но б війни останнім ударом спинити...» У майбутнє поет дивиться з оптимізмом:

І дощі проллються, де схоче людина,—
Той час настане, як перша година.

.

Внуки свавільних степів

В солоді знань заживуть.

Згасне у попелі гнів

Наших гарячих покут.

Ти ж, моя земле, як день,

Цвітом вишень зацвітеш,

Ніжне зітхання твоє

Стане, як заводь небес.

Цікава поема «Франко у труні», в якій 50-річний Камењяр, згадуючи про важке дитинство, проводить паралель між своїм життям і долею рідного народу, якому австро-угорська монархія «почварою вп'ялась у груди». «Невже, народе мій, прообразом твоїм Життя моє навіки стане?» — запитує Франко. Й з вірою у майбутні «дні пригожі» звертається до народу:

Не тихомирся, люде,

Бо сила ожива:

Твої широкі груди —

Це не пусті слова.
І поступ не пристане
Поміж народи йти,
А праця доростає
До світлої мети.

Плідною для В. Поліщука була друга половина 20-х років, хоч, мабуть, саме цей період — найбільш складний і суперечливий, як у його творчості, так і в теоретичних шуканнях. 27 квітня 1927 року В. Поліщук зробив у своєму «Щоденнику» запис, який свідчить про те, що письменник знаходився перед новим кроком у творчому зростанні: «...мислів багато, проблем не менше... Почуваю, що розумом, інтелектом виростаю... Хочеться якихось велетенських форм, образів та творів». Згадаємо, що у кінці 20-х на початку 30-х років В. Поліщук звернувся до прози — запланував цикл романів на теми соціалістичного будівництва.

У поезію В. Поліщука широко входять індустріальні та урбаністичні мотиви, він знову захоплюється верлібром, обстоюючи думку про те, що «верлібр висунули урбанізм і індустріалізація», що «революція і сучасність з'єднуються, спираючись на верлібр» (стаття «Завдання доби»). Він вважає, що верлібр є показником індустріального розвитку країни: «Чим більш одстала в індустріальному розвитку країна, тим трудніш і пізніш там виявляється поетична форма верлібру... Верлібр іде поруч... з найбільшою революційністю, яка любить і знає значення індустрії» (стаття «Верлібр і його соціальна основа»). Поет обстоює «динамічність творчості», яка полягає в тому, що для «передачі почування від творця до людей приймаючих виявляється мистецькими засобами духовне напруження в експресивній формі ритму евфонії, образів, сюжету та ідей, маючи завданням дати гармонійний синтез усіх творчих здобутків та наукового знання» («Завдання доби»). Однобокість таких тлумачень і тверджень очевидна.

У 1925 році так звані конструктивісти-динамісти, лідером і теоретиком яких виступає В. Поліщук, утворили літературну групу «Авангард», яка проголосила програму «конструктивного динамізму» або «спіралізму», розуміючи під цим мистецтво модерної техніки й цивілізації; папуючою поетичною формою вони вважали вільний вірш. «Авангардівці» випустили три альманахи: «Бюлетень Авангарду» (1928), «Мистецькі матеріали «Авангарду» і «Авангард» (1929), позначені певною мірою міщанським анархізмом, властивим світогляду деяких учасників угруповання. Орієнтуючись на «ліві» течії західного модернізму, «конструктивісти-динамісти» займались формалістичним експериментаторством і, по суті, не опублікували тут жодного визначного твору. Правда, як позитивне, можна відзначити прагнення «авангардівців» залучити до співробітництва в альманасі широку автуру (тут опубліковано невеликі поетичні твори російського письменника І. Сельвінського та німецького поета Й. Бехера).

Сам В. Поліщук видрукував в альманахах кілька власних віршів та статей (українською мовою і в перекладі німецькою та есперанто), в яких, зокрема, було висловлено цікаві думки щодо організації культурно-мистецького життя у республіці.

У період з 1926 по 1930 роки виходять з друку поетичні збірки В. Поліщука «Геніальні кристали», «Остання війна» (1927), «Електричні заграви» (1929), «Зеніт людини» (1930), роман у віршах «Червоний потік» (1926), повніший варіант роману «Григорій Сковорода» (1929), книга статей «Літературний Авангард» (1926), книга прозових мініатюр, афоризмів та віршів «Козуб ягід» (1927), мистецтвознавчий нарис про художника Василя Єрмилова (1931).

Звичайно, не все із створеного у цей період витримало іспит часу: зустрічаємо тут розтягнуті описові вірші, ексцентричні, претензійні висловлювання, так звані «бризки мислі» у «Козубі ягід». Поезія В. Поліщука того періоду певною мірою відображала ті процеси, що відбувалися у

тогочасному українському письменстві на його шляху до вершин соціалістичного реалізму.

У своїй основі творчість В. Поліщука живиться життєстверджуючим пафосом радянської дійсності. Поет прагне бачити свою країну у числі наймогутніших, найпередовіших, а шлях до цього, на його думку, полягає в індустріалізації. Через те у його творах домінують індустріальні мотиви, у вірші проникає виробнича лексика, що, правда, не стає самоціллю. В. Поліщук створює оригінальні поетичні «біографії»-гімни міді, залізу, алюмінію, називаючи їх «Металевими віхами», говорить про машини, які полетять «за кордони атмосфери», про «атом-мотори».

Оспівуючи здобутки людського генія, В. Поліщук вважає, що через технічний прогрес пролягає шлях до духовного вдосконалення людини. На цю проблему він дивився не однобоко. Ось, наприклад, поет захоплено пише про політ великого сучасного літака над містом:

Над Берліном приглушений гул...

.

З краю гроно вогнів напливає па місто:

Зеленавий-червоний з боків,

А в невидимій тупі птаха-машини

Освітлені вікна кабіни

Пливуть у зеніт.

То новий уночі проплива корабель,

Океан двигтить од роботи моторів,

Так у темному морі людина пливе

До нових осіяних осель.

Вітаючи поступ і величні перспективи людської цивілізації, В. Поліщук висловлює глибоку думку-застереження, підтверджену у майбутньому трагічним досвідом людства: «...може, так само за кілька років отакий самий нічний корабель, тільки вже з погашеними вогнями, літатиме над містом, де живе ваш батько, сестра чи друг,— і тоді нагро-

мадження руїн поставатиме з людських осель під драгливий страшний струс вибухів бомб, кинутих з цього аероплана» («Рейд у Скандінавію»).

У своїй науковій поезії, зокрема, у віршах циклу «Матерія» збірки «Геніальні кристали», В. Поліщук виявляє матеріалістичне розуміння випикнення й еволюції життя. Тільки створивши людину, вищу форму високоорганізованої матерії,— природа змогла пізнавати сама себе,— стверджує він у віршах «Ступені», «Кристал живого», «Медуза Активія». Але й ставши на найвищій щабель розвитку, вважає поет, людина не втрачає зв'язку із своєю першоосновою — природою. Поет є матеріалістом і в тлумаченні безсмертя, яке полягає у перетвореннях матерії: «Бачу, листя опале торік, догниває: Тлін і смерть. Але думка нова іде, що, не вмерши, не встанеш паново... Зогниває зерно — зеленіє обнова». І все ж поет прагне земного безсмертя, бо лише людина може усвідомлювати всю багатогранність буття:

Безсмертя хочу! Вічно споглядати,
Впивати всі красоти барв і тонів,
Живеє рухання істот,
І хвильний біг, і ропоти бурунів,
І блискавок обійми полохливі,
Що потрясають очі
І випікають серце,
І милої мові тьмяну повінь
В замутнених любовію очах —
Ось чого я хочу, до безумства хочу.
Я хочу вічно, безроздільно жити!

(«Буття матерії»)

Цікавим є роман В. Поліщука «Григорій Сковорода», в якому автор памагається розкрити світоглядні принципи видатного українського просвітителя, філософа і поета.

Життєствердженням і щирими почуттями сина своєї землі відзначаються вірші В. Поліщука, що увійшли до його

останніх збірок «Електричні заграви» (1929), «Зеніт людини» (1930). Поет пише про грандіозний трудовий поступ Радянської країни, щасливе життя її народу, про світлі прийдешні часи і «льот міжземної ракети». Він вірить у братерське майбутнє народів усієї планети, називаючи її своїм домом, у переможну силу людського розуму.

Знайомлячись із поетичною творчістю В. Поліщука, сучасний читач наче перегорне живі, пульсуючі сторінки років молодості нашої Соціалістичної Вітчизни — років надій і боротьби, романтики і творення, а відтак зможе краще зрозуміти сьогоднішній день, проїнятися до нього глибшою любов'ю, відчути зв'язок поколінь і усвідомити свою відповідальність перед нащадками. У цьому — непроминуцність і сила поезії Валер'яна Поліщука.

Зіновій СУХОДУБ

З книги «СОНЯЧНА МІЦЬ» (1920)

В РЕВОЛЮЦІЮ

Блажен, хто може горіти,
Бо після нього залишиться попіл,
А не гній.

КОЛОС МЕМНОНА

Страбон розказував...

Коли сонце виринало
Із пустинь Лівії,
Звуки колоса Мемнона
Зустрічали промінь сонця
І котились понад Нілом.
Сонце Міці запалало
І мечами огневими
Розсікає хмари-дими
Над безмежними полями.
В серці — радісні тромбони.
Наберу повітря в груди,
Крикну колосом Мемнона:
«Сонце... ранок, люди!»
Пролетарю, ти — розкутий!
Можеш сміливо дихнути!
Вийди на простори
Сонечко зустріти:

Хвиля котиться червона
По цілому світі.
Сонце, волю зустрічати,
Гей, виходь, мій брате!

СТАРЦЯМ ДУХУ

Замовкніть, о, старі!
І голосом гунявим не забивайте наші вуха:
Ви не достойні, щоб вас слухали!
Ваші очі обійшли круг голови
І дивляться назад.
Белькочучим язиком поперхніться,—
Ось вам моя порада!
Бо сильна від сучасності десниця
Дочавить сучаком революційності,
дочавить гада,
Який іще своїм хвостом
По наступившій литці б'є.
Останнім — слово вам моє,
Бо далі скажуть громи!

РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПОЕТ

Я знову піду на боротьбу охоче;
Я не стану лякатись
підстінних розстрілів щоночі.
Я заріжу свій смертний жах
Без ножа.
І з холодним мавзером рішучості в руці
Я вже йду до нових революцій.

Бо я — людський дух,
Я — вічний рух.
Я скрашую людині
Буття, піднімаючи боротьби стяг...
Нині
Я — само життя.

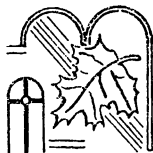
МОЯ ПІСНЯ

Вероніці Черняхівській присвячую

Була душа моя до останнього часу,
До революції,
Закована.
Я міг ходити і прозора думати про красу,
Співаючи на поетичній лютні.
Та пісня моя була з маленькою печаттю духа,
Як перші опуси Бетховена,
Захована
Десь у глибині...
Тепер — ні!
Немов вулкан, що спредвавіку
Захололим гранітом
Вкрився і лавою;
Коли віки почали роз'їдати камінну грудь
І покрили збочини травами...
Тихо пташки стрекочуть,
І глухих ударів
Не чуть...
І от в один день
Рвонулись скали до неба.
Липи, ясені,
Що поросли на схилах зелених,
Стали догори коренем
Летіти, немов із жмені...

Скоро
І гаряча, огненно-біла жижа,
Мов істота хижа,
Накинулась на струхліле стовбур'я,—
Ударив грім —
І буря
Шарпнула
Всесвітом!..
«Ходім, ходім,
Вперед ходім! —
Почулось серед грюку.—
Робітнику розкутий,
Запалим світ,
Щоб на сотні, тисячі літ
Твій дух світився
Святий!!»
— Це прийшла революція.—
Я кинув лютю.
Я маузера взяв і молота холодного з криці
І пішов руйнувати порослі мохом вежі,
Розбивати рештки
Бутельок шкляних:
З яких пили не вина,
А кров працівників незнаних
Старі, облізлі, лисі, слиняві.
Я забув за рани,
Що мені нанесло
Те шкло.
Я захитався від боротьби п'яний,
Як на вітру зело.
О, тепер поллялась моя пісня,
Од якої трісне,
Розвалиться
Старий західноєвропейський палац.
І велетня пролетаря мозолястий палець
Вже притиснув делікатного носа

Вельможного графа,
Як кнопку!
О, тепер моя пісня стала
Могутня, стоголоса.

НА ДОЛИНІ

(Легенда)

Не скаже зелен явір,
Що сталось на долині,—
Не стане більш ходити
Дівчина по калину.
Ходила та гуляла,
Милого піджидала...
Колись у тому лісі
Кресав огонь з кресала,
Щоб гріться в темну нічку,
Як ворог десь дримає...
З повстанцями за волю
Проходить ніч німая.
Червоне по обличчях
Поломіль киди мево,
І гуторять тихенько,
Як листом ніч жовтнева.
Рушниці в жовтім листі,
Патрони, кулемети,
Ще й стрічка червоніє
В одного на кашкеті.

Ось блиснуло в діброві...
Грім низом покотився...
Розкидало жарини...
Один на бік схилився...
Не скаже зелен явір,
Що сталось на долині,—
Не стане більш ходити
Дівчина по калину.
Ходила та шукала,
Милого виглядала.
Ішла колись про нього
По лісі тому слава.
Задумливо ходила,
На корінь спотикнулась.
Та ні ж бо! Ще нагнулась —
І скрикнула безсило:
В чоботях і шинелі
(Ще й стрічка на кашкеті)
Дивився череп білий,
Питався: «Мила, де ти?»
І мила тут упала,
Бо серце розірвалось,
А смерті гостре рало
Проїхало і стало.
Лежали двоє тлінних...
(Ще й стрічка на кашкеті...)
І череп усміхався
На небо до планети.

ВЕСНЯНИЙ МОТИВ

Зерно пшеничне коли зогниє на ниві,
Зовнішність коли вмере —
Тоді тільки нова ростица
підійметься зсередини
І за літо сторицею дасть плід.

Г. Скворода, Пісня 7

Моє тіло співає, як жайворон в небі,
Мої груди тремтять, як на арфі струна.
Перші ласки Ярили — цілунки огненні,—
І до сонця вже лізе трава зелена.
Я не знаю, чого ще та смерть захотіла?
Всюди радість нового життя,
А вона й тут являється сміло,
Як змія... А то часом, дивлюсь, як лагідне дитя.
Бачу, листя опале торік догниває:
Тлін і смерть.
Але думка нова іде,
Що, не вмерши, не встанеш наново.
Коли зерня гниє, то біластий гачок-корінець
В сиру землю уп'явсь.
Зогниває зерно — зеленіє обнова.
А пташки вже ведуть свій весняний танець.

НА МАВСЬКИЙ ВЕЛИКДЕНЬ

Іду полями, полями,
Поміж житами...

Так і здається, що мавка вигляне,
Усміхнеться очима, повитими поволокою,
Простягне руки: «Візьми мене

до себе, візьми мене;

Поглянь, як хмари розтали у небі глибокому,—

Так і молодість твоя пролине, милий мій...
Тоді, як жито буде без зелених в'їв,
Для поля зрілого я жити перестану».

Іду полями зеленохвилястими —
У промінні сонця черкає білим ластівка.
За межею польові русалки...
Виглядають волошками з-поміж жита сині очі їх,
Розлягається в колосі срібний шелест-сміх,—
Співають мавки:

«Шуми, шуми ти, житечко,
Шуми,
Розкидай споловілі косоньки,
Як ми,
Хвилюй шовковий колос свій,
Хвилюй,
Нехай зомлілі грудоньки
До хвиль тих притулюю...
Приходь до мене, милий мій,
Щодня,
Бо лан широкий, ти і я —
Рідня».

Іду посеред поля я,
Іду;
Голівонька вже кружиться —
Впаду,
Тоді надлине мавонька,
Як сон,
Пригорнеться і лоскотом
Візьме в полон.

З книги «ВИБУХИ СИЛИ» (1921)

ВИБУХИ СИЛИ

В напруженні ранковому весна
Найбільші сили скупчує в природі
Життєвих соків і краси.
І літо хай прийде гарячєє взаміну,—
Весна, одна весна царює у вибухах енергії.
І в наші душі революція вдихнула
Палаючий огонь у весняному піднесенні своєму.
Хай прийдуть після нас,
Хай скажуть, що старі ми,—
Та ми були носіями натхненного вогню,
Що все поруйнував, мов вихор огнеликий,
Бо через нас заговорила кров віків минулих
вікам майбутнім.
Повстанча сила в наших душах через ланцюг
із предків
Збиралася краплинами, як сік березовий в цебро,
Щоб потім квас барило розірвав,—
Скупчувалася, немов електрика у конденсаторі,
Щоб іскра скочила і порох запалила для вибуху.
І вибухи ті віхами позначають епохи,
Яких не змиє критика, ні злість,
ні жовта задрість.
Після Маратів, Робесп'єрів
Прийшли нові і місце заступили,
Їдкою слиною набризкали в огонь.
Зірвали їх,

Як порошокливий вітер зриває яблуневий цвіт.
І все ж таки надалі світочами сяють ці ватажки
вселюдства,
Бо фантастичним блиском їх очей
Розпанахало чорну завісу людської темноти
і гніту
До преісподньої.

РОБІТНИЧЕ СВЯТО

Вулиця з домами — мов стіни брудного рову,
А радості весняна злива
Підхопила каламутний струмінь людських тіл,
Що з рокотом поповз тим ровом,
Несучи на собі червоні пелюстки
обсипаних піонів.
І кружаться, чіпляються ті прапори за вітер —
І все вперед, вперед пливуть.
І чую, як одна червона кров
Ритмічно проходить по жилах цілої маси,
Бо в кожному серці видушує губку,
Щоб бризкала кров'ю
І в мозок, і в ноги:
Тому така радість в ногах,
Тому такий міцний крок,
Тому такі світлі очі,
Як ранком роса на траві.
Ідуть, ідуть, ідуть...
І безліч облич рябіє, мов риб'яча ікра,—
І рухом безмежним подібні
До світового ходу зір.
І кожний братом і кожна сестрою усім і мені.
Стаю поруч із першим зустрічним,
І він мені розкажує про себе,
про свою дружину,

Бо відчуває, що стали ми рідні.
І радо розмову його я приймаю,
Як другі, десяти —

тисячі розмовляють між собою,
Зустрівшись у житті перший раз і,
може, останній,

А все ж вони й далі в одному живуть:

Колискою всім земля,
Що несе просторами безмежними,
Між зорями, сонцями,—
Зустрілись — і прощай
На мільярди літ.

Живе одна сім'я — Демократія.

Хто посміє

Відняти від неї володіння планетою,

Що поруч Марса ходить,

Закутавши для більшої краси

Голе тіло своє

В прозоро-голубий серпанок атмосфери?

Хто поля, городи забере,

Що розорані, збудовані

На згустках м'язів людей праці?

Тепер — ніхто!

РЕВОЛЮЦІЙНА СИЛА

*Артисти Залевській зі всіма
«Шевченківцями»*

В молочно-місячному сяйві —

Спокійний журкіт водограю.

Під шелест трав

І рівна переливчаста мелодія смичка,

Що зомліваючи ще тягне голосом передостаннім

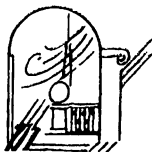
Благання:

«Турбото дня, розтань, розтань в тих звуках
І думки не буди».
І шелепаве дзюркотіння води
В кришталях бризок поховає бунт.
І наче згадка за давно минулим,
Неначе голос з глибини віків,
Пройшовся тихою ходою дзвін,
Рахуючи години:
Туп, туп — розмірено пішов.
І тихо все переплелось в одному фоні...
А тут
Раптово —
Трах!..
Розтявся постріл антитезою до дзвону
І нагадав, що сила йде,
Яка змалює на тих фонах
Привабливо-яскраві візерунки,
Що ясністю своєю виступлять зі всіх мелодій,
Перемагаючи усе.
І з рокотом, як постріл, хвиля рознесе
Революційну силу.

НІКОЛИ!

Ви хочете від нас відняти волю,
Від нас — пролетарів?
Ви хочете розп'яти знову
Повсталих рабів?
Ні, не діждете ніколи,
Ніколи!
Кому раз засяла серед диму
Червона зоря,
Той піде, до смерті йтиме
До свого вівтаря.

Нам боротьба — святий двигун прогресу...
В майбутнє ми ідем, як стріл гармати в тьму!
Нехай розчавлюють судьби тяжкі колеса
Той світ старий, що гниллю весь протхнув!

ОСІНЬ

Сьогодні знов я осінь пригадав.
Яка вона спокійна і розважна!
Червоний мед пила і цілий день гуляла,
Тепер скидає жовті сорочки
Од голови униз по тілу —
І голою у постіль білу ляже,
Мов коханка давня.
Переночує ніч — і заплідниться чрево.
А ранком, як устане, —
Квітками проросте і діточок народить,
Що бігати почнуть, галасувати
І радістю наповнять землю.

ПАСІКА

Теплінь. Садок.
На груші стиха шелестить,
Неначе металічним шумом, листя,
Глянсоване, темно-зелене з сонячного боку.

Поважно, домовито місця свої посіли улїї.
Тепло придавлює їх зверху,
Як помаранчі хлопець,
Щоб дужче пахли медом.
З квадратних рамчаків
Спішать бджілки одна по одній:
Бзум, бзум —
Вдаряє кожна, вилітаючи із очка,
У котру-небудь з невидимих струн,
Що перетягнуті од неба до землі,

мов на цимбалах,—

Не обминеш ніяк, щоб не ударить.
А з того все повітря аж гуде:
І сонце, і земля, і льон зелений,
Що простягається в блакитному

мусліновому вбранні.

І так од рання
Цілий день
Гуде.

ОСІННЯ МЕЛОДІЯ

Ще так тепло, а вже чогось бракує.
Запахи вже не ті і не п'янюча тїнь.
Нову мелодію, осінню, ухо чує —
І рухи жвавії, бажання скула лїнь.
Ще зелено кругом, але є жовте листя.
Стоять, задумавшись на сонці, дерева,—
І радісно стає, що журно все припишло,
І ясний супокій всю душу залива.
Коралами, дивлюсь, пишається шипшина,
Червоні ягоди на сонці аж лоснять,
Задумалась верба, мов по вінці дівчина,
І літа бабині летять кудись, летять...

* *
*

Смолистий соняшника дух,
Що жовтим решетом вдивляється до сходу,
Бо, як жертovníк, день потух
І п'яно снить про теплу насолоду
На тонкому стеблі ой синя, синя стружка.
Маленькою, чорнявою голівкою
В блакитному вінку
До неї тулиться волошка,
Немов весільна дружка,
І щось розказує про молодого буркуна.
«Не вір йому, не вір», — шепочеться вона...
«А там тебе чекає мак...
Ну чим тобі не пара, не козак?»
І знов схиляється, і знов шепоче.
А ніч надходить стиха
І довговії мружить очі,
І шелепить колючками, немов зітхаючи, будяк,
Крізь сон шепочучи: «Заколиши мене...
Так, нічко... так...»

РИДАННЯ БРАТНЄ

Мого Никандрика нема,
Колись його вчив,
Ходили далеко зеленими полями,—
Хто б угнався думками за нами?
Мовчи, серце, мовчи,
Не паліте зіниць моїх сльози.
Не зустрінємось в іншій дорозі,
А на земній розминулись навек.
Мама казала: «Він школи скінчив...»

Хіба мало для нас — мужиків?
До світла дряпались, бились, дерлись!
Та летів чорний ворон, летів,
Прилетів, сів,
Покрякав,—
І нема брата.
Махнув крильми — і далі...
Кругом рівнина.
Де схоче, сяде, спочине,—
(Не діждеться мати сина)
І стогне серце від жалю.
Нема Никандрика, нема.
Тиша німа.

З «КНИГИ ПОВСТАНЬ» (1922)

МІЙ ДУХ

Живу я так, як пахне фіалка,—
Просто, без мудрого лукавства,
І все ясно, ясно мені,
Як весною цвіт вишневий.

А ясно через те, що дух мій розійшовсь
міжзоряним етером

По безмежах всесвіту.

І всюди, де мисль моя торкнеться
хоч єдиним променем,

Багато даліше ніж за Сіріусом білим,—
І там відчуваю я частину мого духу,
Просторого, безмежного.

Я прийшов туди і там його вже застав:
За гранями трійчастої космічної системи,
Куди мене бунтарське серце

з холодної планети занесло,
За зорями, сонцями, туманними формаціями,—

І там я ось зараз, в цю хвилину.

І в свіжому кленовому памолодку,

На якому зморщились червонясті листочки,

Мов пластир напівпрозорий,

І в пальцях зеленої трави —

Всюди відчуваю себе,

Тому такі вони близькі мені, як мати.

І в тонких, крихких, із жовтавим пилком

тичинках волохатого сону себе знаходжу,

Як і в першій зустрічній істоті живій.
І кожду людину, і гурт я цілую в душі:
Я мислю про них, я відбився у кожному з вас.
Ти, робітнику, що йдеш засмальцьований,
Ти, докторе, що крізь окуляри дивишся на світ,
як на тканину тіла перед операцією,
Ти, жінко, що дитину кормиш своєю груддю, сидячи
Й продаючи з кошика маковники,
що сама наробила,
Ти, агітаторе — запальна машино революції.
Ти, проститутко, замучена, з фарбою на губах
і сухотами в грудях,
Ти, вояко завзятий, що несеш комуну на Захід,
Ти, людину — пручателю в бурних хвилях життя, —
Всім я вам близький, в кожному частка моя.
Для цього гурту — для всієї людськості —
Я живу.
У вчинках своїх я не маю вагань,
Бо всюди господар я
І складова частина всього.

ПАЛАЮЧИЙ ДУХ

З Еренбурга

Наші внуки будуть дивуватись,
Листаючи сторінки підручника:
«Чотирнадцятий, сімнадцятий, дванадцятий...
Як жили вони, бідні, намучені?»
Діти віку нового прочитають про битви,
Заучать імення вождів і ораторів,
Цифри побитих.
І дати...
Вони не дізнаються, як солодко пахли
на полі брані троянди,

Як між голосами гармат

щебетала дзвінко ластівня,

Яке чудове було в ті роки

Життя...

Ніколи, ніколи сонце так радісно не сміялось,

Як над містом розгромленим,

Коли люди, виповзаючи з підвалів,

Дивувались: є ще сонце!

Гриміли бурхливі промови голосно,

Умирили завзяті раті,

Але солдати знали, як можуть пахнути проліски

За годину до атаки...

Вели ранком розстрілювати,

Та лишень вони дізнались,

що то значить ранок у квітні.

Бані на церквах горіли у наклінному промінні,

А вітер молив: підожди хвилину, ще хвилину...

Цілюючи, не могли відірватись од журливих уст,

Не могли розняти міцно затиснених рук.

Любили — умру, умру...

Кохали — гори, огнику, на вітру!

Любили — ой де ж ти, де?

Кохали, як можуть кохати тут лише,

На бунтарській і ніжній звізді.

В ті роки не було дощів з золотими плодами.

Лише миттєминучий цвіт, один засуджений май.

В ті роки не було: «До побачення!»,

А дзвінке і коротке: «Прощай!»

Читайте про нас! Дивуйтесь!

Ви не жили з нами — шкодуйте!

Гості Землі, ми прийшли на один тільки вечір,

Ми троцили, любили, ми жили в наш смертний час.

Та над нами стояли зорі вічні,

І під ними зачали ми вас...

У ваших очах горить ще наша туга.

У ваших словах звучить ще наш повстанчий рух,—

А там десь електричного блиску повно,
По твердих дошках кружляють балерини м'яко,
І тринадцяти весен дівчатко
Раділо й холоділо, виступаючи перший раз,
Щоб напитись ритмічних рухів,
А замість вина пошле майбутнє
Силу-силенну образ.

А два квартали вбік,
На сирій холодній долівці,
Збившись у куцу, мов вівці,
Солдати вошиві покотом сплять,
Голодні — на варті.

А в казематі з важкою головою,

мов оловом налятаю,

Зі злості й одчаю

Порізав свої нові чоботи на смерть засуджений,
Щоб тим, хто поведе на розстріл, не дістались.

І такими незмінними здаються нудні зорі,

Що хочеться проклясти їхню сталість,

І радієш, що можеш бунтуватись.

А врешті, все це дурниця:

Умреш — нічого не лишиться.

Гадаєш так: хіба не все одно,—

Прийде, постукає в вікно,

А увійде, немов царця,

До себе в покій,—

І стане спокій,

Глибокий,

Вічний.

НЕ БАЙДУЖІ МЕНІ

Досить мені подивитись на тебе,
робітнику блідий з друкарні,
Жінко з очима сарни, деревино зелена,
На тебе, істото жива — будь ти кінь чи комар,—
І образ кожного з вас зробив
у мізку моїм якусь зміну,
Якусь невеличкую дряповину залишив
на все життя.

Я схопив тебе, як фотграфічна пластинка,
Яку не спішать проявляти.
Ти для мене з того часу вже не байдужим став,
З тієї хвилини кожне з вас, всі ви — мої,
Частина мене, моєї душі,—
Багатство моє.
Коли ти в гóрі будеш,— я відчую тепер його,
Відчую ту зміну з тобою,
На твоєму обличчі побачу —
і серцем своїм відгукнусь,
Коли вигляд твій мене якось вразив,
зустрічна людино,
Видно, бачив тебе через предків моїх
я тисячу літ назад не такою
Чи то, правда, три дні назад у сні.
Ти мені не байдужий,

бухгалтере з обличчям аскета,
Я пам'ятаю тебе не таким.
Коли гілку, що коливалась весною,
опахалом зеленим відбито,
Я болю за неї, як і за відбитою
осколком гранати рукою солдата,
Я їх знаю обох, я їх бачив колись не такими.
Ти, жінко, посивіла — ця сивина у моїй душі.
Я не можу бути байдужим до вас,
бо з тієї хвилини ви в мені існуєте,

коли частка душі моєї забриніла від ваших етерних
хвиль і вдарилась в око моє, чи в ухо, чи в нерв.
Ви на світ народились і стали існувати,
як я вас побачив,
А доти вас не було — я не знав вас.

ДОЩ

Дощ іде, співа й ридає,
В ринві стукає вода,
Наче бондар набиває
Десь на бочку обручі...
Стуку, стуку — гучно звук
Лічить, киди крапель стук
І розносить у ночі
Ті плачі.
Моє змученеє серце
Монотонні голоси,
Мовби крапельки відерце,
Наповняють душу вкрай,
Лише дзвони серця чувш,
Не зітхаєш, не сумуєш...
Та даремно й не зітхай, —
Все одно ти сам вночі —
Ні душі.
Серце рідне не озветься
На зітхання ці твої,

А чужее насміється
Та зворушить болі ран...
 Нащо рани вередити?
 Коли жити, — гордо жити!
Прожени з душі туман,
 Серце — в крицю! Твердо стань:
Тобі треба далі йти
 До мети!

СТЕП

Понад степом вітер диха,
Носить запах чебрецю
Та співає звільна, стиха...
Що там думать молодцю!
 Всюди простір, де поглянеш,
 І немає перепон:
 Хоче — лине, хоче — свище.
 Вільна воля — весь закон.
Вже за обрій сонце сіло,
Вся в тумані долина.
Щось басисто загуділо,
З вітром котиться луна.
 То бугай на дуду грає, —
 Наче в бочку загуде...
 У повітрі запашному
 Дише зілля молоде.
Присмерк. Степом вітер диха,
Носить запах чебрецю.
Степ розлігся на спочинок.
Тут-то воля молодцю!

ІДУТЬ

То не хрестами блискавка махнула поміж хмар,
Огнем прорізала і громом потрясла,—
То ти, о революціє, ударами весла
Земну юдоль понесла у простори,
І ось уже ідуть нові керманичі
Без дзвонів і гармат,
Без золота й парчі,—
Із маси темної виходять, йдуть і йдуть,
Займають шлях, як весен каламуть.
І цілину, немов стени Тургайські,
Свою незайманість,
Робітники в науку мозок свій несуть
І виріжуть на ньому
Біноми й інтеграли —
Різьбу яшмову досвіду і знань.
І ці нові володарі здолають керувати
Цілими світами
І радій запряжуть у двигуни,
Як огородник ослюка.
А одпрацьовані і м'яті сотні літ
печеним буряком
Мізки дворян, жреців і крамарів
Примусять мазати машини
Перед польотом за кордони атмосфери,
А ні — на смалець перетоплять
І чоботи намажуть.

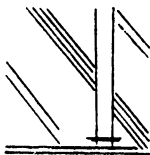
ЖОВТЕНЬ

Вагон постукує, як серце унизу,
Коли душа захлинеться жахом,
І, немов розгніваний Везувій,

З махом
Летючи,
Сопе паротяг.
Ускочили в осінній ліс,
Як хлопці у горох,
І наробили бешкету.
А хтось — напевно сторож —
Гнався і гукав,
Забігаючи кругом здалека,
Розносив рокіт,
Як горіхи в збанку просторів, —
І все дзвеніло полив'яною луною.
Жовтогаряче листя,
Немов жартома дівчина,
Відпихало з солодким посміхом соняшний блиск,
А з того — у вагоні ставало жовтого сьєва,
Мов у кошику з помаранчами.
І думалось: то ж ми ускочили, як паротяг,
У вогкість замріяно-жовту
Городів Європи,
Сколихнули,
Ступили у драглі насичених гнилизною кварталів;
То ми гукнули,
Щоб сірома повстала —
І Жовтень запалав
На світових полях
Рубінами заграв...

Вагон. Під вечір.
Рейки біжать вперед на захід сонця,
Як два гострих промені
З червоно-металевим полиском
Із кожного мого ока,
І прошивають сивий туман — далину опалову.
Встрягаю зором, мов стрілою,
У мозок хмар,

Що препаровані лежать
На скривавленій тарілці неба,
І увижається, що шпиль на Ейфелевій башті
(Ще й зірка на чолі)
Плащем обкинувся червоного прапора
На вітру
І гордо став у позу,
Як лицар оглянувши поле:
«Усе побору!»
А як кордон пересікли, —
Сичало панство
Клубком голодних гадів,
Що обложили нас кільцем ненависті.
О, сила породила вже гіпноз —
І зачарована кобра
Спинилася, щоб танцювати:
То новий маг
Заграв на комишеву сопілку,
І шпигунів удав покірно ззаду повз, —
То світовий надходить Жовтень.

З книги «РАДІО В ЖИТАХ» (1923)

Із циклу «ПРИРОДА»

ЦВІРКУНИ

На передмісті яр.
Вечірня аквареля.
Як повен яр — мелодія звучить:
То пробують на флейту цвіркуни
Рапсодію веселу —
Тюр-р... тюр-р...
Цюркочуть,
Немов цюрком біжить де молоко в дійницю.
І тихий, тихий вечір.
Ще сизі хмари де-не-де
В розкриті пащі,
Як кашалоти чи велетенські риби,
Хапають зеленаве небо
Безшумно,
Там, де сонце заснуло.
А з другого — вже місяць застидався.
Підводить червоне (ой, який сором!) обличчя,
Немов попався на любовнім вчинку.
— Ти з ким же там? —
А він поглянув і сховався,
Закрившись хмарним рукавом,
Як пастушок.
Цюркує молоко в дійницю яру,
І сниться,
Що то передосінній гул
(В полях гуляє серпень).

Та в ліхтарях завод ображений заснув,
Що його шепоту не чути зовсім,
Хоч видко — пара йде в обійми з ліхтарем,
Як сива осінь.
Цвіркун, що поблизу мене,
І в думку не бере:
Співа собі, сигналізуючи, як іскра радіо,
Що вже дзижчить там у світи.
Її далекий вереск з темноти
Залізні кидає зі злості обручі
На цементовий піл,
Що приліта до мого вуха
З радіостанції:
Вона стирчить,
Як дві голоблі на горі.
А він (цвіркун) телеграфує:
Тюр-р...
Тюр-р...
Тюр... тюр...
Тюр-р...
І так далі.
А вечір тихий задрімав
У ковдрі сизих хмар.
Лишень глибокий яр
Дзвенить у цвіркунах.
Пролинув м'який птах:
Сова.
І тихо на чебрець
Склонила голова,
Щоб мир заснув,—
Як тоне в сонній мряці
Цвіркуній гул.

НАПРОВЕСНІ

В саду підтік останній сніг.
На мокрій чорній плямі
Крихкою масою розлігся.
Півні в повітрі п'янім
Ясні голоси
Простягають криштальними полями.
Прозора вогкість в небесах
Усе збирає в келих шкляний:
Не пропаде нігде ні шерх, ні стук.
Нависла чулість, мов гроза.
Тутука дятел в сук.
Все чую я, мов серця свого бій,
В оцій задумі молодій.

ВЕСНЯНИЙ СТАВ

В саду задума-став.
А від дерев зелена муть
Все ллється у прозору воду.
Як гусениці, лазять по воді
На гладкій водяній поверхні
Бирки, що напали з верб,
Бо верби одцвіли
І запах одлунав.
Так гарно, так спокійно
Замислився прозорий став.

ВЕСНОЮ

Моїй Ялинці

Зеленим пухом дише ліс,
Пряде на сяйво хризоліти
(Розбіглися співучі діти).
Глухим дубам ніяк рудіти,
Коли під ними ряст поріс.

Зелені думи у беріз,
Зелені мрії ще прозорі
(Легенько дихають простори).
І навіть прості осокори
Сережки вивісили скрізь.

ЛАН

Перистими боками
Колише житній лап:
Сивий віл піднявся,
Під обрій поблукав,
Чортиком знявся
І поскакав, поскакав,
Хвилями вітер полоснувши.

Шумом-шумовинням
Між волошками впав —
Тільки синє небо
Човном у житах.
Зеленеє літо
Сонечком нагодуй,
Підніми насіннячком
Міць молоду,

Влади позолотою
На мужицький лан —
Нехай собі казиться
Вже забутий пан.

ЛІСОВИЙ СПІВ

Іду узліссям.
Сосновий шум мохнато дихає,
Ще й вуса нахилив, як батько,
Поцілувати хоче сина.
Тріщать сухі шишки під босими ногами.
У небі сяйво затиха, — у лісі гамір,
І місяць, як розколота горошина,
По небу покотивсь.
Знайомий горлинки мотив,
Що десь клопочеться,
вкладаючи дітей непосидющих на ніч,
Лоскоче горло.
Десь там, як на добраніч,
Зарокотав до бору, ще й свиснув на коня
Козак-локомотив.
Так хочеться, щоб небо золотив
Ще ясен день,
Щоб бачити природу,
І руна між дерев,
І неба синю воду.
Бо тут воно прозорий келих нахилив —
Лиш ніжку прироби і перекинь, —
І в ту незміряну глибінь
Збереш всю кров,
Що пролилась під небом.
І буде просторінь
Без меж і без числа —

І гонами не зміряти ніколи.
А серце проситься:
«Не треба;
Нащо тобі думок така плетінь,
Коли це тінь —
Все тільки тінь,
Як шелести вільхові
І дух осикових солодких лопотінь».

У ТРАВІ

Вгинається трава, тремтять листки,
Лякається кульбаба й конюшина:
Гора спіральна тягне гніт важкий.
«Чи проміне?» — чекає всяке зело,
Бо сам слимак повзе!
Бравенький скакунець поперед ним
По зарослі блохою скаче:
Прямус злякано в зелений мох.
Сиренька мошка другій дзенька:
— Мабуть, чи не гонець? —
А павучок, як мак дрібненький,
Тривожиться за двох:
— Щось сталося... —
Його мереживо веселкою на руті захиталось:
Слимак продушує усе, як танк.
По зарослі трав'яній пішов аж гомін, гул,
Що велетенськи слимак прибув.
Я ліг, мов Евереста тінь,
Посеред цих народів дрібних
Та скелями очей
Вдивляюсь у життя хвилиночку,
Як луг, немов тропічний сад,
Гримить, кишить, лякається й воює,

Як жовті кактуси розхідника
Обходить червачок.
А другий, тонкий, як удав,
Закрутиться і шваргає, хвостом підпершись,
Міцними м'язами усоте, як і вперше,
Й невтомно перестрибує по велетнях листках.
За ним відважний підприємець
З комуни чорненьких комах,
Все вусиками міряє, все швидкістю торкає...
Що їм до мене, до моїх шукань?
Своя любов, свої закони й право.
Не знають гидкого, не зраджують лукаво.
Під сонцем і дощем хвилинами живуть.
Нехай і мій відданий труд
Своє призначення спізнає,
Як мудреє життя уклало для людей.
Нащо воно? Відповіді однаково
Як не було — й немає.

ПЕРЕДОСІННЯ ЕЛЕГІЯ

Ще надворі тепло стоїть
І в прозелені тіні,
Але з піднятих верховіть
Вже шелести осінні.
Город, червоний помідор
І кукурудза спіла.
Пожовклий соняхів докор
Покора вже посіла.
Мовчить дозріла бузина,
Схилила чорні грона,
Чекає, жде, мов п'є до дна,—
Що скаже міць червона?
І я мовчу, і я все жду,

Що прийде, приголубить.
Немов трава суху межу —
Земля мене полюбить.
І смутно згадую, як десь
Із піснею тягнулась
Душевна павоть до небес,
Що літо вже минулось.
І хоч і прийде літечко,
Для мене ж холода,
«Бо молодість не вернеться,
Не вернеться вона».

МОРОЗ

Мохнате сонце
М'якою кулею з повстини
Крізь волохату шапку хмар.
А горобці, як мухи на обрус,
Упали на дорогу,
Ой, який мороз!
А далі пухне білий килим.
(Аж забиває дух).
Мороз не дасть упасти крилам,
О, горе вам, розкислим і безсилим!

ХУГА

Вітер виє, виє-дме.
Шапку снігу підійме,
Кине з кручі —
Вихорці, вихорці
У сідому молоці.

Глухо курява реве,
Рив рогом білий сніг,
Од кошлатих сотень ніг
Готить уся земля.
А на кручі —
 Вихорці, вихорці
В'ють куделицю в руці.
Спотикається по скибах
 Мутний сніг,
Та душа моя
 Перелітає через них.

Із циклу «ЛЮБОВ»

ОГОНЬ ЛЮБОВНИЙ

В мені переплелось сьогодні три душі:
Кохання Чумака — трагічне і жорстоке,
Осілля казка і блават,
А потім кров і мозку патьоки.
О, він мені тепер, як брат,
Як рідний брат!

І друга — Васильча
Блакитне і хороше.
(Чорнявий сум в очах
У милої його...)
Іскрить і ніжитья душа,
Як росяна волошка.
Але моя любов вже їхню заглуша,
Моя любов їм зараз асонує.
Як дзвоники в траві,—
Гойдає всім життям.
Переплітаються плющем
В сутіні вогкі душі,
Але поволі з кола йдуть —
Вони вже там.
Тільки моя пече...
О, як мене пече!
Жариною за комір —
І на грудь.
Моя любов — у серці б'ється коник,
І дряпає, і ніжно пелепить.
То Ліччині слова:
— Чи я люблю тебе? Хіба я знаю?
Здається, що люблю...—
Ну, як тут бути,
Коли душа моя в непевності блукає
І оси на жало мої думки беруть,
Що десь хлюпочуться у тьмі осінній,
Як бистра течія?
То як же буду я?
— В горінні...
В постійному горінні.

— Ой, батько вихопив рукопис,
Читав
І потім при мені
Багато раз пригадував.
А я розпукнувся піоном,
І солонавим потом розтавав зі встиду,
І забігав в кущі ясмінів,
Щоб батьків голос не долинув,
Не здогнав.
Розказую;
А Ліда дивиться, мов хвилями купає,
Такі м'які і теплі погляди її,
Як дощ у маю, —
Бо сміхом журкотять
Піняві ручаї
Її зубів,
А потім шию обів'яже —
І вольтова дуга
Між нашими серцями вже співа.
А кров медами точиться по жилах —
П'яніє голова.

КОЛИ ЗБАГНУВ

Мої чуття, засипанії грузом турботних днів,
Ти зворухнула враз, маленьке дівчинятко.
Я сів на спогаду коня
І вже домчався аж до тебе, мила,

Туди, де бір розкинув вогкі крила
Мій Київ схоронить.
О, так я захотів,
Щоб ласкою мохнатих вій,
Мов теплим омоформом,
Мене накрила ти,
Як юна божа мати,
Як вітер тиховій.
Я — чуєш — не вгадав
Опалового світла твоїх таємних дум,
Таких глибоких і незнаних,
Як черепашки шум.
Тепер я їх збагнув.
Тепер тобі ізнов
На жертву вечорову
Мої чуття і серце малинове
В покорі приношу.
Тепер вони постійні і глибокі,
Як черепашки шум.

ВЕРХОВИНИ

Дух мій — маятник гігантський
Махає із безвісті в безвість.
У сонці черпає любовний огонь,
То в темінь могильну ненависті пада.
Не може спинитись, як безумна звада
У течиві сірім байдужності липкої.
Тільки верховини чуття зупиняють:
Вогнева любов чи свинцева ненависть,
Ненависть — смертельна, безсмертна — любов.
Це розмах душі, де волочиться тіло.
— Я до тебе, моя ясноока,
Поповзу червачком зелененьким,

Положу тобі груди під ноги тужаві,
А не схочеш ступити, погордою хлюпнеш,
То вмить обернуся в змію,
Укушу в саме око відкрите,
Удавом скручуся на шиї ласкавій,
Зачавити у спазмах глухої нестями
Не зупинить твоє небуття.
Яснооке дитя, утікай ти від мене,
Бо своє почування шалене
Не загою й на хвилю новою жагою,
Не обмию я скелю сухого зупинку,
А захлюсну тебе і ударю в граніт —
Роздереться хай серце мені.

ЗОРЯНА СИМФОНІЯ

Зорі мої,
Вас так ще не знають.
(Я ще тільки зітхнув,
А прогіркла олія поганого домислу друзів
Уже заливає кипіння мої).
Прозорливість моя задрімала над вами.
Уловити видіння простору і часу
Прозора пішла моя чулість.
Зорі мої,
Вас так ще не знають.
Віків мільйони струсилося з ваших слідів.
Ціла тьма їх у ваших очах,
Поки пройдете ви —
Ще мільярди заснуть.
А під вами пройшли
Міриади людей —
Пари, стиснуті плином гарячим,
Збігли на хвилю, роз'єднані болем,—

В олеандрах і тундрах
Були й перейшли,
Є і пройдуть.
А й їх груди теплові легенди плели,
Щоб упасти у безвість любовну,—
В олеандрах і тундрах
Були й перейшли,
Є і пройдуть.
Я молюся за вас всіх незнаних,
Всіх пройшовших, прийдешніх,
Всіх, що будуть забуті
У своїх велетенських струмках,
Зі своїми чуттями безмежними,
Воскрешаю вас мертвих усіх,
Тільки зорі, що бачили вас,
Пам'ятають.
«Так, так»,— посипали зорі
Відповідь на згоду.
І моя радість болюча
Небуттям чорним поплине,
Порине, як пари, що землю лишили,
Полине, як пір'я у вихор шумливий.
То чого ж ти, моє серце охляле,
Б'єшся у споминах човном безвеслим
Там, де зоріє вона?
Вже аж над кручею став.
Немає — поплину.
А ви: «Спи ти, наш сину,
Ніч і сама надійшла.
Не треба весла в домовину».
Міріади пар стикались невпинно,
Але вже й у кам'яній добі
Не стелилися руки бажані вкінець.
— То чого ж ти, Валерцю,—
То зорі зітхають,—
У млосну глибінь поринаєш?

Що па стежку твою
Не упала вона, чорноока?
Спи глибоко — це пройде, мине,
І віки заростуть голубим полинем.
І радій, що земля переливом цюрчить,
Що в поля поринаєш самотній.
Не вловити чужого ніколи вкінцець,
Бо кожний із нас —
Є такий великий у собі,
Кожна із нас —
Є така необмежена в серці,
А ніхто не вдихне широчіні чужої душі,
Не нап'ється чужого зітхання,
Бо не має повторення світ,
Ні билина, ні крапка, ні сила.
Усе тільки єдине в собі,
Відгукнутися нікому цілим.—
Уже ранок на сході,
Десь півень кричить,
Вже до обр'ю зорі присіли.
— Стихомирся, наш сицу, засни, не жалій,
Стихомирся, і годі.
Бачиш — сяєво дуже іде, молоде,
Піднімається гомін на сході!
— Відпочинь же, засни і покинь,—
Зашумів вітерець в осокорі,—
Скоро сонечко, скоро! —
Поклонились, замовкли,
Ущухли — нема...
Це вони?
Так, це — зорі.

СКОРБНА ПІСНЯ

М'ятним холодом повіяла печаль,
Усередині шумує, мов в бору,
Біль пече мене: умру чи не умру,
Та для мене вже уста твої мовчать.

То розпука у тенета б'є крилом,
І жаріє темне чоло в тумані;
Не повернеться загублене мені,
Бо стежки твої пісками замело.

Нащо це? Дрижить між віями сльоза,
Зріє син, і ходить доля по шляху,
Тільки ще чогось бракує на віку,
Та не смію я про ціле розказать.

М'ятним холодом повіяла печаль,
Усередині похмуру, мов в бору,
Біль гуде моя: умру чи не умру,
Та для мене вже уста твої мовчать.

ЛИСТ

Моя мила, хороша дівчинко,
Я без тебе і радий журюсь.
Хай колись ми розтанемо в вічному,
Пронизавши вечірню зорю.

Але я зараз знаю,
Що ти десь там стоїш,
Де вії твої скраю
Над журбою схилили комиш.

Заглядають прозорі очі
І воркують до мене слова:
«Ти, мій милий, хороший хлопчику,
Де твоя буйна голова?»

А я тут, у своїй старої,
Що в сіді окуляри бурчить.
Чи летіти нам над горою,
Чи на теплій землі спочить?

Над тобою, і мною, і тою,
Що іскристі нам болі несла?
А тепер ми розбили любов'ю
Ту прозору мінливість зла.

МИЛА

Нехай модні поети викручують ноги,
Ганяючи краще твій подих на слово впіймати,
Хай брильянти в очі вкладають,
За пазуху мрамур
І під вії шовк,
А я простим, дитячим лепетом
Спіткнусь перед тобою, і змовкну,
І, на коліна упавши, скажу
Таке просте, звичайне
І таке безмежне в коханні:
«Мила...»

Чи лімфи вишневий глей,—
Що саме — не знаю.
Знаю тільки, що досить,
Щоб мала Торуань
Глянула гострим блиском з-під вій
На ворогів,—
І грім потрясе
Землю!

Із циклу «ЖИТТЯ»

БОРОТЬБА

Степ непритомний лежав.
Бродила тирса в осінньому вітрі.
Небо — як хмари, хмари — як ніч.
Шші-і-і-і...
Без кінця шелестить,
Наче пишно або просо
Сиплеться довго з мішка.
Моя голова у гарячці —
Круга іде і шумить:
Шші-і-і...
Вітер б'є бур'яни.
З-під самих ніг зірвалось щось —
То жовтою кізкою поскакало,
поскакало перекотиполе.

Сіра осінь іде.
Слідом за нею
Шуми чуття хвильним прибором ступають,
Образи мутні, як злякані очі,
Ширяться, йдуть і зникають.
Ніч.
Я на могилі стою.
Мов велетенський крилатий дух,
Полами вію у вітер.
Страшною ласкою він
Доторкнеться до мого чола,
Проведе по ньому холодною рукою
І швидко одніме — злякається сам.
Я ж не боюся нічого.
Тільки волосся моє
М'яко ворухиться понад думками,
Як тумани по горах,
Як султани з пір'я.
Ось груди мої роздулись, як міх,—
І вирвався радісний крик:
«Ти можуть, о земле!»
Але я вищий за гори твої,
Глибший за океани, сильніший за урагани,
Мій розум без меж, бо я — людство.
Йде боротьба двох титанів: між нами.
Хто побідить?
І раптом червона заграва
Залляла в очах моїх все,
То кров до мозку прилягла.
Я чуттями своїми
Тебе обійняв вже, як спрут,
Смокчу твої жили смокцями науки.
А дар твій мені
Для тебе снотворним зіллям стане.
Я тебе розложив, як хірург на дослід,
Інтуїтивним промінням проб'ює аж туди,

Куди мозок не в силі.
Ти будеш моя як коханка —
Ти полюбиш мене,
О земле!

Я

Ні, я не Уїтмен.
Новий я, ще не знаний,
Що бунтом полоснув між хвилями знамен.
Я духом розійшовсь і втілюся між вами,
Щоб людський дух, ширяючи пророчими вітрами,
До сонця всіх доніс, коли настане день.
Ні, я не Уїтмен.
Новий я, невідомий:
В мені-бо сила й біль працюючих рамен.
Я йду в передній лаві з тими,
Хто поступом стихійним серед грому
Іде мільйони літ, без ліку, без імен.
Ні, я не Уїтмен,
Хоч, як і він, веселий,
Бо сонячний привіт мою жагу втиша.
Мені всміхаються по всій країні села:
Волинський давній ліс і степові могили,
Карпатських гір зелені полонини,
І слобожанські хутори, і заводи Дніпрові,
І вогкі шелести козацької діброви, —
Робочої Вкраїни живе в мені душа,
І їй моя любов — як пісня комиша.

ДРУЖИНІ

Чаша повна твоя, моя тиха дружино,—
Син чи дочка зріють, як овоч, у ній.
Пахощі динні поллються спочатку,
Потім розумне дитя
З котиком буде гулять.
Ти ж, моя мила, тепер
Тихо ходи, не лякайся,
Щоб не вжахнути тобі
З ночі — ранкових очей.

ВЕСНЯНА ЕЛЕГІЯ

У чорних галявах, що у м'якім вазоні,
Дрімає дуб, як сон,—
Блакитне п'є вино.
А тіні по снігу
Простягують долоні,
Щоб нагадать моє Більче,
Яке давно, давно
Десь там...
А на одсонні
Шумує вітер, немов жива вода,
Як спомини, проходять небом
Кульбабині головки хмар.
За ними йде весна,
А потім ряст із свіжим холодком,
Барвінок зацвіте синенькими вирками,
І конвалії білу міць
Поллють, як молоко,
Горілкою запахнуть і голову закружать.
А я піду в той час, мій друже,
До небуття спокійною ходою,

Назавше заберу з собою
Дитинських літ весняний шум.
Тож не хвилюйся, хлопче,
Бо все одно життя, як день, пролине,—
Нехай не б'ється серце голубине,
Нехай спокійно зазира
У небуття глибини.
І мудрії слова Горація
Носи під серцем, як дитину,
Свідомо пам'ятай:
Зустрінемось чи ні,
А всі ми будем там.

КОНЦЕРТ

Струна співала,
Мов лялалась тонка нитка меду,
М'яка й тягуча,
А в нижніх тонах
Мастка, мов шоколад.
Моя маленька Теруань
Здригалась, наче лань, боязко,
Де полохливий звук проскаче.
А тут людей з вузькими черепами,
Де не ворухиться, або ледь-ледь,
Пташиний мозок.
Сидять, шепочуться горжетки і шапки,
Але під мертвим хутром
Не голова — горіх порожняком,
Де звуки калатають
Бетховенових болів.

НА ПІСЕННИЙ ЛАД

I

Ой пливе життя,
Як гірська вода.
Жінка молода,
Мов та ягода.
Добре, як дружина
До серця пригорне,
А коли не любить —
Годинонько чорна!
А найгірш, як не до пари,
Коли серце — чорна хмара,
Та ще й п'є, гуля.

II

Так буває не в одній
У дружини молодій.
І коли жінка вільна,
Коли в поміч воля сильна —
Кине та порве,
Життя поверне.
Пригадає дівування,
Личко ясне — наче зрання
Мати умивали,
Усміхнеться.
А матуся ж люблю дочку,
Мов барвінок у садочку,
Ростила, ховала.
І голубка знову
Піднялась на крила.
Коли ж діточки дрібненькі —
Годі полетіти:
Не пускають діти.

III

А то милий добрий,
Та свекруха злая,
Гудить, лає,
До роботи опівночі
Понад силу заставляє.
У світачці огонь блима,
Веретено танцює в руках
Та, зморене, затихає,
Ой на горе, зупинилось,
Бо свекруха, як нечиста сила,
Мов окропом,
Образою бризкає,
Лінивою серед ночі назива,
А від сну, від утоми
Круга ходить голова.

IV

Та не буде більше
Такої години:
Тепер стала жінка
Вільная людина.
Поскидали ярма,
Позлітали трони —
І свекрухи сила
Вже, як віск, холоне.

ВСЕСВІТНЯ РЕВОЛЮЦІЯ

З шинінням-рокотом гуде трамвай.
А попереду світло,
Скулившись,
Рейками біжить.
З дороги, не дрімай!
І курява, мов сиве жито,
Посипалась з мішка вже ззаду,
Клубками покотилась.
І знову чути брук, розмову тротуарів
І гомін десь.
Поїхали натхненні делегати
До з'їзду Рад чи, може, на конгрес,
Щоб звідси віхтями огонь,
Як сіно, розкидати
По гноблених країнах.
І скажуть їм
У прокламаціях голосних і нервових
Повстанче слово:
Доволі вам, товариші,
Іти під колісницю капіталу,
Щоб гімни Ротшільдам гармати рокотали!
Бо Жовтень розгорнув
Гарячі груди батьківської ласки
Усім робітникам,
Щоб живчиком забила до повстання
Робоча кров,
Щоб серце світове, немов зірниця, крильми
У захваті громохкім тріпотіло
І щоб рознесло блиском бунт
У чорний холодець із гніту та покори
Та знищило його по всіх світах.
Той час іде,
На скелю стане
І океани

Підійме зо дна,
А потім
Буде спокій,
Праця,
Рівновага.

АЕРОПІСНЯ

Запряжемо крицю
В небо літатъ,
Нехай розгориться
Ще раз клич повстанъ.

Повстали на бога
І на капітал —
Треба, щоб на крила
Люд іще устав.

Загурчить у синьому
Аероплан,
Одгукнеться сивий
Знизу йому лан.

На лану радянському
Виростає син,
Всю ту каліч панськую
Дужий рознести.

В голубих просторах
Потечуть віка,
Всі кордони змиє
Людська ріка.

Бо немає крилам
Більше перепон,—
Вільна воля праці —
Кам'яний закон.

ЮНАЦЬКИЙ МАРШ

Присвячую школі
Червоних старшин

Юнацька кров
шумує в наших жилах,
Юнацька сила
блискає в очах,—
Ми за народ,
за працю підем сміло
І спокій принесем
на гострених мечач.
Сміло в ногу
На вільну дорогу,
Уверх — голова!
Раз-
Два.
Нехай робітники
в заводах край будують,
Нехай і селянин
засіє вільний лан,—
Ми на сторожі всі
тут станемо, як буря,
Щоб перетяти шлях
гнобителям-панам.
Сміло в ногу
На вільну дорогу,
Уверх — голова!

Раз-
Два.
Червоні юнаки
не знають слова «зрада»
І не знайдуть стежок
трусливо утікати.
Зоріє нам
всесвітня перемога —
Нехай тремтить
всесвітній кат!
Сміло в ногу
На вільну дорогу,
Уверх — голова!
Раз-
Два.

ВЕСНЯНКА

1 Травня

Не так ячить залізо у заводі,
Коли вжахав різь,
Не так у брязкоті рівняють плуга
Аж біль наскрізь,
Як б'є у верескливий гонг
Радіостанція.
Там

Розтинаються простори,
Розколихується міць —
Обійняти суходоли,
Обмахнути земне коло
Хвилями баскими,
Кроком блискавиць.

Хоч іскри — смерть,
«Не вмерти — жить!»

За Першим травня
Весела тінь біжить.

У робітничім краї
Підхоплять настрої мас —
І по шляхах безкраїх
Тече веселий газ,

Бо юрби, товпи —
Мільйони нас —
Ідуть, не замовкнуть
Серцями враз.

А радіо хапа,
Несе той бій.
Неси його між працю,
По суходолах сій!

Нехай посходять рясно
Мечі повстань,
Нехай свірчить у бляску
Зоря і там.

Бо тут, на площі,
Червоний плин
Розкидав мощі
Панів-тварин.

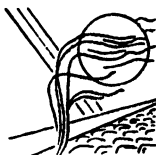
Неси, машино,
Наш буйний спів,
Повстань, людино,
Бо час наспів!

У весняний день, у веселий день
Чулим лепетом листочки
Ловлять треміт-лопотень
Світу молодого,

Що устав, як велетень.
Ой, як весело лоскочуть,
Розцвітаючи жагою,
Парості в яру,
І прядеться невидимо
Запашня павутина
В полі на вітру.

Гей та й зелено-прозора
Диха Перший май.
О туга природо,
Хвилі піднімай!

Кинь у серце племінь,
Защери на бій —
Гляньте: стяг червоний
В тоні голубій!

З книги «ДІВЧИНА» (1924)

ФАБРИЧНА

Ой була я дівчина
 Голая,—
Родилась у батечка
 Сьомая.
А мій батечко, як кислиця,
 Бідував,—
Мене малу яшником
 Годував.
Нехай будуть яшники,
 Аби май,
А тут бери коровицю
 Виганяй.
Виганяла та й дождала,
 Бідная,
Як померла матінка
 Рідная.
Гиля, гиля, гусоньки,
 Та й на став,
Бо для мене кручений
 День настав.
Малі дітки-братіки
 На біду:
Сіла я, мов качечка,
 На льоду.
Підростали братіки
 Ясени,—

Як соколи голії
Восени.
На роботу панськую —
Батраком,
Підтикані горечком —
Вітерком.
Ой немає крихотки
У руці,
А сусіди топляться
В молоці.
Ох, піду я погуляю
По світах,
Може, й моя доленька
Де літа?
Розмикала силу я
На біду —
Де приткнуся змучена
В негоду?
Ой піду у місто я,
На завод,
Де машина шаргає
Та привод.
Та не зразу взяли мене
Працювать,
До машини клоччя те
Подавать.
Не зітхала ні в полудень,
Ні вночі:
Над карком буржуйській
Погоничі.
Гей, настали вільнії
Вже часи,
Тепер праці задаремно
Не здаси.
Профсоюзи товариством
Постоять,

То й не будуть сіромаху
Підганять.
Заспівало колесо
Та гудок,
Серце б'є у радісний
Молоток.
Бо я знаю — стане воля
На ввесь світ,
Поскидають всі робочі
Панський гніт.

ЩЕДРІВКА

Щедрик, щедрик,
Щедрівочка,
Прилетіла
Ластівочка
Та й стала нам
Щебетати —
Радісну вість
Повідати.
Що тая вість
Радісная —
Жити самим
Без нагая.
Робітнику! —
Краща пора:
Напрацював —
Вільно збирай.
Станьмо разом
Працювати
Та на жнива
Виглядати.
З роком новим

Вістка нова:
Хай будуть вам
Гарні жнива!
Щедрик, щедрик,
Щедрівочка,
Прилетіла
Ластівочка.

ЩЕДРІВКА «КОВАЛЬ»

(Перша)

Ой рано-рано кури запіли,
Добрий вечір!
А ще раніше наш коваль устав,
Щедрий вечір!
Наш коваль устав, начиння зібрав,
Добрий вечір!
Та й почав для нас коні кувати,
Щедрий вечір!
Бо прийшла пора, гей, вирушати,
Добрий вечір!
Бідним повстання розпочинати,
Щедрий вечір!
Що ковалик наш нам на поміч став,
Добрий вечір!
До повстанського загону пристав,
Щедрий вечір!
На Денікіна із Петлюрою,
Добрий вечір!
Гей, вирушали в нічку бурую,
Щедрий вечір!
Як червонії вже наближалися,—
Добрий вечір!

То ми з радості вогнем займалися,
Щедрий вечір!
Куркулям, попам — згинути хутчій!
Добрий вечір!
Запанує скрізь люд працюючий,
Щедрий вечір!

ЩЕДРІВКА «КОВАЛЬ»

(Друга)

Ой рано-рано кури запіли,
Добрий вечір!
А іще раніше наш коваль устав,
Щедрий вечір!
Ковалик устав, начиння зібрав,
Добрий вечір!
Та й почав тоді плуга кувати,
Щедрий вечір!
Бо прийшла пора в поле рушати,
Добрий вечір!
В поле рушати, землю орати,
Щедрий вечір!
А щоб не zostавсь на лану обліг,
Добрий вечір!
Та щоб господар другим допоміг,
Щедрий вечір!
Гей, розпочали землю орати,—
Добрий вечір!
Та важким зерном все засівати,
Щедрий вечір!
Що перше зерно — малим діточкам,
Добрий вечір!
А друге зерно на податочок,
Щедрий вечір!

А третє зерно — хто голодує,
Добрий вечір!
Тож нехай земля добре годує!
Щедрий вечір!
А ми будемо всі працювати,
Добрий вечір!
Та не на богів вже виглядати,
Щедрий вечір!
Бо не зробимо, не зораємо,—
Добрий вечір!
Та й біди дома не здолаємо,
Щедрий вечір!

ПІСНЯ

Край села, над ровом
Зацвіла калина,—
Вийшла на горбочок
Молода дівчина.
На горбочку стала
І так закликала:
«Вийди, мій соколе,
Ти із лісу в поле!
На селі затихло,
Війська вже немає —
Вийди на хвилину
З зеленого гаю.
Ти прийди до мене,
Обніми рамена,
Упади на груди —
Хай розрада буде.
Бо спалили хату
Та забрали коні,
Ще й убили брата
В червонськiм загоні».

З книги «ЖМУТОК ЧЕРВОНОГО» (1924)

ГОРА

(Байка)

Питався незаможник:

— Чому ото не можна
Одразу всім комуною на світі жить,
Добро усяке нарівно ділить,
Та бути всім нам хазяями,
Не посилаючи когось біднішого до ями?
А то взяли та й стали торгувать,
Непманію на волю випускать,—
Ну, словом, одтягли
Бажаний лад
На довгий час.

Тоді сказав меткий Панас:

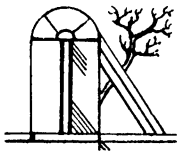
— А ось послухай нас, небоже,—
Було на гору дві дороги:
Одна крута, коротка і важка,
А друга, легша, змійкою вилась,
Заходила убік, верталася назад,—
Кінчалися ж обидві на горі.
Кіонячка дядькова була не дуже-то й баска,
Але хотілося одразу вгору взяти,
Щоб до мети скоріше доскакати.
Підтягся дядьків віз
Чимало вже вгору,
А там: ні — тпру, ні — ну.
Прийшлося вбік на довшую звертати

Та повагом,
Але до ясної мети все ж прямувати.
Нарешті дядьків віз
Таки й на гору вліз.
Оце тобі моя порада —
Над байкою поміркувать,
До нашого часу її прилаштувать,
А там на гору твердо йти,
Не забуваючи останньої мети.

НЕЗАМОЖНИКАМ

Мої щирі товариші,
Не сумуйте,
Не дивіться, що навала знову
На вільний день тече,
Адже підняти може і цю огидну ношу
Пролетаря плече.
Нехай наш потяг-громовиця,
Піднявшись на покат,
Тепер під гору,
Тамуючи машину,
На гальмах рейки поре,
Але не думайте, що хтось посміє
Не відчинить нам семафора.
Хай зрадники сигналять,
Як неп набряклим пальцем,
Щоб зупинить,
Але це мить,
На морі часу — мить,
Бо ген вже котять наші вальці,
Щоб поле розкотить
Для сіву.

О, наша міць бує скоро,
Як зелень верховіть;
А семафори —
Це не страхіть,
Як бронепотяг
На них летить.

З книги «ГРОМОХКИЙ СЛІД» (1925)

НА ТРАКТУ

Не ліском торохтить віз.
Не ступає розсошистий віл, —
То грюкоче по тракту грізний
Навантажений автомобіль.

А назустріч зухвалим дзижчанням
Зеленоокий гедзь напосів:
Його пропелери дзигом одчайним,
Як проти грому шелест овсів.

Хоче він крові попити, теплої крові
Того чорного вола.
Спантеличений несеться понад ровом,
Де вогнева пульсує жила.

Хіба знаєш, куди ти,
По що летиш і чого?
Не пройняти тобі, не прокусити
Крицевої шкіри, де шаліє вогонь!

Ну куди тобі з твоїм носом
От тепер тягучої крові попить,
Коли ти сліпий, хоч і багатоокий,
Не знайдеш джерела рони.

А він таки ні,— все лстить, бзилинить
І в колесо авто з маху — раз.
Та й в зелених очах умерли лани,—
Як підкошений мак його день погас.

МЕТАЛЕВІ ВІХИ

(Гімни)

І. МІДЬ

Мідь!

Ти перший, правдивий, друже людини,
Вік твій увесь продзвенів боями.
Хмурий, жорстокий дикун, як і ти,
Довбав скеляні скиби,
Стежачи, де ти сховався,
Ящірко зелена,
А в бійці з огнем — червоний метал.
Ти — м'який елемент,
Що важко ступаєш на землю,
І тому в монументи,
Гойні для пам'яті людства,
Зашкарублий угрузнув ти.
В тобі м'якість жіноча заснула
Піддаватись електротокам,
Чулисть первіснодикунська
Мружить мисливі очі
Ще аж до нас.
Але пристрасть твоя
Яріє тільки тоді,
Коли розворушить пісок твоє тіло бувале.
О, тоді ти рівняєшся з сонцем,

У сьайві регочеш.
Але хвиля нахлюпне
Вогкого дня —
І ти знову люто-зелена
Вилазиш поволі за пензлем на дах,
Ув олії покірно стікаєш по блясі,
Щілини паклюєш дрібними струмками
І, зохла востаннє,
Конаєш у днях.

II. КРИЦЯ

Крице уперта, дитино заліза,
Твій батько — з коріння віків.
Людство по ньому од каміння лізло
Кволим туманом ріки.

Ти затаїла холодную силу,
А знаєш, де скніє перун.
Ти іскрами дишеш, а блискавку сієш
Устами дротяних струн.

Гудуть машини, гукають просторам,
Вікам голоси подають,
Що йде по криці ступнями терору
Битий і гноблений люд.

Нехай не захляне таємная сила,
Що числа всотала в тобі,—
Вона прийняла вже людського сина,
Відкрилась йому в боротьбі.

Блаженні очі сідого дикунства,
Що вперше тебе підняли,
Блажен той геній, що іскри торкнувся
Без дзвону пустої хвали!

III. АЛЮМІНІЙ

Мій легенький метале,
Твої сили збуялі
Розум примусив нап'ястись.
В глибині забуте од часу створіння
Тіло твоє біляве
Викрив, підніс
Той же розум громохкий.
Тепер будеш навіки
Слугою і паном
У крилах аеропланів.
В посуді грітий
Їжу хімічну на матовім блиску
Тихо поставиш.
З міддю обнявшись у творчій екстазі
Вогню,
Кинеш не злото,
А кращим сузір'ям
З ділянок мистецтва
В робочих кварталах
Жива алькобронза засяє.
Ніжний алюмінію,
Ти весь простір синій
Покраєш крилами юрливих птиць —
Тільки б'ється мотор зголоднілий,
Електричний ковтаючи гис.
Ти весь у майбутті гориш.
Не колеса шляхами толочать шпориш,
А вітер позаду шумує вурчаво,
І кроки бензину
Розтаскує дим,
А ти міцно тримаєш
Злепами мовчазними
Цілу гармонію авіаруху.
Вже дирижаблі з тобою

Пішли за океани.
Гагари піднімуться з льоду,
Пінгвіни у воду впадуть —
Злякаються твого кружіння.
І в мертвий бігун
Радіощогли устромить
Смілий плавець з алюмінієвих яхт.
Пануватиме той,
Хто посів алюміній, —
Праця захопить його
У свій мускулястий кулак.
Легкі будинки поплинуть за хмари —
Ти будеш незламний скелет.
Хто ж проріже майбутнього двері?
Тільки твій легкий стилет!

1923, Харків

В ДОКУ

Гримить ізранку темний док.
В димку заглохла вогка заводь,
І звуки наче б із вокзалу
Чи з ден набиваних кадок.

Мов жили, тягнуть круки кранів
З залізних велетнів-машин.
Ремонт. Кричить іржава рана:
«Пиляй хутчій або лиши!»

Грюк ланцюгів стрибає вгору
За димом катерів і труб.
Плетінь мостів залізним хором
У цементову вперлась грудь.

Звисають кволо сталльні троси,—
Там блоки заворот беруть:
Глянь,— бот підвівся вгору носом,
Поплив над доком, як беркут.

Он сонце дим-туман вже гонить.
Пітнів праця... гул і ляск.
Бредуть вантажені вагони
Туди, де море в злоті ласк;

Туди, де мідним купоросом
Лукаві хвилі поять день,
Де збоку молу галька боса
В рожевій піні грайно йде.

Де хвилі, наче перса голі
З вершками юними сосків,
Похитують собою кволо
В блакитній пазусі віків.

1924, Харків

ДИНАМО

Клубок дротів мідяних ліг
В залізному убранні волі,
Приліг до плиток цементових
Той гордий звір — у свій барліг.

Повітрохвилями масними
Шумить і ніздрі роздима,
Щоб іскрилася з них німа,
Корисна людству буйна сила.

Його по носі раз у раз
Задиханим торкає бігом
Тугий у рухах, швидкий пас.

І якір з того в'є безумні обороти
В своїй залізній круглій шкаралупці,
А дизель тьвкає все дужче й дужче
Та все плює на дах вузьким ротом.

А дизель цокає,
Аж вітер кружить
Коло його маховика.

І тільки смикає розмірено крицева рука,
Впускаючи, мов кисень, жаркі гази.
Динамо в землю вгруз,
Узявся разом
Та й ніє велетенським комарем,
Мов укусити землю хоче,—
Виблискують синяві іскри-очі
В коловоротний тихий рев.

На чулих полюсах, де гул осів —
Опав нальотом сизим сливи,
Рояться токи там в наближеннях чутливих
Магнітних піль, магнітних поясів.

Луну електроголосів
Там виклика одривів злива
Та роздима відпорний вітер
Ампер і вольтів міць кусливу.

І вже біжать, гудуть, як діти,
Холодні пульси в темну ніч,
Бо всередині вир одвічний,
А стріли полум'я із віч,

Бо смуги кроків блискавичних
Наспівує меткий огонь.
Двигти, й наш краю, так же міцно,
Щоб ток червоний — за кордон!

Нехай відгомони спіймають
Наші заковані брати,
Хай їх магніти викликають
На боротьбу за сяйво йти!

Хай зацвіте в кутках вселюдства
Солодка пристрасть поривань,
Хай токи знищення проллються
В капіталізму тусклу твань!

26.IX 1924, Харків

СПОЛУКА

Тільки обидві мені
Можуть життя насотати:
Ти, Україно гострореальна,
Чуттям і бурлінням мільйонів жива,
Ти, що мої нерви сучеш, як пряля,
Щоб із'язатись нитками живими
З народами світу в мережу одну;
Одне одного ми закликаєм спішити
На поле дозрілих культур;
Ти дітей-крикунів
Наставити хочеш на сталу дорогу
І моїми устами говориш до них.
А друга вихриться в ідеях сузірних —
Довговійй племінь комун,
Що з блакитних висот

Загляда в моє серце, немов у колодязь;
А звідти, з безодні його,
Грайним рефлексом
Відгомін другого сяйва
Лунаво рокоче
В цямринні широкому днів.
Разом зливаєтесь ви,
Два чуття невгасимі,
В наче хімічну сполуку:
Ніяк не розняти вас.
Перетягнетесь так
Крізь усе життя моє,
І лиш та пазурата
Німотною безтямою
Розірве надвоє той сплав,
Як і серце моє вкупі з вами:
В рідну землю піде одна половина,
У вселюдське повітря — друга...

.

1924, Харків

РОЗХИТАНИЙ СОНЕТ

Мій сину-пуц'янку, в твоїй м'якій голівці
Ворушиться смутна моя порода.
Ти спиш, а бухне мозок творчий —
Зібрата квінтесенція природи.

Що є в тобі? Чи тільки вічність
Продовженого роду до безсмертя?
Чи, може, генія людського сила вперта
Під віями вже заглядає в сонні вічі?

І, може, через тебе десь в майбутті
Між тисячами той бунтар устане,
Що зможе люд машиною розкути,

Що од землі шугне, немов од скелі камінь,
Що вибухне вогнем високим і могутнім
В комуні злагоди понад віками?

ДОЛЯ

Миша тріщить кастаньєтами
У кошику сухарів.
Безгоміння слухаю,
Слухаю шерхоти,
Аж од напруження вуха нагрів.
Тягнуться очі
До світла ранкового;
Миша скрегоче
За тупою втомою,
І сполохана думка б'є:
Чи прийде ж доля,
Сліпа й неохоча,
В серце зім'яте моє?
Це — на хвилину зневіра,
На секунду втома.
Нехай же вона підожде!
Ще воління нап'ється
Озонованого грому
У радісний день під дощем.

23.III 1924, Харків

АЕРОЛІРИКА

Так плавко поточив свій туркіт медяний,
Немов вино із горла, що вузеньке,
Піднесений од вибухів аероплан.
Невидима струна — напружена сталь —
Під шкляні небеса пограла.
Крила ножем розрізують мастке повітря-масло.
І вже на сонячне гніздо
Пливе у повені ранково-опаловій
Улюбленець мій світлий,
Нервовий, як доба,—
Син розуму й бажання —
Аероплан.
Він он до хмарок цитринових
Протискується лобом та підводить грудь,
Туди, де сонячна жага палає
І де вітри спочити не дають.
Дрижу захоплений.
На м'якоті весняній
Упале серце трепихає крильми:
Упало на едwabний килим
Мого шовкового чуття.
Зривається до лету серце в синє
І хоче там само без мене
Понад просторами летіть.
Бруньки позначуються з віт
І сонце п'ють за звуками аеро.
Весна закликає усіх
До себе в спорзно-п'яний терем,—
А я закоханий в аероплан —
Здається, жінки вже не покохаю.
Мені не буде людського тепла:
Моя любов, мов повінь, прогула.

15.IV 1924, Харків

ЗАКЛИК

(Агітація)

Затиснуте,
Як вісь, горить визволення по світу,
Де проіржав залізний, грізний кінь —
Начинений весь смертю танк.
Тепер накази протилежні в токах
Перемигають через кордони:
— Нема працювнику
Ні затінку, ні дому
Там,
Де гнітять ще фабрика тужавою спрагою,
Там,
Де осмоктанії рештки ще викида в наїдок дітям
Капіталізм, паралічем розбитий,
Але такий осатанілий наостанку.
Де?
Там,
Де платнею ще кульний дзик
На груди робітничі,
Там,
Де ще викручені кульші з гнізд без жиру —
Усі ці катування гострі —
Робітнику, спітнілому й німому,
Бо він не має ні захисту, ні дому.
Але на Схід,
Товариші, на Схід!
Туди прозначився гарячий слід,
Як рокоти розгніваного грому.

БЛОЩИЦЯМ РЕВОЛЮЦІЇ

Усяка мразь, що досі не розтоптана,
Ще сміє й може плювати на мене?

Ах ви, негідники безмозкі,
І шовіністи чотирикантові,
Яким лице скривила злість зелена!

О, як би ви, як комарі, впивались
У мої ноги босі та мужицьке тіло,
Коли б вам ікла мати довелось,—
Мое б життя під ними

В агонії давно б уже затріпотіло.

Та духу мого ви не проковтнете!

І хоч словами несете образу,

Та я умію обійтися з вами:

Я місце вам між плазунів знайшов одразу.

Коли для вас я — український проходимець,

То я за те ще й революції поет,—

А ви — революційна піна,

Ви — проходимці од літератури,

Які, мов слизняки,

не бачите й сантиметра вперед.

Різні політики з волоссям пелехатим,

Усім вам місце під колесами творчого духу —

Ви тільки злизуєте пилок

од повстання пролетар'яту

Та підбираєте чорносотенною окруху!

16.V 1922, Харків

ПРОГНИЛИМ ЗАКОРДОНЦЯМ

Облізли й задубілі і мозком, і чуттям,
Одкинуті од ґрунту на гноїще Європи,
Каляєте одмолоділу міць та шлете без пуття
Свою безсилу лайку і сумбурний клопіт.

Життям потріпана й ошмуляная воля
Не в силі вкупу й двох зібгати вас.
Гризетесь, тиняючись, до діла кволі,
Коли іде смертельна боротьба двох клас.

Немов сліпенькі кошенята,
У велетнів тих лазите та гнягаєте під ногами.
Наступить хто із двох в борні затятій —
Ви — ну — чужий папір паскудити й каляти
В «нових» позакордонних «Українах», —
Ще й мрієте робітників на це спіймати?

А ми йдемо у поступі безграннім
Серед громів і бур до електричних днів.
Що нам до кошенят, що слинять нас востаннє!
Смердючі їх діла, прокислий гнів.

НЕНАВИСТЬ

Я не знаю, якого б прокляття
Кинути вам, остеклілі пани,
Щоб розверзлася земля під вами,
Щоб облила пекельновогнева лава
Ваші черени і очі зікраті,
Задавила б дихання ваше смородом горілого
випещеного м'яса.
О, коли б каміння глухе
Стряслося обвалом над кодлом ваших дітей
і немовлят,

Завалило б їх, розкавучило в пляму!
О, яка ненависть висить над вами,
Яка кров отруйна у жилах наших для вас;
Усі неможливі муки
Наше сумління готове одверто на вас кинути
в розпалі бою
За муки мільйонів, закатованих вами,—
Чорних, білих, жовтих — рабів безсловесних.

Але ні, пристрасте, зупинися,
Закуй свої руки міцніше в силу!
Вгамуйся ти, злобо крилата,
Свій гнів заклепай у панцир волі,
Бо пристрасті сліпій
Не вірить люд робочий
І не повірить ніколи!

Лишень гостри, гостри, як леза, свої очі!
Та де там,—
Коли пече,
Коли гвіздки в думках засіли
І палять розум
Крицевим гартom білим...
Минеться, перейде
І сліди забере
Голубим полинем...
І коли прогудуть світлодайні наші дні,
Коли закрокує доба весни можливостей ясних,
Ми згадаєм презирством вас,

Паразитарне панство,
І слина огиди плювком полетить
З язика й рота колективу нашого
На вашу безчесно велику пам'ять
Фундаторів кабали світової.
Х.1924, Гурзуф

СМЕРТЬ ЛЕНІНА

Коли титан вмирає тілом,—
Він символом стає в віках.
І Ленін так:
Нема і є між нами —
Робітниками фабрики й села.
Розпачливу вість
Нам кинуто гудками
В нервових викриках
Од болі із машин,—
То з мідяних грудей
Б'є воля робітнича,
Що ми йдемо вперед:
Нас дух Твій не лишив.
Зібрать пролетарів,
У нервах злити в ціле —
В один удар,
Хай знає капітал:
Незмінна воля праці —
Добитись перемоги.
Он рокот — сили знак —
На площі захитав.
Нехай німецький робітник
Міцніше зуби зціпить,
В Америці устане
Хай воля-моноліт!
Слідами Ілліча
Незмінною стопою
Визволення іде
Громохко по землі!

22.1 1924, Харків

ІНТЕРНАЦІОНАЛ КОМУНІСТИЧНИЙ

Гімн сучасної конструкції

Повстаньте, прибиті капіталом
Голодні юрми злидарів.
Гармати борні зарокотали,
І день зі Сходу зазорів!

Як повінь, лавами шугніте,
Щоб нерви — спільні провода;
Повстаньте ви, підвалів діти,
Начинням праці завладать!

До комуни світової
Рушай прибоем вільних рот
Міжнародним запеклим боем
Світ насильства побороть!

Рятунок ніхто нам не послужить —
Ні бог, ні цар, ні ліги прав.
І тільки знищить нашу нужу
Велика партія заграв!

Ходім же впевнено і яро
В рядах борців за комунізм,
Щоб світ обману під ударом
Гнилими багнами поліз.

До комуни світової
Рушай прибоем вільних рот
Міжнародним запеклим боем
Світ насильства побороть!

*Закінчено 22.X 1924
Гурауф*

Із циклу «СПІВУЧІ КРОКИ»

КЕНОЯЛЬ

(Новотвори)

Я хочу вернути вам, спустошені слова,
нового незайманого вашого брата.
Я увільняю себе от тяготи чітких,
знайомих моїй душі формулок —
Моїх рідних творчих цеглинок —
Слів великої тяжкої енциклопедії.
Я дам свіже, од теплої груді природи
одірване слово — слово моєї коханки — поезії.
Сьогодні воно не пролунає громохким слідом по
ваших душах,
А озветься ніжно і тонко
відгомоном перших поцілунків
вашої милої,
моєї милої;
Прозвучить тоном
Нічної зоряної струни,
Яку поки що чує тільки око.
Воно озветься звукальними голосами,
мов у снах ясного дитинства,
коли звуки тільки колишуть ще юне серце,
лоскочуть його незнання
прийдешніми пристрастями
і ласкою будять несвідомість його почувань.
Те слово ллеться в моїй задумі
через усе моє життя,
навіть тоді, коли я його ще не знав.
Воно млосно губиться, затерте звиклими виразами.
Але я відкриваю його встидливість сьогодні.
Я вибираю мою наречену з сотень тисяч,
Щоб незайману первістку гарячіш цілувати.

Я наділяю іменням того слова
Животворчу частину мене —
Мою поезію —
І тому ім'я їй даю
К е н о я л ь.

20.IX 1924, Харків

ЧЕКАННЯ

Йоля буває похожа
на скорбну мадонну.

(Спостереження)

Мадонно дольороза,
Я жду — приходь!
Бо вже отерпнув розум,
Як біль сухот.

Здмухни жалобу з сина,
Як тонку тіль,
Віддай мені краплину
Твоїх тремтіль!

Лети на крилах, Йолю,
Меткіш бажань:
Глянь, думи мої кволі
В бреду лежать.

Свою лагоду теплу
Схили хутчій —
До серця мого в тебе
Лежать ключі.

СИН

Сину мій рідний,
Що поводиш над поглядом променистим своїм
Темним метеликом вії.
Ти колись був маленьким живим вібріоном
У три мільйони раз меншим, ніж тепер.
Я тоді вже любив в моїй милій тебе,
А тепер розтаю над тобою любов'ю,
Бо люблю у тобі ще й її.
Я шукав вас обох і знаходжу в одному —
Там,
Де, як силу ваги, відчуваю себе,
Де знаходжу свою плоть жагучу і вічну,
Свою пристрасть і тембр почувань,—
В тобі, сину мій рідний.

20.IX 1924, Харків

МІСЬКА ПІСНЯ

Сизий вечір, вогкий вечір,
Світло точить жовтий глечик.

Збоку дими й гайворіння
Над загравовим горінням.

Сизі дими по долині,
У трамваїв очі сині.

Сині очі й у милої,
Що живе там, за горою.

Милу в мене полонила
Боротьби ревнива сила,
Вже пройшли й непевні дати
Полонянку виглядати.

1924, Харків

СПОМИН

Приснилась...

Я ще її, я ще люблю
Мою голубку чорнокрилу.
Хоч серце біль моє знесливи —
Її я ранами ловлю,
Хапаю край її одежі,
І час не в силі зняти межі
Між полем болю і жалю.

1.IX 1924

ЗАКЛИНАННЯ

Як простими словами
Про солов'їні рокоти писать?
Земля сира, і пахне лобода.
Вона ось щойно пробилась —
Ще на червоній ніжці.
Так свіжо пахне,
Як перший поцілунок в уста.
А сонце із сосен такий наслало дух,
Що памолодки мліють,
Не можуть підійняти вій
Над очками, блискучими од сліз.
(Прозорі смолок сльози).
А сонце робить коло
І гуде, немов пропелер.
Тому й аероплан, мабуть,
Над садом груди нахиля,
Як вередлива жінка.
Груди стискає розлита сила,
Мов звуки в горлі соловей.

Гей, весно, та гей!
Не притискай мене так до грудей.
Внизу вже зелено, а дерева ще сплять,—
Віти корінням у воді повітря.
Від радості пролийся кров'ю, сило,
Напій жили моїх звуків
Безмежним чуттям до милої,
Зачаруй і її своїми піснями.
Нехай пупляхом каштана
Закипить її серце до мене!
Нехай тіло її запахне п'яно
Молоденьким вербовим листям!
Нехай моя радість цілує мене до нестями,
Щоб голову вихор забрав!
Нехай будемо і ми першими гостями
На бенкеті рослин і трав!

Весна 1922.— 21.XI 1924
Харків

ВОДА І ЛІС

Мохнатий вечір моститься у лозах,
Як велетенський птах на м'якому кублі.
Латаття вогкий дух снує

тоненьке прядиво на воду.

Зеленою корою, мов ножем,
Тоненька ряска врізалась у берег.
А відбиток дерев колишеться в воді,
Як театральная завіса,
Хоч берег задрімав і ліс не ворухнеться.
Округлі хвилі, як дівочі стегна,
Розміреними ритмами підходять обережно
До того берега крутого,

Того її колишеться завіса.
Хвилі торкаються до смуги із латаття,
Що полотном простеленим лежить, —
Торкаються, заплутуються й гинуть.
А темная завіса у воді
Колишеться, немов вітрець повіяв.
Моя душа — зелений ліс.
Її душа — вода, що лісові під поги.
Її — хвилюється, моя — спокійна,
Але її переживання я вже п'ю.
Своїми віями торкнувся,
Широкими очима зазирнув.
Там відбиток душі моєї,
Як образ мій поменшений
У милої в очах.
Досить заглянути із кручі
Своїх духмяних почувань,
Пригубити чужую душу, мов келиха з напоєм, —
І ти вже там живеш,
І ти вже не чужий.
Доволі ніздрями дрижучими схопити
Сосновий смак чужого почуття,
Чи горя сіль їдку, чи радості солодке масло, —
І образ — відбиток душі твоєї —
Вже хвилями бринить
В кришталі сумрачно-далекім
Чужих для тебе почувань.

Літо, 1922, Святі Гори

ЛЮБОВНИЙ МІСТ

Я затиснув серце, закусив уста,
І мовчаль взяла мене так тоскно, тоскно.
Вже нема тремтіння, біль якийсь пустий,
Бо немає серцю вогневого моста.
Ах, мовчаль моя, розірвися співом!
Хай любов минула серцю в далину
Понад спомином — туманом сизим —
Хоч топеньку питку шовку перекине.
Хай зворушить гострим болем
Ту приємну силу.
Дні мої зростають,
Дні мої доспіли.
Звідки ще прилинуть
Крила голубині?
Хто прилине їсти
Ягоди доспілі?
Хто збудує з токів
Між серцями моста?
Тихо. Серце хлипа
І здрига в одчаї,
Ще й мовчаль взяла мене так тоскно, тоскно.

V. 1924, Харків

ОСІННІ БЛІКИ

І

Галки з криком сіли
На жовту осокуру,
Наче чорний терен
В жовтолист дозрів;

Наче велетенські
Ягоди повисли,
Гронами нагнули
Свій важкий агат.

Хворе листя стало
Матовим золотом,
В ньому тихий вітер
Кетяги гойда.

II

Воском закапали клени,
Вогкі червінці упали,
Хилиться смуток до мене
Запахом в'ялим отави.

III

Ну чисто лірники — гедзі на будяках:
Ведуть жалібний спів осіннього спокою,
А я ходжу між них, торкаюся рукою
Та слухаю той спів, що зріє в будяках.

IV

Замість листочків жовтих
З японської акації
Завирила в блакиті
Під вітром запашним.

Хай листя опадає —
Їй нічого лякатися,

А як мені дождатися
Обнови та весни?

Замість листочків жовтих
З японської акації...

IX. 1924, Харків

ОСІНЬ ЗА МІСТОМ

Місто в зелених плямах —
Жовто-чорна оправа.
Даль тонку димарями
Людська міць повтикала.

Розплазувались хатини,
Розполяглися будинки.
В дзвонній осінній днині
Вигнуто спини димів.

Кратери тут вихрували,
Море тиснуло землю,—
Час шумовинним ралом
Все це забрав і ствердив.

Де бронтозаври ходили,—
Кров заросила дикунська,
Потім забуті могили
Розворушила чугунка.

Он вже й аеро шугають,
Атом-мотора чекаєм...
Так безмежняя зміна
Все гуляє над краєм.

19.VII 1923, Харків

РАННЯ ОСІНЬ

Ярило

Осінь запахла полем —

Осінь.

Вітер гомінкий і кволий

Плутає жовті коси.

Клякне терміття у сусі,

Вирудів степ безголосий,

Бурії звисило вуса

Запізнилеє просо.

Небо, ой небо синє:

«Стань в моїм лоні, сину;

Мужу мій, світлий, єдиний,

Вищий останню силу!»

Кличе голос осінній,

Сонце замріяне з неба:

«Та вже не кине насіння

Лицар вогневий для тебе».

СТЕП

Тут хутори, як у воді текучій,

Хисткими маревами в далях мерехтять.

То захлинаються в прозорому білку повітря,

То ллються, коливаються на стомленій жарі

Ген за далекий обрій.

А він — шолом блискучий

Зі страусовим пір'ям хмаринок на чолі.

Ось поблизу вітряк, як довгий піщ, благає,

Здіймає руки догори

І зараз же одну по одній
Знесилено пускає вниз.
Кругом, як море, степ,
Де сизополинковий,
Де жовтий, як оса, — там тирса шелестить.
Дивлюсь, читаю, розглядаю,
Немов пожовклі старовинні книги,
Немов старі од милої листи.
Я їх читав колись, — коли — не пригадаю,
Мабуть, дитям у снах чи в доранковім краю.

1922, Асканія-Нова

ЗИМОВИЙ ДЕНЬ

Білим вовняним руном
Послався сніг під поги.
Мов з електричних ламп,
Роз'ятрених до біла,
Разить углик зміястими кривульками —
На сонці так яскрять гілки в льоду.
Брильянти повтикав циклоп усюди,
І легко з брязкалом криштальним
Проходиться вітрець по люстрах-деревах.
В повітрі з холоду глибокім,
Як у блідій фіалці, замороженій весною,
Маленький павучок завмер, —
То туркотить, купаючись у просторах,
Аероплан.
І ні одної ниточки хмарин.
А сад горить, як гнів,
Як криця у горнилі білим світлом,
І так сія,
Що сліпнуть очі,
Коли погляну я.

ЛІТОМ

Небо блакитне, мов турецький камінь,
Обрій заспаний — срібляна оправа.
Все це нашито на килим зелений,
Де так солодко шепочуться трави.
Жупан розіслався безмежний,
Щоб спала медовая кашка,
Стелиться запах по межах,
Мов павутинова пряжа.
Сон-ріка хвилю гойдає.
Пахне покошене сіно.
Білі метелики б'ються
Та й на горошок присіли.
Білі метелики в парі...
Сон-ріка хвилю гойдає...
А ти, дівчино, озвися,
Де ти, моя молодая?

1923

СЕЛЯНКА

Пішла, понесла молоко.
Дуга вгинається до кошиків старечо;
Вогняні плями через плечі
Повзуть за тінями похапливо й метко.
Ліс буйно дзеленчить.
Десь заливається безжурна пташка.
За здобиччю по тонкому стеблю
Спинається вагітна комашка.
І звуки із гущавини,
Немов бряжчать ключі.
Ех, кинутись собі у ліс хутчій,

Забути на хвилину
Всі прагнення крилаті
І слухати, як буде
У жилах кров палати,
Під сонячним промінням пливучи.

МОЄ ДИТИНСТВО

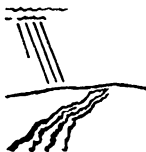
Моє дитинство будяковий запах
Приніс мені серед осінніх днів.
Їх цвіт м'який в зелених шорстких лапах
Такий, немов тоді, як я гедзів ловив
На бурячкових китицях із пуху.
Ах, де та ясність, де б її послухать?
Пливе до мене осінь у блакить:
Метелик смерті сяде в черству руку.
А я б іще хотів гедзів собі ловить
У жменьку пухкую — дитинячую руку,
В маленьку, пухкую, неструджену долоню,
Яких мій син у місті серед грюку
Вже й не побачить і не зловить.

16.IX 1924, Харків

ЗАМІР ГРОЗИ

Зарокотали корчі гніву,
І блискавка ненавистю мигнула ув очах,
Як натягнули хмари бурі.
А кострубатий жах
Куйовдив, піднімав волосся гнаних
Дерев, і куряви, й людей,

Що падали, спотикаючись,
На млосність переляку.
Наллялись ноги оловом,
Чекаючи удару.
На хвилю стихло все:
Чекало.
Але гроза
Розгнівалася, видно, даром,
Побачила, що ні за що їх бить...
І вже — он ліс
Випростує повільно віти.
А потім сонце радості —
Усмішкою в краплинах —
Віддано так зашерхало
Жучками по листках.
Всім стало добре та тепло,
Мов біля матері дитині.
Любов природи щиро плине
Навіть тоді,
Коли, здається, смерть
Звила кубло гадюче.
Природи серце змінне
Доброти повне вщерть,
Як пахощів весняная долина.
Не дорікайте їй за гнів.
Він одійде, як і прилинув,
Він одпливе, як і приплив.

Із циклу «ДЕТАЛІ ВІЧНОЇ ДОРОГИ»

ПРИВІТ

Здоров, названий брате мій,
Здорово, море!
Ізнов авто баский
Перемотнув мене через холодні гори,
Де твоє серце б'ється і говоре
Моїм ярким думкам,
Моїм чуттям напорним.
Тепер ось закамарок мозку таємничий
Всім досвідом уперто-героїчним,
Де сконцентроване палке палахкотіння
Думок людини,
В мені загоготів піснями нині,
Од вітру днів аж захитав, мов свічка.
І я стремлю сюди,
Де скель кольчуга вічна
Міцними шишками озброїла тебе.
Автомобіль реве — вступає в ліс,
Несе мене, у клітці клопоту
замучену маленьку пташку..
Вступили у пожовклий ліс.
А ліс одразу привітання
Долоньями листків заляскав
Людському розуму — моторові з огнів,
Що рве пісок і пил
І аж на перевал одразу
В одну годину гойно підступив.
Внизу срібляні черваки
Річок полізли,
Внизу, як ласиця,
Рудий потягся ліс,
Внизу по круглих схилах

Кривавий осінню міцною,
Ритмічний виноград.
А мій авто
Тугими шинами коліс
Тупоче понад кручами по скелях,
І обрії веселі
Розкрива
Його міцна залізна голова.
Так розгортають вінця серця
Любовника густі, п'янючії слова.
Тепер не ліс, а море
Нам оплесками сипле,
І море — брат мені —
Обійми теплі шле,
Підводить тяжку грудь
До рідних поцілунків,
Мохнатим чубом вал
Скидає шапку лунко,
Немов важкий залізний шлем,
І брязкає, аж гул ступа на берег ковкий,
Вуркоче галька без числа,—
Моя ж душа вітрилами знеслась,
Танцює з вихорем
На золотих підковках.
І десь тріпочуть вогкії чуття,
Мов віється одежа легка з шовку,
Немов кульбабині шапки
Кудись летять,
Летять.

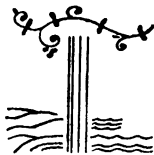
9.X 1924

Гурзуф, вілла «Бююрнус»

ТИСК

В нутрі верстовому гори
На частки каменя — безумний тиск об'ємів.
Такий пекельний тиск певпишо —
Немов довічна образа
Здушила серце
І не одпустить, не простить мільйони літ.
Коли-то час упертим свідруванням
Прористься та скине цю вагу?
Чи, може, людство хутче шлях свій
Проложить тут для токів ярих,
Порушивши той злеп молекулярний?
А на горі вітри плазують черевом холодним,
А на горі туман бавовну мочить,
Аж хлюпає та бубнами рокоче
По урвиськах стрілчастих
Дикая вода.
Гряде доба,
Розвіє час той,
Бурунні завороти в камінних терлах
Перетворять енергію у хліб,
Прогудуть динамів жерла
Солодку вість, що кров не затіка.
Ідїть-но швидше людству
Слідами днів умерлих,
Нові, нові віка!

9.X 1924, Гурзуф

МАСИ

(Шторм)

Ось заревла громада
Сильно-бурих турів —
Морських валів.
Запінені морди вискакують поверх із табуна,
Пройдуться понад спинами
І знову
Рогами стерні рвуть,
Десь риють і ревуть під землею,
Немов над кров'ю бугаї.
Вони викликають когось на бій...
Уже наблизились до скелі...
Ось раптом першії загони
Підскочили і грюкнули міцними черепами,
Хвостами білими мотнувши, —
Тоді рої комет,
Засніжених комет морської піни
Зірвалися з-під тих ударів.
Прозорий пил димком униз погнув хвости —
Хвости засніжених комет.
І вже пові підриви потрясають воду.
Мов динамітний газ
Підносить тіло вод —
Мікронний порошок сіється по хвилях,
І аж синявий дим пішов солоним кроком
Обмацувать шкалюбини тих скель:
Розвідує, чи там глибокі рани,
Куди разити має свіжий вал,
Куди його прислати, нацюкнути.
Коли ось гребені
Згорають — шапки білі —
Мохнатими краями вовнянок,
Щоб вибухи вдаряли
В старий сльозоточивий камінь,

І аж одкотом поперечним хвилі
Знов перехрещують свій гнів з прибоєм.
Мов у борні з тиранами
Нова поразка —
Одні упали вниз,
А других кине вверх
Під проразливим ляском,
Удвічі вище людська помста.
Бо помстою підсилена
Їпить червона злоба,
І б'є народний гнів
Тиранство з лоба:
Впаде чи їх зітре,
Але комусь не жить!
І гляньте —
Ідол вже лежить
З розбитим носом і розтятим ротом,
А ген до сонячних висот
Вже маса цілить дальші кроки —
В прийдешні роки
Їрові ярий сок.

11.X 1924

Гурзуф, вілла «Буюрнус»

ГУРЗУФ

Блакитно-сизий Аюдаг
Угрузнув в море зеленаве —
Не то вилазить бегемот
З води повільно, тяжким рухом.
А зверху валками
Бредуть хмарки,
Черкаючи його обвислу спину.
Ген на горі загорілось,

Ген яйла запалала.
Дикі скелі ступнями,
Наче у храмі Ваала,
Вже виростають під хмари,
І сонце, сховавшись на захід,
Запалює косма туманів:
Пала верховина гори,
Мов жертovníк Агні.
То найвищий майданчик
Того ассірійського храму.
Він терасами скель,
Мов важкими ступнями,
Сходить у мідяне море.
На ньому палає жертovníй огонь,
Щоб хмарний сизий дим полинув аж над море.
Горби розмитих лупаків,
Немов сколопендри велетенські,
Полізли, вигинаючись, наверх.
І тільки кипариси гострим гребенем
Чорніють коло краю схилу,
Межуючи холодним нерухомим ритмом
Цю сутичку завзятих двох стихій.
Тут між дерев заглохнув дім
Старою панською моделлю,—
Тут бігав Пушкін молодий,
Мов радісний в лугах метелик.
На скелях плащ його лежав,
А вітер кучерявив чоло,
Яке в Раєвської Марії
Палало на колінах кволих,
І день широкий біг
Блакитним колом
У морі грайному чуття.
А теплий вал
І серце мив, і гравій,
І що вурчало м'якше,

Ніхто б і не сказав.
Тепер сюди сини України
Й татари, щирі східним серцем,
Зійшлися в білий «Буюрнус»
Мінятися музичними думками,
Мов теплий вітер обернувся
Із моря ласки і братерства.
А дні були,
Коли запеклі предки
Вирізували села,
Дівчат в полон в'язали,
І ненависті труйне жало,
В козацьке тіло в'ївшися, ятрилось.
В Бахчисарай красуні слобожанські
Ішли в ясир намистом жалів;
На піках кров пеклася яра,
Щоб друга кров єднала раси
В гаремі тоскному дівчат.
Тепер кінцевую печать
Поставили робочі сили
На підземеллях ненависних днів.
І бачу: мирний пастушок
Під унісонні звиви звуків
В ритмічному гудінні бубна
Пасе невидимих ягнят
У танці щирому, як сонце.
А скільки в ньому крові
Моїх чорнявих предків?
І почуваю — брат:
Він мені брат —
Братерством новим.

30.X 1924

Гурзуф, вілла «Буюрнус»

МЕРТВА БРИЖА

Суходіл і море: дві сили

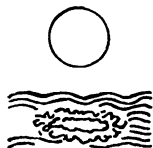
Язиком жирним через камінь
Вода, мов віл, облизує шумливий берег,
У рот втягає гальку, гравій,
Жере, хрумтить,
Аж вибухи одрижкою в далекій канонаді
Десь крутять жорна каменів.
І знов, і знов язиком — баговіння,
Тягучим — водорослі хилить.
Запінилася паща хвилі,
Рот шумовинням скаженіє.
Брудно-зелені завороти зносять
Фонтани зельтерської вверх,
Коли повітря вчавить між валами
Свою гривою той віл сапатий.
Розкочує за гнівом глум,
Аж хвиля дико вгору скаче,
А вал за валом їсть,
Гарчить, глодає
Гранітів сірих тощу кість.
І, закривавлена рожевим тоном,
Ще мусить піняво мигтїть
Розбита слина вод солоних.
А з висоти —
Гаряче сонце,
Тихе небо, —
Не зачечеркне кипарис.
Нависла спека,
Дише ліс,
І хмарка довга, наче лебідь,
Стоїть задумано без сліз.

1924, Алука

ПРИБІЙ НА МОРІ

У піни долоні в сметані,
Що яро за скелі хватають,
І кожна секунда — повстання,
І кожна мить — бунт.
Хвилі вискибують сонце,
Грають тими скибками,
Кідають, розбивають об камінь,
В цурпалки порцеляни і кришталю.
А сонце все вище та вище,
Огнем все гарячішим дише
Та вниз,
В порцелянові бризки, вліта.
І, мов задимлені літа,
Прибоєм ритмів,
Гнівним строем
Ідуть у бій рої за роєм...
На шлемах біле пір'я піни
Яриться в жаркому кипінні.
Іде за валом вал.
В кольчугах синій блиск сховав
Солону смерть.
Під гомін злоби
Аж піт стікає скелям з лоба.
Іде скажений бій
Водяних лютих змії.

9.VIII 1924, Алушка

ШТИЛЬ

Скляний південь заковано в морі,
Млосний день зачаровано в морі,
Не шелесне, лиш спить і спросоння
Ворухне по кроваті рукою,
Чуть потягне облесливим станом,
Зашепоче срібляно устами —
Так щось хоче промовить, сказати,
Та ніяк сонне море не встане,
Бо так м'яко у синій кроваті,
Бо так важко підвестись, устати.

НА МОРІ

Два кола синявих на всесвіт.
Одно зітхає в вечір, друге снить,
І тонка срібна нить
Спускається од зір в безодню моря.
Бубоче унизу двигун залізним ритмом,
Та десь плюскоче крок води.
Ось понад море сходить молодик...
В моїх зінках зібрався центр всесвітній —
В оцій перловій скриньці
Двох антиподних кіл,
Бо я живу, дивлюсь, творю думками.
Мій пароплав пересува той центр,
Як світовий губчастий камінь,
Що все вбирає і стяга.
І радіусом з мене місячна тропа
Пішла під обрій через море —
Вона також пересувається,
Бо я пливу.

11.VIII 1924, Алушка

РАНОК З МОРЯ

(Акварель)

Розпустила коси
Вітрова дорога,
Заблищали далі
Роєм підківок.
Не срібляний цокіт
Підківок у морі, - -
То дельфіни грають
Ряботинням вод.
Тюль повітря віє
Легкими складками —
Понад морем з ласкою
Тонкий туман.
Тюль у літі лямиться
Тихими хмарками —
На зелений берег
День бреде.

ГОРА КІШКА

Неначе срібне молоко,
У затоці вечірнє море.
Гора тихенько до берега підлізла,
Котяче вухо — вгору.
Поміж лопатками пригнула шию.
А морду ткнула в молоко,
Понюхала та й хлебче.
Тепер ні лапами, ані хвостом ні шерхне.
На жовтому цитроні неба
Гумово-темним силуетом
Застигла та гора, мов справжня кішка.
Під подихами бризу

З гір сходить вечір.
Швиденько мерхнуть кроки по воді
Узгірних пахощів соснових,
Напружуються легені диханням новим
Під ковку в серці молодім.

1924, Алупка

ГОСТІ

Сонце із-за обрію
Молоде-молоде,
День перловий хвилями
Нам веде, гей, веде!
Червоніють скелі там
На горі, на горі,
Як підняті на світанку
Прапори.
Завстидались вілли,
І оглухнув лавр,
Не панки посіли тут,
А з робочих лав.
Не панки, а збита днями
Залягла тут міць.
Веселіше й краще з нами.
Нум, гостей прийміть!

1.IX 1924, Алупка

ДЕТАЛІ КРИМСЬКИХ КРАЄВИДІВ

III

Хвиля, як гадина,
Вигинає спину,
І голову підносить із шипінням.
А потім — враз —
В'їдається в пісок і гравій,
Аж запихається на повну пащу,
Аж хруск і шершавня,
Мов гуси шаркотять.

V

Хребти слонів полізли догори.
Зігнуті спини мамонтів та інших велетнів
од преддавіку.

Ступні і ребра — міць дика —
Угрузли до черев у землю.
Все зупинилось,
Закам'яніло.
А сіро-бура шкіра
Вапняків
Уже й сосновим лісом поросла.
Прийшла громада на водощій до моря,
Побачила — і в рухах занімала.
Той лобом проти моря став,
Той боком —
У гори обернулись.
А може, од солоної води — перепились?

І синя, синя, аж до болю синя
Емаль у плинові гарячим потекла:
У вічі, в вуха, в мозок
Лізе, пливе, в'їдається —

Нема борону.
А сонце золоту корону
Несе по ній, хоч ноги припіка.
Проходить вітер
У жовтих чобітках,
Збирає листя в кошик
І несе на море:
Осінь.

VI

Туман, наознак зіпхнутий,
Руками скинув
І падає під кручу.
А потім, наче дідуган,
Понабрав в'язок соломи,
Терміття нав'язав,
Вчепив торби —
І потягнув поволі
Знов догори на гори.
Подряпався на гребінь,
Вчепився руками,
А бороду сіду волочить по землі.
Як вилізе, то буде дощ.

IX

Округ місяця павутиння гілок
Круглий ятір будує:
Хочеться рибкою поплисти туди
І впійматись.
Сторожить кипарис кам'янеє чоло —
І ні слова.
Небо, як мати з дитям, на сон зібралось.
Попід місяцем море мерехтить,
Мов чуття загадкове.
Тиша, тиша.

ХІІ

Зацвів для мене терен знов
В кутку забутому зимою,
Де синє небо проколов
Завмерлий кипарис стрімкою головою.

24.XI 1923, Ялта

ПРИРОДНА ДРУЖБА

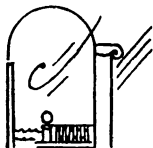
У бурій зарослі, мов у лисичім хутрі,
Граб гранітовою колоною подумав мудро,
Прив'язаний плющем
До кам'яних грудей.
Листок на ньому де-не-де
Натрусить золота, мов затріпоче,
Долоні підійме у захваті пророчім.
Ось побратими — плющ і тис —
Не можуть злитися,
Не можуть розійтись.
Зелена щирість тут із міццю разом
Прозоряться у вигоді ясним алмазом
Без пафосу брехні
Й фальшивості ідей,
Не так, як це буває в нас,
Серед людей.

ТУМАН НА ЗАЛІЗНИЦІ

Китайський фокусник — туман —
Перекидався по землі. Ну й ловко!
На руки падав, спину вигинав,
То колесом ходив, то на підковках,

(Вагон на колесо ритмічно налягає,
Мигає гай).

І вже туман аж там
Ген на ріллі, намученій плугами,
Березою плакучою застигнув, занімів
На фоні рож і жовтих мармурів,
Де хмари підняли барвистий гамір.
Розчісував на кужіль довгу мичку,
По вицвілій стерні в ліс тогу волочив,
Як давню звичку.
А паротяг, що слав туман той,
В вечірніх сутінках огнями паленів,
Не бачив і не знав,
Гримів у далині,
Повітря груддю розпирив, як вільний гнів,
Та блискав уперед
Розбитим діамантом.

З книги «15 ПОЕМ» (1925)

ЛЕНІН

(Уривок з поеми)

* * *

Вже Ленін закінчив,
І Кржижановський коло творінь своїх,
Систем і планів,
Яріючих огнями,
Розвіяв творчі мислі,
Рухи і слова.
І мапа Федерації,
Як твердая надія,
Уперлася в стіну
І марила в огнях.
А на її полях,
Немов червоні гранями рубіни,
Гарячі лампочки електрикою зазначали
Електростанції майбутні.
І білим сяйвом міць порогів,
З холодної води і реву од падінь
У вольтах перетворену
В електрику безумножару,
Показували цифрами
Великі світлі кулі.
А де заграють струнами антени,
І іскри вереском в просторі заспівають,
Там, як сафіри молоді,
Дивились вогники водяно-синім світлом,
Казали: «ось де, тут і там»...

* * *

А Ленін думкою уже ген літав:
«Ми до атомних вихорів
Заглянули, мов у колодязь,
Де в чорнім коридорі дно
Лишень сіріє, як осінній ранок —
Не то воно, не то не воно
(Можливо, що примрілось).
А вихри ці, як в доменній печі,
Вирують, гоготять і виють, як сирени,
І силами двигтять уся вселенна,
Як велетень завод, —
Тільки не ловить їх ще слухом
І в мозок душу не несе
Наш затверділий епітелій,
Немов земна кора.
Його ми ще, ой, розімнем,
Немов підошву задубілу,
Наточимо приборами із знань,
Озброїмо в первовість апаратів
І будемо, як серце, вислухати,
Як атоми гудуть.
І буде так:
Не м'язи людських тіл
Потягнуть бруд мазуту,
В зіницю шахтаря
Не залетить огонь.
Їдкий і гострий пил
Зі скибів антрациту
В мільярдах тон
Засне.
І замість скреготу заліза
Машини велетенських сил
З атомних вибухів лагідно замуркочуть,
Розляжуться по залах, як коти,

На спокій
Праці.
З оздобами з аканту і мімоз,
Заплетеними творчими огнями,
Засяють фарбами ночами й днями,
Щоб очі не гнівить.
Електрику забудуть, як непотрібні штольні,
Як старе начиння, як нецікаву казку.
А млявий радій у музей здадуть
За те, що кволим розколом своїх атомів
Дитину людства научив
Зірвати водень.
І у симфоніях не перший раз
Поновлений весняний світ
В машинах заспіває.
Пилина солі з макове зерно
Розсіє світло матовим туманом,
І крихта цинку,
Мов камфора у жили,
Теплінь лагідну рознесе
По м'якій оболоні атмосфери.
І не злякаються, що вирветься тоді
Енергія увільнених атомів:
Її у комбінаціях надгеніальних
Клітини мозку опанують,
Щоб радісна земля
Не стала знов туманність.
І обрій для людей
Аж до сузір'я піде
В просторах банних.
Тоді-то пригадають нас —
Далеку, дику давність...»

Вересень—жовтень 1922

ДУМА ПРО БАРМАШИХУ

*Комунаркам України
присвячується*

Ой умирав Бармаш
Та вмирав старий:
Наволочили за правду по тюрмах;
Ой казав своїй жінці Бармашисі:
«Не забудь помститись за мої тортури!»
То й затяла Бармашиха,
 Як рубця на руку:
«Відплачу ж я вам, вражі дуки,
 За дружиноньки муки».
Як сімнадцятий рік
Ясним сопечком грав-вигравав,
Була Бармашиха вже стара:
На сьомий десяток років,
Як на сірій частокіл, похилилась,
 Мов верба в ту осінь.
Ой під осінь костриця —
 Бармашиха журиться:
Де бадьорість молода?
Серце ниє, як вода, —
Прогуміли вже літа,
Як осінній лист із лісу в поле, покотились.
Та сказала Бармашиха:
«Рано спочивати,
Ще до діла піднімусь,
Щоб розбуркати в повстанні сірому».
Отак стара із одної думки молоділа.
Як підвела очі,
Як гукнула до громади
Та погнала зором-лебедами по ланах,
Притекла, як після дощу повінь, сила
 В груди,
Поточилась, як олива,

У руках, у ногах.
«Ще я,— каже,— громадонько, не стара,
Коли треба вирушати на царя,
Ще я,— каже,— гусенята, маю силу,
Щоб із вами вкупі
На тих лютих дуків,
Буржуїв багатих,
Куркулів проклятих
Вирушати,
На жандарів, канцелярів,
Тих, що мого чоловіка
Мучили, в'язали,
Мов на гадів чорних,
Накидатись.
Чи ви,— каже,— люди добрі, вже забули,
Як мого дружину
У п'ятому році
За правдиве слово,
За цілу громаду,
За селянську долю,
За робочу волю
Канчуками збитого у ряднину загорнули?
Ой заплатім, браття,
Ви допоможіте,
Та ходімо в місто
Робітникам та солдатам
Гей на поміч стати,
Щоб могли здобути волю у руках міцно тримати».

Ой настали на Україні
Після волі чорні дні:
Німці та гетьманці,
Гайдамаки, зелені повстанці
Не давали працьовникам
Волі й правди встановляти,
Ще хотіли темним людом заправляти,

На робочій шиї виїжджати.
Як сказала Бармашиха
Та до незаможних:
«Беріть вила-сіновила
Та рушниці-вогневиці,
Беріть, скільки можна,
Та підемо знов на панство,
На усіх бандитів,
Нехай в селі зостануться
Одні малі діти.
А звоюємо багатих,
За ті ріки глуму,—
Буйним пінявим буруном розіллємось
Та збудуємо комуно
Міцну, мов з чавуну».
А куркулі в позасілках збирались,
У ліщині ховались на лиху нараду,
Щоб убити Бармашиху за її гостру
пораду.

Гей прийшли червоні,
Хоч і миршаві коні,—
Зате добре знають,
Що за бідних, за їх перемогу
На усіх багатих, на їхню погибель
Виступають,
За братерську єдність
Між усіма, хто працює,
Гарячу кров — червоне пиво — проливають.
Та й сказали Бармашисі:
«Добре за нас дбала,
А найкраще твоє діло,
Що синів своїх, соколів своїх, викормила
Та до Червоного війська послала».
Ой сказали незаможні, жінки й молодиці
Та на все село Засілля:
«Болять наші голови

Від думок одних,
Від подій нових,
Як після важкого похмілля».
Ой сказали незаможні, жінки й молодиці
Та на всю широку округу:
«Берись далі нас навчати,
Як робити годиться,
Та щоб не терпіти нам більше паруги.
Будеш далі наше діло піднімати
У Києві, у Харкові
Та на цілий світ зерна волі розкидати».
Затягнуло степи родючі та зелені,
У пекельну жару засупонило,
Вигоріли трави, висохли озера,
Худобу порізали, поколіли коні,
Ще й гарячим духом
Жито та пшеницю,
Й усяку напшеницю
Посмалило.
Сонце кров'ю обливалося,
Далечіні закуріли, мов отрутим газом на війні.
А могили голими кульшами,
Як голодні діти, світили
Та на рудих просторах
Чорними гулями витикались.
Ой тоді-то люди
З голоду, як мухи в осінь, мерли,
Світ за очі мандрували;
Матері дітей своїх у попелі, як картоплю, ховали;
Золото з церков забирали —
Себе від голодної смерті рятували.
Стара Бармашиха
Не злякалась лиха.
Незаможників іскликала,
Рятуватись од голоду научала.
А тим часом сама потихеньку

У притулок діткам голодним
Молоко носила.
«Беріть, — каже, — срібло-злото
Од богів байдужих:
Аби було чим кормити
Нам діток недужих.
Будуть злото нам чужинці
На хліб та гречку міняти,
Щоб не мерли по запічках
Малі дитинята...»
А попи та дуки
Села обдурили,
На завзяту Бармашиху
Поклеп, як ману, пустили,
Що то вона накликає голод.
Як приїхали із міста
Забирати церковнеє злото, —
Затряслося все Засілля, як гниле болото.
Загриміли дзвони гвалтом,
Покотили до майдану люди валом, —
Нерозумні, собі добра учинити не хотіли,
Бо дурман попівський
Гострим шилом застрягнув у тім'ї.
Ще на бога виглядали, сподівались,
А старої Бармашихи й не чували.
За її правдиву пораду
Об каміння та камінням
Голову розбили,
Кров'ю землю зросили,
За правдиве слово
На кладовище, завзяту,
Зволокли та зарили.

Ой пройдуть літа,
Гей пройдуть года —
Стане воля по цілому світу,

Ой згадають про нас,
Гей розкажуть про нас,
Як жили та були в наш бунтарський час
І старі, й малі діти.
Не про їдну тільки Бармашиху
Кобзарі думу прокажуть часом,
А про юрби тих
Борців, душею молодих,
Що, як повінь, ішли на схід, на захід
Та за робітничую класу.

20—24. VI 1922, Харків

ЯРИНА КУРНАТОВСЬКА

(Уривки з роману)

Х

.
Ти, придушена бідною, людиною,
Ти, бунтарю одвічний, одіпхнутий од рала
Паном,
Ти устанеш,
Чола не схилиш, не зрадиш,
І землю ласкою
Руки своєї мозолястої,
Теплом поту і погляду
Ще теплішого з-під густих брів і лоба,
зморшками побитого від зусилля нових думок,
Що мов срібний струмок
Пробиваються між холодного каміння твого мозку,—
Ти пригрієш,
Заласкаєш усім арсеналом любові порепану землю,
Щоб родити нове життя.

Тебе не злякають огрубілі груди її,
Порвані багнетами, пошматовані гранатами,
Бо ти казав і скажеш знов,
Що шрам од боротьби
Нікого не зганьбить.

XXIII

Ярий сонячний павук
Розтягнув золоту сітку павутини
На ціле небо
І почіпляв кінці до річки, до дерев.

Того і річка заяскріла, і листя — повне блиску.
І радісно було, мов тим діткам, Ярині,
Що квітчастим лугом розсипались по долині
В рожевих, жовтих,
синеньких сукеночках та вбраннях хлоп'ят.

— Тоненька матерія дешева
На тонких ноженятках калатається дзвіночками,
Бо в краще зодягнути не могли дітей притулків.
Держава робітнича
Ще тільки вийшла на лан жито жати,
Ще тільки серпом замахнула до схід сонця,
До постаті з колосся приступила —
Ще тільки почала з росою.
А діти кружляють хором,
Як лист осінній клена
Або насіння береста
Над озером у берегах зелених.
І рветься з захватом: ах!
Яка краса і скільки радості діткам напівголодним.
Павук заворушився в небі,
А павутина зарухалась і задзвеніла,
Як струни арф,—
І стало так тепло, аж жарко.

XXIV

Павук уперто й спішно заснував
Гарячу павутину розтошеного золота
коло полудня.

Там дітки заспівали:
«А ми просо сіяли, сіяли,
Ой Дід Ладо, сіяли, сіяли...»
Кружляли з ними старші.
А труби мідні давали ляпаса в повітря,
І рипав, мов дверима, бас-тромбон,
А все те прошивали тонкі срібляві дроти флейт,
Литаври — дзвоном...
Усе перемішалось із співами дітей,
А зверху над усім стрижі накресливали риси,
Купалися в блакитній воді шкляної вази повітря —
І все було — одна гармонія.
А в небі золотий павук.

XXV

Грузовик проїхав, повний діток, як ложка каші.
Махають рученятами, червоними шматками.
Громадські діти.
— Дитяче свято.
Он школа військових старшин
У танці узяла дівчаток-восьмиліток —
І закружляли вальсом по пляцу
Зелені френчі й рожеві ситцеві
тоненькі дзвіночки,
І дивно й радісно було дивитись
На той глибокий синтез:
Вояка холодний (а зараз лагідна нянька)
.
Із хрупким дівчатком
Кружляє вкупі,

З пуп'янком майбутньої матері,
Що виросте і нових людей народить.
І це мільйони літ у всій природі так іде —
Серед рослин, жуків і звірів:
Будує і руйнує вічно.
Стояла Ярина
І все дивилась, міркувала.
Хіба було так досі?
Чи юнкери пішли б у танці з дітьми притулків?
А потім до гурту пристала,
І з хлопчиками бігала зулусом,
І грали вкупі в чорта й ангела,
І між дітей з прапорами пішла
По вулиці аж додому.
Павук з середини своєї сітки золоті
Почав сповзати вбік,
Щоб заховатися в шкалюбину спокійну на ніч.
— Добраніч...
Добраніч, тьотю!
— Добраніч, дітки!
— Приходьте ще до нас!
— Прийду, прийду, — казала щиро Курнатовська.
Дітей шумливий гурт при лампі за столом
Ще довго весело так джеренчав,
Як пили з краюшечкою хліба
Без цукру чай.

ПАЦАНОК

Був собі хлопчик —
Ракленя.
Нишпорить по вулиці
Цілий день,
Кине на собак,

Плюне на коня,
Свище та в кашнях
Кудись
Бреде.
Пузо крізь шмаття
Голе блищить,—
Голод у пузі
Кошеням кавчить.
Скокне на базар,
Залізе до ям —
Покидьки на їжу,
А воду — що й пан.
Бігав пацанок,
Мерз пацанок —
Літо звеселяє
Кожен крок:
Там маніфестації
Робить «смотр»,
Там заліз на станцію:
Взятка з комор.
Але суне осінь,
Злая зима,—
Листя підкошене
Сніг обніма,
Голод холодний
Радість задима:
Мачухою стала
На вулиці тьма.
«Пісню про Альошу»
Холод затер,—
Згуртувались хлопці,
Палять костер,
Гонить і не кормить
Вулиця їх,
А не хочеться йти
До міліції:

«Що там ще буде,
Братва, не скисай —
На ніч залазь
Під асфальтів казан!»
Вигнали раз,
Вигнали два.
Заліз у завод —
Пропаща голова.
В майстерні на сон
Став чатувать —
Може, теплом
Почне частувать...
— Товариші, гляньте,—
Іш, пацанок! —
Заліз, раклюга,
Під самий
Станок.
Ану, витягай!
Кажі, що вкрав? —
Суне на хлопчика
Ціла гора.
В праці зашкарубли
Руки у них,
Але єхидний
Ковзається сміх.
— Що, попавсь?
Витягай вужа!
Хлопці, за браму —
І там напужать!
Вивели гуртом;
Рада гомонить;
Хлопчик плаче
Посинілий,
Вже стусана
Хтось підсадив.
Бачать — військовий:

Крок міцний.
— Гей, товариші,
Що там у вас?
— Пацана піймали!
Крав, мабуть, пас...
— Та ти не бреш! —
Поправив хтось: —
Заліз у завод, —
В словах оддалось, —
Хочем волоцюгу
Добре провчить...
— Пустіть його —
Нехай біжить! —
То військовий
Рвонув слова,
Шлем зелений,
Червона зоря. —
Був таким і я, —
Гордо сказав: —
А тепер поглянь, —
Червоний генерал!
Жив собі хлопчик —
Ракленя.
Човгає по вулиці
Цілий день,
Кине на собак,
Плює на коня,
Свище, та в лахах
Сила гуде.

15.XII 1923, Харків

ФРАНКО У ТРУНІ

*Галицькому
трудящому люду*

I

Старий Франко, розвівши крила,
Понад думками скельними
В своє минуле линув,
Мов вітер гнав па берег вал,
І увільняв забите мулом
Своє дитинство од навал
Глухого болю і скимління.
Як паморозь, життя укрило
Мідяні кучері його,
Рухом обсіпаним десь бронзовою пиллю
Світилась зверху голова.
Сидів похмурий,
На вуса сивий іней
Час, мов на віття, взяв поклав.
Мороз припав — аж м'які кучерявив брови.
І скатом лоб світився над очима,
Що сірою чорнушкою під осінь зацвіли.
Той пух волосся пад чолом
Спочатку тихо вгору слався,
Здимувавсь, як пара од гори,
Услід думкам ідеаліста.
Але це пал — в огонь полізти
За благо змучених братів,
За матеріальнії здобутки.
Мов іонічна капітель,
Прибралась ззаду завитками
Його уперта голова.
Він все недужими руками
Спиравсь на поручні од крісла,
І, коли мисль важка пависла

Юнацького поневіряння вмиє,
Він затремтів, повів рукою
По чолу гордого спокою,
До болю стиснув, як коваль.
Мабуть, «шен шрайбен» пригадав,
І спомини пішли рікою.

II

Майстерня дядькова,
Де гембель кавкає завзято,
Як кошепя наступлене на хвіст.
То молоток із долотом подружить
Аж стіни довбає нагальний звук.
То угамовані ритмічні стуки
За цвяхом лізуть у соснове дно.
А для Іванка все одно:
Упився в книжку і не рушить.
Примоцював до неї душу,
А розум в очі перевів
І так, здається, зацінів.

Блимає лямпка тихо,
В хаті сутінь.
Чи то прийдеться подихать
Вільно в житті?
Школа — неволя люта,
Гірше неволі — глум.
Хоч би третину зіхпути,
Тому тягну.
Рипають двері в хату,
Люди ідуть,
Кожен свою прокляту
Тягне біду.
Тому жінка умерла,
Треба труну,
Бідна чека наречена

Скриню нову.
«Кинь біду, діду, дядьку!
Щастя прискаче сорокою.
А не прискаче — заляжеш
І сам у яму глибокую.
Я тобі, вуйку, міцпу
З дуба труну настукаю,
Щоб розплювався павіки
Ти з недолею-сукою».
А Франкові те слово
Якось майне понад ухом,
Бо сухая латина
Грима у мозок обухом.
Вже окуляри дрібочуть:
«Ти, мужицький сину,
Коли поліз до школи,—
Знай, псявіро, латину!
Або ні — свині пасти,
Брудне, обдерте рило!»
Та й ударить по скроні,
Що й стояти несила.

Пригадав тихі дні удома,
Коли батько коваль жив.
Накаже суворо не лізти до горна,
Та гнів той нічого не важив.
Підлізе під міх, що хлипа,
Важко сопучи язиком.
Збоку огонь, та іскор
Ціла купа велика.
Бризка огонь з-під молота,
Важко диха челядник,
Хлопчик у кут закотиться
Та й звідтіля виглядає.
Люду багато надходить,—
Люшні, вухналі, цвяхи,

Тупають об землю коні,
Відра іржуть із бляхи.
Там новина. Жандари
Знову забрали Яцька.
Один жінку вдарив,
Що породила зненацька.
Голод, поля, утоплі...
«Йди-но, Іванку, до печі,
Підклади до картоплі,
То розімни собі плечі!»
Бачить — у дядька в хаті
Тітка латає дрантину,
В грубці огні пелехаті
Доглядає дитина,
Чобіт сміється, роздерся —
Треба віддати латати,
Жде бараболя в відерці,
В грубці огні пелехаті.

III

В грубці вогник горить, тріскотить,
Блиском-світлом зі тьмою дрижить
І тепленьку журбу навіває.
Легка ласиця лащить дровця,
Щоб у мить запального кінця
Їм прощальну пісню співати.
Стукає в хаті молоток,
Аж підскакує з верстата долото,
Дух живиці до грубки повійнув,
Як рівняли дошку на труну.
Замислений хлопчик Іванко
Підкладає стружки у піч.
Вони вигинаються ввічливо,
А все підставляють уста
До вогню налко.

Випростують патли покручені,
Як розпалена мідь, червоніють,
Потім паски розм'якли вислухає черінь,
Щоб на дрібний присок розпастись.
А грубка-пастка
Ковтає ці душі тендітні, мов гріб.
Шваркотить по картоплі окріп,
А замислений хлопець сидить у мріях.
«Закінчено!
Таки ниньки труну зробив, —
Ускочив у тихе коло
Голос перебитий
І, мов сокирою, мереживо юнацьке перебив. —
Згаси-но каганця,
Бо шкода гасу! —
І синок, на ці справи ласий,
Поліз на стіл.
Темінь плюхнула в хату,
Що кралась тихо з-за футрини. —
Шкода Грицька!
Ех, парубок — що криця.
Ой не годиться бідному
Одному за нікчемний крейцер
Всю силу зразу жорном надсадити».
«Дітки, голота, треба хліба», —
Уважно тітка заступилась,
Мов чоловікові підкреслити хотіла,
Що в злиднях кожен зробить так.
«Казали, що один-одинцем
Взяв каміння підважив,
Аж червінь по лиці пройшов,
А потім хрякнуло щось важко —
І кров полляла з носа.
У мертвяка, ведуть, ще й досі
Сукровицю поволі точить рот.
Хотіли лікарі пороть,

Та жінка не дала.
Посиніло лице...
Таке наше життя.
Оце йому труна — хай спочиває».
«Та ти б хоч на піч змовк.
Тож діти...» — ковтнула сльози мати.
Але Франко почав вже міркувати
Про те, як смерть навіки обрива
Живеє людське тіло,
Як грім слова.

IV

Картопля з миски — кучму пари.
Клубами хатку всю заслало.
Тісенька хатка, ніде спати.
Для дядька вистачить верстата,
А що Іванко — йому де? —
В труну піде. Та він вже звик.
«Звикай, небоже,
Бо горе цупке, лихо дуже
Тебе, як інших, переможе.
Вечеряй, та й у гріб.
А прийде час, то прийде й піп».

V

Смілна постеля тепло диха,
М'якшить на сон всі денні лиха;
Але в Франка у тьмі роздіті очі,
І мислі дикі в голові рокочуть.
«І ти умреш,
Не стає думка лягати.
Земля проклята,
Що кровцею зіллята вщерть,
Тебе прийме — німого брата,

Як пазурата
Смерть.
А там черва.
Ага, ага...
Облізла в шматті голова.
Ось тут Грицько назавтра буде спати,
Руда сукровиця, як лата,
Пришиє пляму до грудей.
Соснова дошка пропаде.
Як пропаде? Навіщо пропаде?»
Убік і взад скакала думка.
Ще бився жах, ходив по тілі,
А на верстаті дядько спав,
І холод шорсткий та кошлатий
В труні хлопчину цілував.
Заснув-таки. Але ось чує,
Як пугач смерть йому віщує,
А він готовий у труні,
Хоч ще зітхають легені
Болючим і останнім хрипом.
Дверима відьма зеленоока рипа,
А із вікна зікрата риба
Несе вже віко на труну.
Спереду чорт її тримає,
А борода, що в Арімана
Чи у деспота Ассирії
З обличчя вежею сіріє,
У кольчасті убрана льюки.
З волосся роги пнуть високі,
А з-поміж ніг огонь пашить,
Мов з бесемерових машин.
На грудях горб із пухирів,
Молодиком загнуті пазури
По одному замість долонь
У світлі синьому холонуть.
На віко Гриць — круками руки,

Не очі — стали цілі люки,
А з них білок тече униз,
Пливе Франкові в рот і в ніс.
Ось вже до горла смерть торкає,
Не можна дихати, зіпає...
І раптом крик. Але німа
Не відкидає звуків тьма.
А холод, мло, шпильки у тіло,
Як хижі круки налетіли.
І ще раз крик!
Зірвався, встав...
У хаті — чорний ночі став.
Сіріють вікна. З трубки чад.
Дітки також крізь сон кричать.

VI

Франко очуняв. Марева старі
Забили попелом чоло його премудре.
А день ще сяяв на горі,
І Львів шумів у праці трудній.
Трава в садочку зеленить,
Та вітерець шуга між віт,
Але хотів ще завидна
Немов юнацького щоденника проглянуть,
Напитись раннього вина
Та погуляти по поляні,
Де молодість минула ще зорить.
О, час летить. З метою? Без мети?
Любов, як зуб болючий,
У споминові ще занила тихо,
Хоч ковирнуть і боляче й приємно.
Вона не згадує мене.
Її любов вже одійшла у темінь.
Та далі! Далі — Коломия.
Аж пазури позлазили,

Коли етапом
Вели мене до батьківської хати...
Ще далі, далі...
Час летить.

VII

Вже півстоліття проминуло,
Коли розтявся перший крик,
Несамовитий і проразливий, як ляпас,
У бідній хаті коваля.
Піввіку одшуміли хвилі
Прибоєм і відпливом незмінним
В серцях між масами людей,
Коли маленький рот мій вперше
Скривився, зморщений і сипій,
У повені узгірного повітря захлинувшись.
Воно запакувалося у ніс, у бронхи,
Впивалося шпильками в ціле тільце,
Що рапою жило,
Одірване од матернього лона.
А потім стіл з підніжками сидінням
Стирчить, як невідома верства,
Із темені глухого ранку,
Садок кульбабою жовтіє,
І тонкі та уїдливі, як оси, звуки
З ковадла батьківського накидаються на мене.
То знову зашуміло море,
Оголоючи камінці обтерті і знайомі
Далеких вражінь і приймань.
Рожева піна вечора ласкаво
Торкала поглядом передостаннього проміння,
Плепа між ними кружево таке химерне,
Що прості сірі камінці
Далекого дитинства
В справі цій, як самоцвіти, грали.

Біда... Біда мене ловила
На кожнім кроці змалку,
Щоб пхнути на гвіздки,
Під'юдити в огонь,
Щоб гноєм годувати
На смітнику життєвім,
А потім показати
Нездійснені шляхи.
Поглянь, як протекла вона,
Твоя ранкова весна,
Де не мотор, а весла,
Як раб на каторзі,
Ти все крутив.
Навіть у гріб дитячу радість спати клали,
Бо не знайшлося кращого для мене місця.
Невже, народе мій, прообразом твоїм
Життя моє навіки стане?
Невже для того я його аж досі протаскав,
Щоб ти сказати міг:
Ось син мій любий,
Мій фокус промінистий,
Моя злидота й гордість,
Мої легені й серце,
Мій розум і мій біг.
Тебе, як і мене, поклали в домовину
Живого з пульсами гарячої рідини,
Що бились у напої вверх і вниз,
Щоб я зубами кволими
Цю скелю гніту гриз.
Три роки юнаком проспати у труні!
Тиснулись символи-страховища мені.
Монархія почварою вп'ялась у груди,
Здавалось, крикові останньому
Прорватись не дадуть.
Дурман релігії білком
І в рот, і в ніс.

І рибий дух, як холод,
Хайлом німотним рабства
У вікна ліз.
А ранками на труд
Буденний ти ішов
Крутити колесо
З заклепами оков.
В труні лежав, коли народи другі
Поволі дні тягли без дикої наруги.
А чудища з гіпнозом
Шептали уночі:
«Це смерть твоя — лежи,
Мовчи і не кричи!
Вже не приходять ранки
Ніколи у труну,
Кого могильний камінь
Вагою привернув».
Брехня — дождався ранку,
Прожив частину дня,
І осінь наступила — трудящая моя.
І ось хатина й ложе,
Що викрутив горбом,
А бачу — дні пригоні
І в тебе за селом.
Не тихомирся, люде,
Бо сила ожива:
Твої широкі груди —
Це не пусті слова.
І поступ не пристане
Поміж народи йти,
А праця доростає
До світлої мети.

VIII

Франко і вечір. Мудрими думками
Кружляв, як крилами розкине каня,
І скелі давнини ребром черкав
У відблиску борні під гул загравав.
Вечір тихий ішов —
Мов турок у туфлях ступав:
Золотом розшитий жупан
І феска червона його.
Львів каскадом шумів,
Вогка вечірня мла,
Тихо, як гурт джмелів,
Тихо зо щілок пішла.
День курів помелом,
День костром погасав...
Тільки далекий вокзал
Щось небувале казав.

14—16.XI 1923, Ялта

АСКАНІЯ-НОВА

Був степ,
Цілинний, первісний,
Дикий ногайський степ.
Орди
Літали по ньому
Горді,
Як луні-орли,
Коні топтали бузковий кермек.
Був степ,
Сідий, полинковий,
Іноді тирсою жовтий,

Дикий ногайський степ.
Тирса шипіла, затиснувши зуби,
Злість затаїла на сопячне пекло.
То шелепіла, як коників шум,
Жовтим дротяним волоссям своїм,
Як попівське кропило.
Вітер гуляв і свистів,
Дикі тюльпани цвіли,
Роки, як гості, мінялись місцями —
Степ залишався незмінний, той самий.
Був степ,
Цілинний, первісний,
Гей, гей, дикий ногайський степ,
Марева море ляли в пустиню:
Воду точило повітря гаряче,
Мріли простори, снили неначе,
Часом сміялись дощеві срібляно,
Житть не спішили, ждали незнане —
Прийде чи ні світла днина.
А марева море ляли в пустиню.
І ось
Ревнуло здаля,
Димом смердючого коксу
Поскакало по кущиках тирси,
Клубками покотилось —
І дикий, як кабаній вереск
(Не мізерні ногайці свистіли,
Не гніді запорожці,
А свист чорнозалізного звіра),
Пронісся лоскотом заклаклими степами,
Спіткнувся на могилах
Когтистими ногами...
Степ причаївся і змовк.
Гей, гей, буде боротьба,
Та гей, гей, і буде ж бій.
Тільки вітер степовий, суховій,

Тихо на пальцях пішов на розвідку.
Прилягав до землі, прислухався сторожко —
Що вони будуть робить?
Забилося серце без м'яса —
Одна гола машина:
То дизель-мотор зататахкав,
І врозтіч, як птахи,
Звуки майнули на степ
(Може, машина й собі
Послала їх на розвідку?).
Потім артерію водпу
Пальці машини схопили в землі, як гадюку,
В злості глибоко здушили
І перервали,
Щоб бризнула вверх на цілини
Кров животворна води.
І вода на цій голій пустині
В тирсу точилась відниці.
Артезіанська сльоза,
Як тепла любов, повелась,
Щоб там, де раніше вітри степовії
Засмаглими устами
Дихтіли без надії,
Аж сохла трава,
Тепер стала б оаза
Світло-зелена,
Жива.
Стала Асканія-Нова.

Вечір, як чорний дим,
Забився в кущі волохаті —
Смокче віти дерев,
Туї, як мул, насотав.
Чорним мастким снитієм
Набився в колосся сосон.
Помотався між листям акацій,

Як чорная вовна,
Жде.
Хоче зайняти світлі місця:
Доріжки і галяви саду,
Де небо зелене й прозоре,
Як одеколон.
Яблука пахнуть, зріють рейнклоди,
Став розілляв між дерев свої води,
Гладить в кутках вечоровий туман,
Що димом сигари замріяв, задрімав,—
Снує прохолоду.
Чапля кричить на добраніч,
Маневри снують кажани.
Весь сад наллятий цвіркунім гулом
Там, де фазани крикливі заснули.
І, розсікаючи звуки вечірні
Буйного в силі життя,
Що рветься з клітини законів,
Як повінь,—
Мірно, ритмічно чахкає газомотор,
Б'ється, як серце живе.
Так — о так,— він справжнє серце
Цілого тіла живого садів,
Рослин, бізонів і зубрів,
Страусів (крок балерин),
Люду і вогких дзеркал водяних.
Це од його ритмічного бою
Густа вода
Тче химерную сітку розливу.
То через нього жваві струмки
Надихають життям зомлілі билини,
В тілі живуть лебедів і фламінго.
В ритмах газомотора
Динамо співа, як могутній комар.
Гострі, іскристі токи
В жилах мідно-залізних

Електрикою побігли
І напоїли світлом білястим
Чорні утроби кімнат,
Вікон розверзнуті пащі.
Працю спокійну, мізкову
Абажур зелений на мозок наслав —
Ум Едісона зацвів тут у диких степах.
Технік міркує;
З метеликом лампи у сітці дротяній,
Де вольтові пульси пружко живуть,
Хлопець мазутом маже машину.
Професор міркує, нап'яв окуляри,
Коріння рослини ворушить очима.
А там агроном
Для корму паростків молодих
Солі шукає
В формулах математичних
Синім зерном олівця.
Зоолог зубрицю з бізоном парув
Для нової породи тварин.
Нервами пише поет
Історію степу.

Був степ,
Великий, первісний,
Дикий ногайський степ.
Орди літали по ньому,
Горді, як луні-орли, —
А тепер
Буйно розкрилось тіло живе,
Гармонійно зв'язане в ціле,
Бо залізнеє серце машини,
Як закований птах,
Б'ється і б'є безустанку
Поршнями в землю, униз.
Нехай сонце вогнем спопеляє,

Нехай степ горить, як трава на черені,—
Аби серце машини билось живеє —
І —
Тільки буйніше життя потече.
Серце спинилось на хвилю:
Жах обгортає все живе.
Невже пропадем?
Невже погорить,
Зникне без сліду Асканія-Нова?
І знову
Стане голий степ, як коліно?
Але геній людини,
Що мозком упертим машину створив,
Знає, як треба її підганяти
Волі ревнивої гострим бичем.
Він запліднив вибуховії сили
Завданням безумно відважним:
Степ обернути у сад.
І ось —
Антрацитові брили чорногранясті
В білому гарті вогню вихруватого,
Як кисень, в легені машини вдихнути
Звір двоногий зумів.
І трактори ріжуть цілину.
Адміністратор із картою їздить віднині,
Бо око і пам'ять його
Не схоплять одразу ланів.
О, тепер —
Нехай кидає сонце свій гнів —
Людина вже стала стопою заліза.
О, почекай-но, розбецене сонце,
Ти ще зогрієш котли,
Тебе запряжуть ще у трактор,
І воду крутитимеш ти,
Як осел коло керата.
Тільки людина праці,

Як брата,
Прийме всі нації
В коло своє.
О, тільки-но б війни останнім ударом спинити,—
І дикий піроксилін,
Меленіт в пароксизмах безумних
Не мости буде рвати на частки,
Як драну кору, як руки і ноги,
А груди
Розверне землі,
Кігтями в серце холодне джерел
Впиваючись грифом,
Воду в Сахарі сьорбне —
Спрагу втамувати навіки.
А ти, моя земле, родючий просторе,
Ти в спілці пародів пороги покажеш,
Як електричний, гранястий брильянт,
І радіохвилі розкинеш степами.
Ті плуги накормлять без диму й охляну,
І дощі проллються, де схоче людина,—
Той час настане, як перша година.

Внуки свавільних степів
В солоді знань заживуть.
Згасне у попелі гнів
Наших гарячих покут.
Ти ж, моя земле, як день,
Цвітом вишень зацвітеш,
Ніжне зітхання твоє
Стане, як заводь небес.

27—31.VIII 1922, Асканія-Нова

З книги «КОЗУБ ЯГІД» (1927)

СЛІПИЙ СІЯЧ

Сліпий сіяч іде по зораному полю й дужою рукою
розкидає зерно; не бачить його,
бо сам сліпий, але чує, як шелестить воно по свіжій
ріллі.

А поруч із ним іде його дочка
й розказує сліпому,
де стелиться зерно та як воно лягає.

Сіяч високо підняв голову.
Іде з почуттям власної
сили, з почуттям корисної й чесної праці.

Його осіянне лице пройняте натхненням,
бо радість
велика освітлює й гріє його зсередини:
Він сіє.

ПИТАННЯ

(Енергія й душа)

I

В безмежнім океані
Незнаних нам світів і вихорів космічних,
Рухливих сонячних систем,
Де зорі іскрами кружляють,

Де потопає, як у млі, вузеньке коло наших знань,
У цій безодні часу, де розпливається наш
розум, як туман,

Енергія одвічна не зникає,
Хоч і міняється, немов потік народів,
Хоч і непевна, як коханка, що не любить.
Вона тече усюди, хвилями передається,
Щоб відчувало око колір, світло, форму,
Тоді, як у природі темрява стоїть,
Де дрогоцвіт лишень живуть
В різноманітності безумній
Для інфузорій, рослин,
каміння й слизняків безоких.

II

Там рівновагу світову
В маленькій краплі всесвіту
Порушує енергія тяжіння,
Як потрясе де сонячну систему.
А тут вона, на нашій площині,
Ганяє хмари в голубих полях,
Як чабани отари овечок.
То гниллю творчою нагрів парника,
Щоб під морозом огірочки зріли,—
Всюди енергія.

III

Чи творчий дух мій,
Що пізнає і мислить,
Також енергія?
І що? — Душа моя чи хімія
Із вуглецю утворює ще невідомими стежками
Білки та ніжне тіло,
Де царює радість
І де мембраною співає почуття

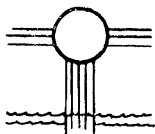
Сліпий для почувань?
А може, богом невідомим
Мені самому
Незнана внутрішня енергія моя
Одним духовним центром заживе,
І я сам осягну
Всю глибину
Законів світових,
Як зараз запах конвалії?

VI

Летять думки мої без віри, без надії.
А хочеться так жити у віках майбутніх
Земними відчуттями своїми,
А коли ні, то хоч би змінними,
Щоб тільки мислити і знати,
Що принесе за сотню-другу літ
Той вихор революції,
Що крутить людством зараз.
Чи полетить маленький чоловік
За обрії блакитні атмосфери?
Які сонця постануть за мільярди літ?
І чи пройду назад в часи минулі,
Як у ворота замку, з якого вийшов я
І йду лишень вперед?
Чи я побачу, як із космічного туману
Постало наше сонце клубком вихристим газів?
Чи послідкую,
Як на землі десь лазили сердиті бронтозаври
З моїми предками?
Чи це побачу в дійсності,
А не уявою, як зараз?

VII

«Чи быть, а чи не быть?» —
Я Гамлетові руку подаю.
«Як відчуваєш зараз там
Ти, геніє, глибоко-схематичний Альбіону,
А чи тебе нема
У таємничій мряці вікового сону,
Як і мене не буде?»
Нема, нема тебе, нема!
То розпач учепитися готовий
За потойбічну порожнечу.

З книги
«ГЕНІАЛЬНІ КРИСТАЛИ» (1927)

Із циклу «ПОДИХ МОРЯ»

СХІД СОНЦЯ З МОРЯ

Зажеврила в горнилі накрайсвітнім
Вузька смужка металу на воді,
Немов ідея з підземелля гніту
Свідомо просочилася кривавим потом.
А потім — більшає та жевріє, —
Горить!..
Крицевий обруч небокраю,
Що землю смертно затискає,
Уже розплавився в одному місці.
Ідея ширшає, пала!
Зайнявся верх — і хмари в позолоті.
Уже горить земля,
А промені навпроти,
Мов стріли вогневі,
Летять у всі кінці.
Ось вибухом вогню
Заграва вирвалася з моря:
То сходить сонце у країні горя,
І тільки збоку сірий біль
По хвилях плеще ще звідтіль.

ГРА ВАЛІВ

Човни сполохані в затоці б'ються,
Злітаючи в яри з горбів бурхливих хвиль,—
І вже горби ті сунуться на берег,
Уже каміння здвигують у гromі.
Од того склянії гальгамбри піни
Перебудовуються на ясні хорони
Побитих брязкотом кришталів.
Тут сонце ложить світлий перелив
Своїх широких ласк і теплих брів.
Будови водяні все падають донизу,
То знов здимаються в зелених перегонах моря,
Лютують сказом і киплять.
І кожна приголомшена їх п'ядь
Здвигає буруни і хляне у знемозі...
На млистій водяній дорозі
Прозора райдуга по гребенях стріба,
Немов прив'язана до огира раба
Красою осіянною волочиться по кручах,
І рок її несе
Сліпий та неминучий,
Куди — не знає сам, проте несе.
Йй страх заповнив глиб очей
І затопив їх береги біль,—
Нема рятунку: де не глянь —
Скрізь безоглядно мчить погибель.
Летить, ступаючи по плюскоті, прелютий вал,
Підривом підлітає в небо синє,
Наскочивши на гострий опір скель;
Склепіння водяні повітрям розриває.
Аж у задиханих завоях
Злітають дуті бомбляхи води,
Що, падаючи, лопаються в пил космічний —
Він все заповнив, наче гул.
Як сизі привиди, стовпи блукають

Тієї матової пилюги.
І, розкотившись, кожен вал
Зірве, рознявши пащу піни,
Як вісткою з безодень світу,
Водяним холодом дихне,
Солоний запах у вихорцях закружить
І в гальці градом закипить.
Так сонячнії сили дужі,
Перетопившись тиском вітровим,
Аж тут відгомоном потужним
Здіймають сизий мокрий дим.

ГОРДІ СТИХІ

Згори полляв потоки ураган,
Аж кипариси ходять рибами тугими.
Немов овеці жирні курдюки,
Хитаються й здригають кипариси.
За гори зачепились кошла хмар,
Нависли аж над море тяжким краєм;
А звідти,
З темно-синіх ясен їх,
Вирізується зуб кругленький, золотавий,
Наш ясний місяць.
Запустувала в небі ніч,
Немов дитина невгамовна,
Що буйно кидає пучками рученят
І патлочками смикає — не хоче спати.
Од того й море десь
Валами гнів басує
І розрух хвиль
Із шумом лісу в'яже.
А там по обрію, мов голка золота,
Лягла на воду місячна смужка,
Що виростає й коле виднокруг

Ген-ген за Аюдагом
Тим гострієм кінцевим.
І радість шириться,
Що я живу, дивлюсь,
Стихії гордії,
В лице вам.

ЗВУКИ ПРИБОЮ

Вали чергують мутне божевілля
Звуками різними в гальці і гравію,—
Свистом, шипінням і цукряним гамором:
Як осінній вітер в ковилі,
Як юга в телефонних дротах,
Мов сотні решет підсівають ячмінь,
Мов град по блясі, вихорем оддертій.
Фиркає вал, ухопивши повітря,
Мордою в піні скажено лютує,
Землю рогами дере.
Білу рощину млинців
Розливає море по пляжу —
Гнівню шкварчить його сковородка масна.
Звуки галопом несе аж під парк
Тяжкий рокот прибою.
Дерева одбивають луною
Попелясті жмути того шуму.
Їх говірка сипко у листі лящить,
Наче вітер розбуркує шелест,—
А тополя й листком не чечеркне.
Безупинно на берег ідуть буруни.
Спотикаються вали на задиханий поспіх.
Піна біла сміється й рида.
Все гуде та рокоче їх дика гряда
І далеко по гальці
Розстеля бліду постіль.

ПІНА

Запінені вали метушаться і підбігають
До чола спітнілих скель.
Піна на вітрі —
Мов цікава біла гуска
Витягає довгу шию з зеленої хвилі уверх:
Хоче заглянуть на скелю,
Потім, побачивши, враз
Здіймається з криком на крила
І з широким розмахом білого галасу
Перелітає.

ЗУСТРІЧ

Лепетунець синок мій стих,
Наставив рупори своїх широких тьмяних вій,
Що випромінювали сяйво в синій безмір —
На море в блискові валів.
Воно, клекочучи до нього бунтом хвилі,
Схиляло вниз, то викидало шиї,
Немов фаланги черногузів, фламінго рожевих,
Лебедів блакитних
Ішли за вітром в сірий берег —
Безкрайні, юрбами назустріч дітлашку.

ПЕРЕМОГА

Кривулькою вогневою,
Мов біг електроіскри,
Чи захололим рухом блискавки німої
Зажеврівся од схованого сонця

Край невидимої в заграві хмари.
Півні, мабуть, із переляку
Так переконуюче вкрик співають
Привіт до сяйва смілих парусів.
Рішучий світла лет
Розворушив,
Поруйнував туманів купи,
Що нагромадились на морі в далині.
Ускочив Геліоса бик в перловий купіль —
І бризки піняві огнями йдуть
На бездоганну моря путь,
Що стелиться під Аюдаг зелено-сірим горем.
В жалю зітхає море
І не знає міри,
Щоб поховати власний ранній біль,
Бо хвилі плещуть звідусіль
На смілі сонячні заміри.
Та недарма.
Благання з днів старої віри
Не підіймуть вже ночі голосів.
Співає сяйво перемогу,
Прославши полум'ям дорогу
Од нас у дальній, зрілий край
Через непевний моря плай.

ВІТРИЛО

Косе вітрило в далі моря
З рішучо загнутим кінцем —
Пером білястої якоїсь риби,
Все йде, одкинувшись назад,
Понад завзятим ритмом хвилі.
А то немов розкинуте крило
Якогось демона чудного,

Що з льоту в море занурив
І тоне там у судорогах смертних,
Тільки воно отерплим рухом
Ще сіпається над прибоєм.
Так у баюрі втоплений метелик
Ще намагається крихке підвести тільце,
Ще тріпається й воду розгортає
Та б'є поверхню змученим крилом.

ТИХИЙ ПРИБІЙ

Прибій розлогих хвиль у морі голубім
Круг каменів мотає кокони із піни.
Три білі кокони, м'які і кучеряві,
Округ почвар камінних посірілих,
Що куклитись до місця приросли
На тому свіжому блакитному листові:
Затока моря листом шелестить.
Я збоку ген над берегом упертим
Орел, привішений до неба, весь затих;
То замотає вверх забутими в повітрі крилами,
То висить знов, чекаючи чогось.

КОЛІР МОРЯ

Сьогодні море, мов льонний лан в цвіту,
Під вітром тихим і лагідним
Бриніло вогкою блакиттю
В далекий смутний небокрай.

ЗАПИТИ СИНА

— Тату, скажи,
Чи то правда, що зорі вмиваються в морі?
Ось глянь: щойно зірка вийшла з морської купелі.
Певно, од того й край моря світліє,
Що зоряні мілини в ньому zostались?!
Бачиш? Он сяєво моря світиться тихо,
Мов світлячок, що під кущиком гасне.
Тату, там, певно,
Ціле рядно світлячків?

— Ні, сину,
То світло Чумацького Шляху,
Що ген через небо, як дим, переп'явся,
Глянуло в моря дзеркальні глибини
Та й засвітило його — тихо ковзнувши,
Відбилось у ньому,
А промені кинуло в очка твої.

— Тату,
А онде у темряві чорній,
Що причаїлась у нашій затоці,
Там, де мис Плака тяжкою мордою,
Наче пуцисько з проваленим носом,
Зорі у морі виловлює вічно, —
Певно, то він їх так чавкає смачно,
Що аж — прислухайся — чути до нас?
То він так дише і чхає, правда?

— Ні, то дельфіни проходять по верху,
Ловлять повітря за подихом тяжким
І знову пірнають під воду...

— Е-е, ти не цікаво розказуєш, тату,
Все ти береш і мені розбиваєш.

Видно, ти зовсім нічого не знаєш
І казки про зорі складати не в силі.

— Сину мій славний,
Не мчися за примхою,
Правда зерниста — буйніша за казку.
Дійсність і мрію метку вигріває:
Казка над правдою — опар над морем.

НІЧ НА МОРІ

Ганнусі Лукіяненко

Світлячком пароплав поблукав
По пучині туманного моря,
Мов свідомості ясний огник
У могутній задусі паркозу.

Тиха ніч паточила імлі
І, вагітна сльозами, замовкла, —
Ані шерхне ні голос, ні сплеск
На полянах пімої пустелі.

Як хотілося б тоскну імлу
Світлячком свого серця пролізти,
Щоб хоч згадку любові лишить
Серед хлюпкого людського моря!

О повстанча сило моя,
Ти живишся вогнями любові!
Моє слово, що й смертю грозить, —
За людськеє майбуття боліє.

Із циклу «ФІАЛКОВІ НАГРОМАДЖЕННЯ»

СХІДНЕ

Місяця злотна колиска спускається з неба.
Ось уже висить над купами саду,
Що темним масивом упав на долину.
Ось молодик на гори сідає, що банями сходять:
Вже настромився на верховину —
Стала гора злоторогим мечетом,
Темні шпичасті округ кипариси —
За мінарети.
Між Аюдагом і Плакою-мисом
Смуги води, мов срібляні струни цимбалів,
Мірно брилять металевим курлюкашням топів, —
Їх музика лине з обр'ю в берег.
Край берега фарби рокочуть басами:
Там хвилі вібрують на мідяних струнах.
Сонце заходить.
Вечір погаснув.
Мідяне сяйво поллялось у море.
Місяць за сонцем, як думка за щастям,
Тихо потягся ховатись за гори.
Бик однорогий лоба поставив,
Де молодик упирається в обр'ю.
Зараз іклом золотим оберпувся,
Потім, мов паросток гір, прозябає.
Раптом погасла злотистая крапка —
І темінь густая зсувається плаєм.

ВИСТАВА

З долини хмара, з-поміж гір,
Ударила рожевим протуберанцем в блиск емалі,
Щоб там вгорі порозтікався верх,
Пронизаний гарячим стрілом сонця.
А поруч хмарок розривная тканьь,
Як вовче зілля, в закрутках полізла —
Розтягується й нітиться у затишку фіалок,
Що ними обернувся камінь гір.
Туманів смуги, мов ліани,
Так виганясто поплелися вгору,—
Уже підносять руки через край Яйли,
Благаючи у присмерків хоч клаптя сяйва.
Як виноградні памолодки, плутаються й блякнуть
Бліді зіллячки туману,
Бо роз'їдає вечір тіло їх плохе,
Немов потужня гризота.
І в той туман росою опада
На схили в м'якість перламутрів.
Ще матовими барвами міниться даль землі,
Ще море, як голубка,
Турличе блисками своєї шиї,
Бо натяки од райдуги заночували,—
А небо з легкістю перебирає знов
Всю невловиму ніжність переходів.
У створках обривних неба та землі
Могутній бенкет фарб і переливів,
Як у виставі бенефісній,
Гримить востаннє з-за гір.

Закінчено виставу —
І раптом
Швидко
Гасять світло дня.
Раз-раз — і засвітились зорі.

А кипариси, як бурульки темні,
Привішені на цвяхи золотих зірок,
На невидимих ниточках, мов струнах,
Здається, бомбляхами ходять і бринять
Та тихо дзвонять у смерковій стумі.

НОВІ ЕМОЦІЇ

На Аюдагові гладенька шапка білого гриба,
Що велетнем на узбережжі виріс —
Смачна і пухка хмара піднялась:
Гора тужавим коренем грибові.
А знизу рокотом кур'єрського експресу,
Що наближається до станції через ліси і гори,
Шумує море і говорить
Тим клетотом під шапку до гриба.
Так звуками нових емоцій
Говорить нам нова доба.

СХІДНИЙ РАНОК

Легким зітханням
Підвелась заграва.
Ранок прозорими крильми сходу
В небі, що поблякло чорнушковим цвітом,
В замутненій блакиті
Злотистий пил розвіяв.
Він смілим рухом із-за гір
На струнну павутину схованого сонця
Розкидані туману клапті нижче.
Вже сонце десь лаштується на вихід
Із тихих зоряних покоїв
І звуки перші подає

Протяжним співом труб світляних...
Як заспана татарка молода,
Сідає на постелю моря
Зоря чорнява
І пучками рожевими хмарок
Примхливо так он протирає очка.
А нігтики її кругленькі,
Накрашені червоно, наче Байрам,
Що раннії черешні,
Солодким соком сяють.
Пружава сила піднялась —
Спалахло сонце
Пристрастю яркою,
Розкинуло сорочку
Одвертою рукою,
І тільки води грайний блиск
Од його ніг несуть прибоєм
Та світляна багряна в'язь
Спадає з тіла молодої...

Із циклу «МАТЕРІЯ»

МЕДУЗА АКТИНІЯ

Прозорий студень, мов насіння людське,
Тремтить одірваний од хисткої стихії,
Що голубим мусліновим покровом
Ритмічно укладається на пружні хвилі.

Морська вода ласкаво обнімає
Той первозданний смак стихій —
Медузу з рідкого кришталю.
Вона в димочок холоду свого
Вбирає неба опалові блиски
Та кришить промені на бризки,
Що сонце шле в її кришталь.
В воді пливе, мов блюдце шкляне,
Хитає знизу щупальця недужні
Своїх безвільних коливань.
То в чашку згорне край зів'ялий,
То гриб прозорий голову згинає
На свій важкий і змінний хрест
І так, мов думка, пропливає.
То тверда, мов прозора, груди
У юнки піжної, опуклись і грає.
Тонке мереживо прожилків фіалкових
В медузнім студні рухає життям,
Пересилає бліді соки
До примітивних клітинок.
Медуза слинить, як дитина,
В моїх вібруючих руках.
Чи в її трепетному тілі
Смутна свідомість виника?
Чи світовий, великий розум
Її хоч подихом торкнув?
Чи що сприймає та істота,
Що криє вічну таїну?
В кришталю первоти драглецеві
Ламається і кришиться яскравий промінь днів,
Мов мужня сила в млі любовній.
Дробиться іскрами в вінцевому хресті
Її алмазних, захололих соків
Могутній сонячний каскад.
Небрежний палець мій
Поранив ткань її холодну...

Рана без болю а чи біль тоскнотний?
Приймає чи не зна, де смертний перехід?
Чи, може, тільки я,
Прибитий скельним гнітом,
Очікую хвилин розпаду
Свідомості мові,
Прикутий силою природи
До свого вічного терпіння — божевілля,
Я — чоловік,
Та верховинна частка
Усіх живих і прорісних творинь:
Медуз, слонів і тощих мочок моху,
Всіх атомів, що несвідомі себе,
Свого міцного дзигу електронів?
Чого в терпінні смертному тоскнію?
В моїй корі мізковій —
Прямій рідні медузам,
В моїй корі поритій,
Мов прибережний камінь,
Те освідомлення, до безуму високе
За міриади тоскних днів і меж,
Нарешті висунулось повне сили,
Те освідомлення себе самого світом,
Що його прагнули глухі і темні сили,
Нарешті вилилось у створі чоловіка,
Щоб далі він страждав
І бився через смерть.

СТУПЕНІ

Далека сестро по природі,
Медузо млявих коливань!
Твоя жива холодна ткания —
Роцина перша животворних соків.

Як перший гомін рефлєкторних рухів,
Ти тихо в заводі пливеш.
Ти перший сон глибокого хотіння
Рухомих сил, енергії землі
Проходиш в лоні світовому,
Сама — породження його.
Які ускладнення рефлєксів нарастають
На той первісний життєдайний ґрунт,
Щоб аж піднятись до етеру мислей,
До гострих смаків почувань!

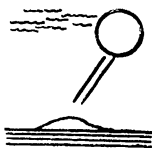
КРИСТАЛ ЖИВОГО

Студень життя первозданно новий
Викристалізовує форми доцільні,
Шукає кристалів своєї породи,
Щоб перейти з них на зоряну грань, там,
Де жінка божественним тілом блискає,
Втілена форма найвищих хотінь.
Тіло тремтяче, живе і могутнє,
Труйне диханням м'ясоароматів —
Найвища ступінь розвою матерій —
Надмірну красу являє собою.
Жінка поглянула, повна любові,
Сочним кристалом щирого всесвіту;
В дивних опуклостях груді тугої,
Стегон співучих, в очей поволоці
Втілила лінії круглі й покаті,
Що здавна блукали в півкулях актиній —
Первісних кристалах живої природи.

БУНТ МАТЕРІЇ

Клітина животворна матерії тугої,
Що ускладнила пеясне своє хотіння,
У віддаль одійшла в такую далечінь,
Що звідти в силі споглядати
Той згусток, звідки виникла сама,
Що уясня собі свою глибоку сутність
І промінь кидає в бездонну сивину,
Куди спускаються глухі ступені,
До клітки кволої медуз —
У той сирий і первозданий студень.
Клітина мозку чоловіка —
То верховина, де маяк світляний
Сліпучі смуги променя пускає
І бачить, що вони проткнули
Голками гострого проміння.
Тремтять, мої клітини,
Поки яркі процеси
В хімічних рухах ваших не погасли.
Хапайте, всмоктуйте великую свідомість,
Тремтять пожадливым пізнанням
На весь солодкий всесвіт.
Він висунув вас тут представниками
Своїх великих механічних сил.
Але розкол матерії повстав такий великий,
Що вже мої клітини роблять опір,
Не хочуть покорятись насильницьким велінням,
Що зверху накладає
Стихії лад нечулий,
І біль мене терзає там,
Де розпад смертний
Перетинає жахом спогляданя.
Шукаю опору тобі, глуха природо,
В твоїх сліпих і тяжких постановах,
У безсумлінних, як хід математичний,

Сторонніх і потужних, як падіння скелі.
В мені одвічний геній Люцифера
Повстав проти законів,
Що творять — не жаліють,
Лишень з чужими планами погоджена будова,
Лишень свої холодні плани
Приймає на увагу космос первозданий,
Створивши, запитав мене: чого я хочу?
Безсмертя хочу!
Вічно споглядати,
Впивати всі красоти барв і топів,
Живеє рухання істот,
І хвильний біг, і ропоти бурунів,
І блискавок обійми полохливі,
Що потрясають очі
І випікають серце,
І милої моєї тьмяну повінь
В замутнених любовію очах —
Ось чого хочу, до безумства хочу!
Я хочу вічно, безроздільно жити!

Із циклу «КРИСТАЛИ СЛОВА»

КВІТИ

Ой люблю ж я, квіти, вас —
Сонячні сльози,
Вашим димом запашним
Туманіє розум.

Конвалія біло снить
На брильянти — росу.
Напряду я суму нить
В чулу туберозу.

І коли яріє сад,
І троянда мліє,
Я й не бачу, як летять
Роки молодії.

Нехай смерті чорний пес
Іклом білим грозить —
Серед квітів мила десь
Мою квітку носить.

Голос квітів — то приязнь
Гордої природи,
То тонка та вічна в'язь
Живучого роду.

І де квіти — никне смерть
Та її погрози:
Vivant omnes virgines
Faciles, formosae! ¹

¹ Хай живуть всі дівчата, не горді, красиві! (*Латин.*)
Слова із «Гаудеамусу», середньовічної студентської пісні.

ДО ГАФІЗА

Нумо, вип'єм за здоров'я любки,
знову й знов, ще та й ще.

*(Гафіз. Газель.
Переклав А. Кримський)*

Гей, Гафізе мудрий. Через далі часу
Я тобі гукаю: — Щось ти загулявся!
Не зійду з тобою в ногу я за питвом,
Хоч, як ти, шаную я любовні битви.
Як вип'єш мускату — соловіють очі:
Я ж кожну секунду свідоміти хочу,
Щоб бритвою сірі різали простори,
Щоб чували вуха, як трава говорить,
Як тиха берізка над пашистим кмином
Парашути зносить, мов над лісом піній.
Я також радію укупі з тобою,
Що впиваю хвилі радісного бою,
Коли моя мила до мене зубами
Блискає зі сміхом, мов журчить фуганок.
Але я радію не крізь винні очі, —
Я тоді веселий, як сльози лоскочуть,
Як сльози блискають од гострих прийманнів,
Коли мислі дужі, мов гори туманні,
Мов клуби туману повагом проходять,
А радість у серці веде хороводи.
Бо крізь говір моря радію співає,
Бо авто рокоче кучерявим гаєм,
Бо народ убогий прокинувся зо сну
І встає на ноги всесвітнього росту.

ЦВІТ МАГНОЛІЇ

Білі долоні магнолій
Віють труйним ароматом.
Хрупкеє тіло їх волі
Просить тепер не займати,

Щоб не зривати благання
Ще не дозрілої страсті,
Соків гарячих не брати
В спеку вогнів пазурастих.

Свіжа, немов наречена,
Прагне гарячого spolu,
Тільки незаймані мрії
Ще полохливі до болю.

Дужа хвилина прорветься:
Вигнуте тіло спрагою
Кине назустріч їм серце,
Повне офіри і болю.

І, безсоромна до краю,
Груди біляві підставить:
Нате, беріть неминуче,
Рвіте мій солод устами.

І, безсоромна без міри,
Жестом невинно-одвертим
Прийме ту пергу плодіння —
Зірве запону смерті.

ФІЛОСОФ ІВЛІАН

На гзимсі тихого каміну
Уламок мармуру стоїть.
Що ти несеш, чарівна глино,
З далеких тисяч шарих літ?
Немає голови. Лишень запалі груди
Потують тіла життєвий тягар.
А молодий чи старець в мармуру захові
Камінну тогу цю носив?
Ніхто міцную певність не положить.
Роз'їдений настирливою кислотою днів,
Під бюстом кутуля латинський напис —
«Філософ Клавдій Івліан».
Коли життя він перетяв:
У цвіті сили чи загаслий геній?
Мовчить уламок мармуру, як смерть.
Може, й моїх кілька живих рядочків
За десять сотень похапливих літ
Лишаться так одірваним шматочком колись живого,
Сьогодні струменем текучого чуття,
Злютованого в нероздільних переходах,
Як звук з повітрям, світло із вогнем,
З потужними суспільними шарами?
Може, й моє ім'я засохне на росткові,
Що доброю травою з мого серця виріс,
А може, час полотником лінивим
Зірве його і кине з пиріями?
Щасливий Івліан: тебе таки згадав я,
За мною тисячі повторять журним ехом.
А ім'я «Валер'ян» чи проголосить мрамур
Нащадкам дальнім, що прибудуть?
Годі!
Як ти незримо десь та просотався
До наших невідомих днів
Крізь ті передавальні звена людські,

Що твої мислі стукіт мовчазний
Пронесли з роду в рід, у масі розчинивши
Між крапок чуйних мислярів,—
Так я, розчинений в могутніх лавах,
Нехай хоч безіменний, вічно проживу
До самих крайніх людських гранів:
Енергія творців не пропадає даром.
Таки пройду, розсіяний всевітнім колективом,
Може, й незнаний, як луна в горах.

НАРОДЖЕННЯ ПОЕТА

Заперечення Лермонтову
Східна фантазія

Коли місячна золота колиска
Тихо гойдається в небі,
Почеплена на гвіздочку зорі,—
Там засинає під колискову пісню зоряної сили
Маленьке дитятко.
І в осіянному сонові його тільце меншає
й меншає,

Як білий крилатий човен,
Що пішов на край синього моря.
Тоді те світле дитя
Стає найтоншою гаметою,
З тільцем легшим, як зітхання пташки,
Коли її милий не прилітає довго на гніздо.
Та пилюжинка життя
Спускається на тонкій злотній павутині
місячного проміння

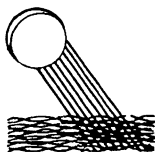
На тиху землю.
І коли промінь із нею ковзне,
Засвітившись в очах чарівної дівчини,
Що сидить чутко край вікна,—

Та чудова матерія западає їй в лоно.
Тоді дівчина зітхає, як пташка,
Коли її милий не прилітає довго на гніздо.
А промінь, пустивши росток у тасмну
безодню її лона,

Там спить — чекає,
Аж поки його не розбудить мужський вібріон.
Дівчина тоді одкидає голову, оддаючи
милому свою трепетну шию:

Вона приготувала чоловічій м'якшій цілушок
І найтепліший куточок для його любові.
І, коли на буйній землі родиться од неї дитя —
Вона смутно пригадує,
Як гойдалось колись на зоряних вервечках,
Як бриніли місячні струни в покорі тихому вітру,
Як співала йому космічна юга.
Той синок прислухається до них тоді
з раннього малку,

А струмені згаданих звуків
Передає піснями.
Люди, що здавна самі їх забули,
Кажуть йому:
— Ти — поет.

З книги «ОСТАННЯ ВІЙНА» (1927)

Із циклу «ПІСНІ»

СТОПОЮ ЖОВТНЯ

Площа сплескує захватом хвиль,
Зверху прапорів багряна ковиль,
У вітрові полощуться, вдаль пливуть —
Гостям з закордону сон наяву.
Йде маніфестація їх привітать,
Звуки оркестру птицями летять,
Дзигами — литаври, гнівом — басы;
Похід праці вже не погасить.
Запалу ідеї в схудлому лиці
Свій одізветься зі всіх кінців.
Військо обдерте — крицевий гис,
Вилиці з голоду геть подались.
Шкіра на пальцях — полив'яний блиск,
Зате крила серця вгору і вниз.
Лупиться тіло, очі — ями,
Та себе не згадують смертні сини.
Їх веде партія, гріє борня:
«Гей, металісте, сідай на коня!»
Вдома дітям сирій овес,
Мерзла картопля — як проживеш?
Їюлія трамвая травною взялась:
На кордони силу кинула власть.
Їоні-скелети, збиті ліхтарі.
Вітер в магазинах, наче в пустирі.
Вибиті більма тихо ячать,
Та коло трибуни «Славу» кричать.

В голоді юрба — в золоті прапори.
Смерть, а радіють молоді й старі.
Арки й плакати: «Світе, повстань,
Нам вже зашуміла крилами весна!»
Зорі на всесвіт, бюсти ватажків:
«Ми перебудуємо дні тяжкі!»
Під домами плине гарячий мазут;
Онде в перериві гармати везуть.
Влада робітничка — не мрія, не сон:
Похід незалежний фабричних колон.

МАТИ

На війні був син найстарший —
Згинув у бою.
Другий ліг в борні за волю
В могилу свою.
У полон попався третій,
Та всесвітній кат
Розстріляв і трупа кинув
Деь у рів лежать.
Без діток... Одна на світі,
Серце повне мук.
Та гляди, заклятий враже,
Підростає внук!

2.10.1920

КОЛИ НАСТАНЕ МИР

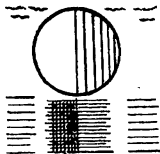
Ми ждемо, що прийдуть ясні хвилини миру
І спокій світовий надовго принесуть.
Але цькують людьми правителі, глузують
І кров червоную ще дужче знову ллють.

Ось наче вже кінець. Народи схаменулись:
Біднота піднялась: — Доволі крові нам!
Доволі, браття, вже культуру руйнувати
На славу для царів, для користі панам.

Та сплутався клубок кривавого розбою,
Зв'язалися мечі, але розніме хто?
Ні, не володарям землі братерську руку дати,
Як злії наміри таяться все одно.

Та вже надходить час і радісний, і страшний,
Коли повстануть всі й підуть за волю в бій,
Кордони рознесуть, де так запекло бились,
І зіллються навік тоді в сім'ї одній.

25.IX 1920

Із циклу «БАЙКИ»

ЗА ЩО ІТИ

Зібрались хлопці на селі
Гуртом поміркувати,
Що їм почати?
Насходилось чималенько,
Бо висидіти по хатах несила:
Прийшла, бач, вість,

Що вже Радянська власть
Мобілізацію оголосила.
— Ну, Грицьку, ти підеш?
— Мм... що ж... а ти?..
— Та доведеться йти!..
— Попробуй-но втекти! —
Хтось додає іззаду,
Лякаючи й до складу:
— А ти, Миколо, як?..
— Да так...
В Петлюри був — тікали.
В денікінцях — набили.
У струківцях — чуть шиї не скрутили.
Нема міцної влади, як на гріх...
— А ти, Степане?
— Мене, як подивлюсь на вас,
Бере аж сміх...
Ех ви, нетями!..
Тут діло зовсім непогане.
Ходім до тих,
Що б'ють усіх. —
І згодились вступати в Армію Червону.
А я скажу, що шкурнику такому
Давно пора б вже знать,
Що він іде всіх бідних захищать,
Стояти за свободу,
За землю для народу,
Бо влада Радянська
Є наша — робітничо-селянська.

17.VIII 1920

СЕРЦЕ З НЮХОМ

При поляках жив куркуль,
Наймитами правив,
Мав керенок цілий куль,
Їв та бога славив.
Зате горе біднякові,
Що хліба немає,
Бо куркуль за жита пуд
В десять раз здирає.
Та нічого не подієш —
Треба жито брати,
Бо вже з місяць кришки хліба
Й не бувало в хаті.
Аж то панство утікає:
Йде Радянська влада.
 «Ох ти лихо!» — заметушивсь
І паш куркуляка.
Роздає добро усяке:
 «Не згадуйте лихом».
Аж то бачать — виїжджає
І собі з поспіхом.
 «Залишайтесь далі з нами, —
Один бідний каже, —
 Ваша добрість всьому злomu
То й очі зав'яже».
 «Люди добрі, не втікаю:
Їду лікуватись,
Ото хочу на остатку
З вами попрощатись».
 «А яка ж хвороба, пане,
Вас так напосіла?»
 «Болить серце...»
Другий дядько
Добавляє сміло:
 «У вас серце, як я бачу,

З добрим нюхом, пане,
Коли чує вже здалека
Повітря погане».
Утіка панок, бо знає,
Що влада Радянська —
То є влада працюючих,
А погибель панська.

11.VIII 1920

КУРКУЛЬ-ДУРИСВІТ

Куркуль вернувся із міста.
Він їздив на базар,
Продав весь свій товар
За тисяч триста.
Наслухавшись від буржуїв новин багато,—
Зібрав дядьків до своєї хати
І став оповідати:
«Ви знаєте, господарі,
Що на Україну йде щось царств із п'ять,
Щоб власть Радянську звоювать.
Петлюра знов іде»,— розказує куркулик.
«Це той, що нас під поляків віддав?» —
Хома Бідовий запитав.
«Та ні,—
То тільки поміч у війні...
З Петлюрою йде Врангель...»
«Це той, що вішає робітників?»
«Та ні,— він йде за правду,—
Хомі той відповів.—
А з ними царства заграничні,
Як поляки, французи...»
«По книшики пшеничні?» —

З насмішкою Хома додав,
Та й того перервав.
Тоді куркуль ізнову
Заводить іншу мову:
«Ті царства,— каже,— що ідуть,
Багато краму нам везуть:
Мануфактуру, сіль, машини, цвяхи,
Залізні відра з бляхи —
І будуть роздавать даремно всім».
«Та знаємо, як німці й поляки давали:
Вкраїну грабували!
І землю теж дадуть?»
«Про землю щось не чуть...»
«А панство знов присуне,
Помічнику панів, облесливий брехуне?» —
Спитав Хома.
Куркуль ізблід, немов стіна,
Бо добре знає,
Що за брехню його чекає.
Радянська влада
Не буде милувать такого гада.

*

Пораду дам
На горе куркулям
Я, Микита Волокита,
Що Вкраїну пішки пройшов —
Трохи правди знайшов.
Слухайте ж мою пораду:
Підтримуйте Радянську владу.
Владу нашу Радянську —
Робітничо-селянську.

30.IX 1920

ЩО КРАЩЕ?

Раз дядька запитали,
Яка його порада,
Що краще для селян —
Депікіпська, петлюрівська
Чи, може, царська влада?
То так сказав Іван:
— Засперечалися раз сани, віз й карета —
Хто з них кращий.
Віз каже: «Я!»
А сани —
Й собі те саме.

Загнувши кирпичу, мовила карета:
«Коли хто й кращий з нас,
То, звісно, я,
Бо сам ридван мені рідня.
В мені поїде, та не всяк,
Не будь-який голяк,
А хто путящий...»

Сварились, гризлися —
Не зладяться ніяк.
І при кінці коня пішли спитати:
«Можливо, — кажуть, — що якраз
Кінь буде знати,
Де правда є?»
До стайні підійшли,
А кінь гниле сінце жує.

«Хто кращий з нас усіх?» —
Спитали враз всі троє.
А кінь не завагавсь і хвилечки одної —
Так і впалив:
«Ви сволоч добра всі:

Як ти, так ти і ти,
Бо кожного із вас
Мені тягти».

*

Цю байку чув я сам,
На злість панам,
Я, Микита Волокита,
Що Вкраїну пішки пройшов —
Трохи правди знайшов.
Отож слухайте мою пораду:
Підтримуйте народну владу,
Владу Радянську,
Робітничо-селянську.

5.VIII 1920

СИЧ

У липовім дуплі,
На дуже бруднім та загідженім кублі,
Напузившись після наїдку з ночі,
Страховищем пугач сидів,
Наставивши баньками очі.
Відомо всім — темноту любить сич:
Для нього темнота корисна і приємна,
Бо коли темно,
То він летить, щоб десь горобчика зловить
І, звісно, щоб спожить.
Аж ось недавно
Дупласту липу ту зрубали.
Ех, падала ж на землю славно,
Аж все дрижало.
А через те, що матер'ял нездалий був зовсім
На будь-які столярські речі,

То все пішло до печі.
А те дупло, де було пугача кубло,
На улія майстри взялись і обернули,
Пасічники усипали роя,
І загула бджолина сім'я
На користь і на славу.
Отак в монастирях
Кагал ченців з попами
Страховиськом сичем сидів
І працюю та потом темного народу багатів.

МИРОТВОРЕЦЬ І СОКИРА

Був собі чоловік-нетяжка,
На ньому сіра сермяжка,
Полотняні штанці,
Ремінні постольці,
Червона шапочка,
На спині латочка;
Мав кусочок поля,
Біля хати шуміла тополя;
Та й гарна ж була червона шапочка,—
Оце так починається моя казочка.
В тім селі жив пан —
Зелений жупан,
Коні, фаетони,
Аж чотири доми,
Поля цілий лан,
Злота добрий збан.
Звісно — пан як пан.
Але панські очі завидющі,
Панські руки загребущі.
Став він думати-гадати,
Як би ту шапку-сермягу з чоловіка зняти.

— Не бере.

Увірвався нарешті силою до хати
І почав дядька грабувати.

«Ах ти ж, бісова невіро»,—
Каже дядько, схопивши сокиру.
Вже хотів пана провчить,
Коли чує, знадвору хтось кричить.
(Це був другий пан).
«Не бийтесь,— каже,— буду вас мирить».

Дядько став, навіть сокиру поклав,
Питає: «А яка ж твоя умова?»

Той відповідає так слово до слова:

«Щоб у мирі жить, мусиш прохати,
Хай тобі пан простить...

А до того,— каже,— шапку й свитку

Ти йому свою віддай,
А тополю біля хати зрубай».

Тоді дядько знов за сокиру:
«То й ти такий, бісова невіро!»

Пани — утікати,
Дядько — доганяти.

Гнав під самий ліс.
На догінку сокиру кинув —
Мало тому миротворцю
Голови не зніс.

А свого панка таки попав —
По коліна ноги одрубав.

Заспокоївсь чоловік-нетяга,
Залишилися шапка і сермяга,

А з краєчку зеленого поля
І надалі шуміла тополя;

Стояла і хаточка.

Ось моя казочка.

Це так і до нашої хати
Почав Врангель підступати,

А лукава Англія давай мирити:
«Не смійте,— каже,— Врангеля бити,
Мир із ним заключайте,
Крим йому і частину України віддайте.
Та повинні свій внутрішній порядок змінити».
Що тут будеш робити?
Тепер Червоної Армії залишається,
Як тому дядькові, обох бити.

13.VIII 1920

ПОЛЬСЬКИЙ ПАН У ШКОДІ

Мужик шляхтича зловив
В коморі у шкоді,
Та за барки його зразу:
 «Тепер красти годі!»
А панок тоді як скочить,
Хоче дядька бити.
Вліз у шкоду, а сам кричить:
 «Не смій так робити.
Я тобі, мужицька мордо,
Не попущу зроду —
Зневажати свого пана
Шляхетського роду».
Скаче в очі — хоче битись.
Що будеш робити?
Дядька пана враз на землю
Та й почав душили.
Та й питає:
 «Кажі, ляше, —
Хочеш замиритись? —
То ще випущу живого —
Не лізь тільки битись».

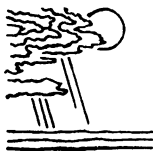
А пан знову промовляє:

«Перш пусти на волю,
Зразу зробим перемир'я,
Потім мир, соколю!..»

«Знаєм добре,— каже дядько,—
Вже дурних немає,
Раньше встане, а там знову
Про нагай подбає».

Отак колись і Пілсудський
З своїми панами
Лише просив перемир'я,
А не миру з нами.
Тільки Армія Червона,
Наша сила й слава,
Добре знає, що хитрує
Тут шляхта лукава.
Під червоним ми прапором
На Захід ударим
І запалим мир буржуїв
Визвольним пожегом.

7.VIII 1920

З «КНИГИ ПОВСТАНЬ» 2-е видання (1929)

Із розділу «ТВОРЧИЙ РАНОК»
(Вірші 1918—1919 рр.)

КРАСА

Стоїть в повітрі обважнілим
П'янючий запах бузини,
Дурманить голову, мов чадом,
І навіває звільна сни.
Кріпишся трохи, мучиш книгу,
Та скам'яніла голова
Додолу пада; лише чуєш,
Як десь пташина щось співа,
Неначе ближче надлетіла,
Над головою гомонить.
Ось, чую, лащиться до тіла
І просить, просить так любить...
Вдивляюсь — бачу: то не пташка,
А ясна панночка якась...
«Чого прийшла сюди, дівчино?»
Відповідь співом полилась:
«Я жду давно, що ти, коханий,
До мене прийдеш у садок,
Де я сама, немов черниця,
Серед кущів та між квіток.
Мене тепер усі забули,
Пішли в кривавий бій життя.
Ти чуєш постріли гармати?
Пішли... Сама лишилась я».
«Та хто ти, дівчино?» — «Не знаєш?
А ти ж поет — краси співець,—

Я є краса. Візьми від мене
Оцей чарівний олівець,—
Пиши лиш правду». — Нахилилась —
І поцілунок, мов огонь,
Опik, а серце загорілось. —
«Гори, гори і не холонь», —
Сказала музикою неба
І зникла десь. І чую знов,
Як пташка тут над головою
Співа — навчає про любов.
Тепер вже сіла на обличчя,
Уста лоскоче, писка, лоб,—
А жар не гасне поцілунку:
Його на цілий світ було б.
Пташина мовби припадає,
По шиї далі йде до рук.
Лоскоче... Раптом піднімаюсь...
Я спав. По тілі лізе жук,
І сонце вийшло вже з-за саду,
Пече і руки, і чоло,
А я не хочу прокидатись.
Де ж панна? А, то в сні було.
Тепер в житті що б не бувало,
Щасливий я з того часу,
Бо ясна панна помагає
Стоять за Правду і Красу.

* *
*

Хай йде дощ, плюскотить,
А вода хлюпотить,
По листках шелепить —
Перескакує,
Мені дощ — немов брат,

Я йому також рад:
В мені серце тремтить
Та вискакує.

Я з природою тут
Обнімаюсь, мов друг,
А з дощем веселюсь,
Перебендюю,

І на світі мені
Все здається в імлі,
В тумані наче в пору
Вечірнюю.

Дужче з всім обіймусь
Та з біди все сміюсь,
Рву черешні собі
З-поміж листячка.

А з рясних гілочок
Летить дощ крапчок,
Немов блиск-перелив
Із памистечка.

Коли вітер подме,
Небо дощ обійме,
Крапельки так різно
Постукують,---

І тоді в краса:
Ті сумні небеса
Нас любити природу
Научують.

* *
△

Шум майовий ходить садом,
Лине здаля «вут-вут-вут» —
Одуд милу викликає,
Що сховалась, видно, тут.

Шум із вітром, вітер з шумом
В листі-зелені кругом;
Десь пташина різко дзвяка,
Наче косу клепле гном.

Шум густий; на повні груди
Вільно дише вся земля,
І від того опахалом
Скрізь колишеться гілля.

Сонця блиск усе вінчає,
Світло в тінях золотить,
А в блакиті бліда хмарка
Десь біжить, зника умить...

ЧЕРВНЕВА НІЧ

Небо насупилось, повне грозою,
Блискавка мигне і згине між хмар,
Наче очима хтось гнівно погляне...
Ніч притомилась, зомліла від чар.

Дихає млосно зважніле повітря,
Тихо... Мов жде, причаїлась земля.
Хоч би листочок чечеркнув од вітру,—
Тихо... У стомі повисло гілля.

Лише з болота тече мелодійний
Гук монотонний концерту жабів,
Та заливає гармонію ночі
Рівне гудіння басистих жуків.

ПЕРШИЙ СНІГ

Жовте листячко лежить,
Сніг по ньому шелепить...

Сніг...

Сніг...

Перший сніг...

Сніг по листі шелепить...

Завіває, в шпари дме,

Наче куряву здійме...

Сніг...

Сніг...

Білий сніг...

Сніг по листі шелепить.

Сніг із вітром обійнявсь,

В хату зайчика забравсь...

Сніг...

Сніг...

Перший сніг...

В хату бідного забравсь.

Завіває, в шпари дме,

Наче куряву здійме...

Сніг...

Сніг...

Білий сніг...

Завіває, в шпари дме...

Жовте листячко лежить,

Сніг по ньому шелепить...

Сніг...

Сніг...

Перший сніг...

Сніг по листі шелепить.

ЛИСТ ДО КАТІ КОСЕНКО

Хоч далека від мене, дівчино,
Та кохання твоє мене гріє,
Бо здалека до мого серденька
 Багаття в твоєму серці жевріє.
Якось чую, що й ти там сумуєш,
Шлеш зітханьня подвійні за мною,
І проходять години стопою,
Тільки ти їх не бачиш, не чуєш...
Все так ясно собі уявляю,
Через те, що ввесь час у задумі,
Через те, що тебе так бажаю,
Ти ж далека — і тону я в сумі.

1919 р.

ІІ

Тепер доволі вже терпіть!
Пора спинити всі наруги
Своєї милої подруги!
Хіба душею варт боліти
За тої жорсткої людини,
Що все святе в душі твоїй
Своїми брудними руками
Сквернить, лама, мов буревій?
Ні, годі! Досить вже мені
Тягнутись серцем і руками
За тими з брудом колюхами,
Щоб тільки ран іще зазнать
І з диким болем заридать.
Ні, міщанин не зрозуміє
Чарівних звуків неземних,

Бо він вродився не для них,—
Його душа простеньким мріє.
І спів поета не дзвенить
Йому божественним глаголом.
Він може вік в багні прожить,
А в храм явитися монголом.

АЛЬТАНА

У мережаній альтані
Ми сиділи і дивились,
Як внизу сріблясті хвилі
Ген по озеру котились.

Ти казала, що кохавш,
Та сміялася альтана:
Вона знала, що неправду
Повіда моя кохана.

Бо в мережаній альтані
Цілувалась з другим милим,
І тоді вода стелилась
Під ногами, наче килим.

Ти й тоді шептала стиха:
«Я тебе над всіх кохаю»,
Та альтана усміхалась:
«Бреши другим, я вже знаю...»

ДЕННИК

Виринає ясний спомин
З мого раннього життя.
І тепло на серце ллється,
Мов з якогось багаття.
Я листки перебираю
Мого друга — денника —
І картини напливають,
Мов туманиста ріка.
З чорних, вицвілих рядочків
Віє давнім, що пройшло,
Що з весни життя мого
Мені спомин припесло.
В світлий час чи в дні печалі
Давній спомин поміч дасть:
Прочитаєш, усміхнешся
І забудеш всю напасть.
Давні личка, ясні види
Пригадаєш в тую мить,
Пригадавими ж, знов захочеш
Те хоч трошки пережить.

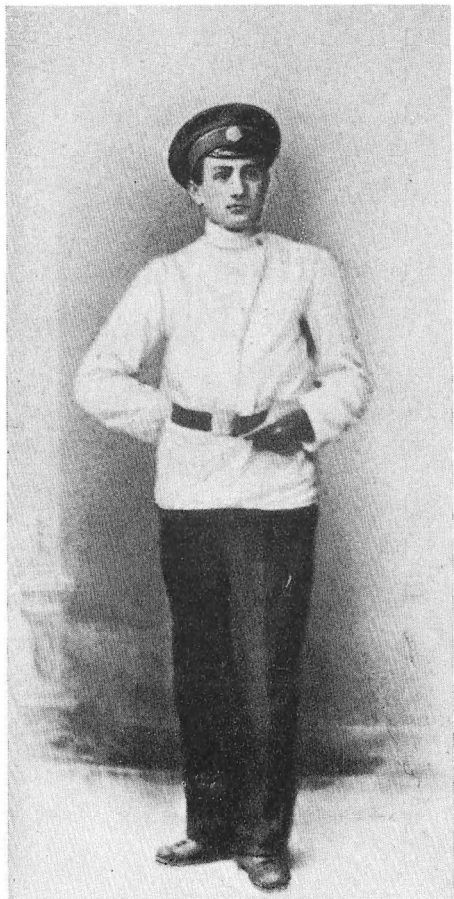
НА ПАСІЦІ

Бджілоньки літають,
Грають, вигравають,
Першу радість сонця
І тепла вітають.
З холоду хай, вітру
Крильця занімують,—
Промені від сонця
Знову їх ogrіють.
Жвавiстю наллються

Бджіл весняні рухи,
Знову понесуться
Їх веселі гуки.
Понесуть запахи
Квіти веснянії,
Жовтий віск напоють
Сльози медовії...
І з людьми на світі
Робиться між нами,
Як весною рано
З тими бджілоньками.

ВЕСНЯНА ТУГА

Чудовий рокіт солов'я
Розлігся навкруги...
Від звуків тих весь сад дрижав,
Задумались луги.
Співав він, тьохкав про весну,
Про милую свою,
Мені ж тим співом завдавав
Ще більшого жалю.
Йому весна і воля скрізь,
Подруженька співа —
Мені ж туга, мені нудьга
Серденько розрива.
Здається, волі вже нема,
Лишається лиш слід.
Зустрінув милу, та дарма:
На серці в неї лід.

В. Поліщук під час навчання
в луцькій гімназії.
Фото 1912—1913 рр.

**В. Поліщук — гімназист катеринославської гімназії.
*Фото 1914—1915 рр.***

В. Поліщук у студентські роки.
Фото 1917—1918 рр.

В. Поліщук.
Фото 1921 р.

В. Поліщук. Харків.
Фото 1922 р.

Мороз.

Можкає сонце
М'якото кучело з півстимми —
Крізь волохату шайку хмар.
А горобці, як мухи на абрує,
Уїдали на дорозу.
Ой, який мороз!
А далі тучки білий килим.
(Але забуває дук).
Мороз не дасть уїсти крила.
О, горе вам, рокиєми і безси

В. Колічур

Автограф вірша
«Мороз».

В. Поліщук.
Портрет роботи Олександра Довженка.
1924 р.

Обкладинки деяких прижиттєвих видань творів В. Поліщука.

В. Поліщук.
Фото 1924 р.

В. Поліщук.
Фото 1924—1925 рр.

В. Поліщук. Прага.
Фото 1925 р.

В. Поліщук з сином Марком.
Фото 1926 р.

В. Поліщук з дружиною Олепою Іллівною
та сином Марком.
Фото 1927 р.

29/5 28

Товарицю Валеріану Кошичу
на пам'ять об веселіх ситвудях
як пошведська зус шведський
челеса на шведський шведський

О. М. Коллонтай. Фото з дарчим написом,
подароване поетові під час
його закордонної подорожі. 1928 р.

В. Поліщук з матір'ю.
Фото 1928 р.

В. Поліщук.
Фото 1928 р.

* *
*

«Ку-ку, ку-ку», — зозуленька кує.
Так радо серденько тріпоче:
Той звук весні гармонію дає,
Сміється сам, а серце плакати хоче.
Вона кує: «Ку-ку, ку-ку, ку-ку...»
Чого ж і радість і журба беруться,
Як знов почув я на своїм віку
Просте зозульчине «ку-ку»?
Чого подвійні зітхання з груді рвуться?
Вона кує: «Ку-ку, ку-ку, ку-ку»,
Неначе маятник хвилини одбиває:
Яке б життя не мав, у нім печаль гірку, —
Воно летить, не жде, біжить — минає.
Сьогодні чуєш звук журливого «ку-ку»
І рад новій весні, а серденько шепоче:
«А може, ти останною весну
Стрічавш зараз, пишну та ясну,
Тоді як тіло й розум вічно жити хочуть?»

1917 р.

БАТЬКОВІ

«Ми поляжем, щоб славу, і волю, і честь,
Рідний краю, здобути тобі...»
Скільки сили і правди в словах,
Скільки чисто святої любові.
Ми поляжем, а хочеться жить...
Ми за волю і рівність підем.
Спалахне хай незгода на мить —
Щастя вічне для всіх ми несем.

Хай та жертва не буде за гріх.
За любов нам проститься запал.
Ми жадаєм, щоб правда засяла для всіх,
Запалав би в серцях ідеал.
І за рідний підемо ми край,
В грудях серце за нього болить.
Вип'єм келих страждання ми вкрай.
Ні, нам більше рабами не жить!

1918 р.

КОНТРАСТИ

Місяцю ясний, нащо ти сяєш,
Нащо ти блиском землю зливаєш,
Землю закляту?
Хрупкий сніжечок поле вкриває,
Іскрами гостро холод блискає,
З місяцем грає.
Все призатихло в матовім сумі,
Світ розіслався в тихій задумі,
Ліг на спочинок.
Тільки людина вічно бунтує,
Вічно шукає, більше ж лютує,
Щастям забута.
От і допіру в тім супокої
Люд не спочине й хвилі одної —
Б'ється, заклятий.
Там десь регочуть страшні гармати,
Там десь людина мусить вмирати
Лютотою смертю.
Тут же в задумі мир розіслався,
З місяцем білим світлом зіллявся
Та й спочиває.

* *
*

Народ мій монолітом став,
Кордони зніс, в одно зіллявся
І в будучину сміло йде.
Але чи разом він піднявся?
Ба ні... Той хоче тихо жить,
Кормить діток, про себе дбати
І жде, що зробить хтось усе
І волю принесе до хати...
Другий чужому став робить
Або пішов шляхом грабунку
І кров братерську й сльози лле...
Дивись — той служить чину й шлунку.
І в різні так ідуть кінці.
А край в недолі потопає,
І тільки сльози, кров і смерть,
А де кінець — ніхто не знає.
Чому ж не встати разом всім,
Одною думкою горіти,
Здобути волю? Лиш тоді
Благословляти будуть діти.

ВСЕ ЗАБУВ

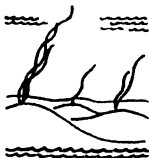
Сад увесь затонув
 У розмовистий шум...
Я страждання забув
 Від настирливих дум.
І на лоні землі,
 Як у нені, лежу,
І, щоб дикі жалі
 Більш не йшли,— стережу.

А зелене шатро
 Буйним листом шумить,
І від сонця тепло
 З неба ллється, дрижить.
Я забув всі жалі
 І образи свої,
Бо тепленький вітрець
 Лащить лица мої.
А з обличчя мого
 На траву шовкову
Знову лине собі
 В далечинь польову.

ПОГРОЗИ

З Гете

В діброву раз колись зайшов
 За милою услід.
Догнав, обняв її, вона:
 «Я крикну», — гомонить.
А я: «Підлізуть хай, — то вб'ю!» —
 І знов упав на груди.
І чую: «Тихше, милий мій,
 Почує хто-небудь».

Із розділу «КНИГА ПОВСТАНЬ»
(Вірші 1919—1922 рр.)

БАЖАННЯ

Немов переваантажені в колекторі динамо,
Блакитні іскри радості
По тілі гостро скачуть,
То сиплють знов каскадом
Огневим
Синенькі риси,
Бо серце радо.
Здається, з уст летять, коли дихну,
І в голові вібрують,
А груди стискає туге перевесло,
Немов попругою коня.
Я захлинувся силою своєю,
Як молоком маленьке дитинча.
Здається, як махну,
То шапкою злетить баня
З собору,
Бо духом я лечу
Ой скоро, скоро
Серед надземного простору.
Мов жайворон, тріпоче крильми серце,
Тоді як унизу булькоче знов,
немов клоака, місто
Знаглих крамарів,
Що зголодніли, як клубок п'явок
В заткнутій пляшці
За час Великої Комуні.
О, як бажаю я,
Щоб він згорів,
Щоб гад умер цей,

А замість нього сонячне гніздо
Веселим людом,
Мов роями бджіл, заграло б.
І дим захопленої праці з вільних димарів
Пішов би куривом жертovníм
Під голоси симфоній.
І на гарячій фоні
Братнього єднання
Щоб медом потекла любов.

26.IV 1922, Харків

ЧАРІВНИЙ САД

Психологічне мереживо

Не вулиця — чарівний сад,
Що маревом казковим — скляними деревами
(Це з льоду, бо зима) —
Підхопив мою душу і несе її далеко,
Як дитина жука, пригриваючи його диханням уст.
Тополі — вже не тополі,
а срібне просо висипалось,—
Погнулися верхи з вагою,
І віти простягають руки, хапаючись за вітер,
Та кришталем бряжчать — одітим льодом.
Далі береза...
Позливалися гілки, мов водянисті пухирці,—
І боляче мені, бо знаю, що болить,
І хочеться так цілувати,
Як мама вдарену рученьку синочкові малому.
А здалеку не сад —
султани хиллять страусове пір'я,
От-от зламають віти.

Під вечір.

Засвітилися німбами, підморгуючи, ліхтарі.

Як білії намітки,

розвішені по плоті просохнути,

Охляло гнуться телефонні дроти.

Від іскор блиск біжить по них чотою,

Пересікаючи той цілий жмут наміток,—

Повзе, бо я іду.

А там, десь під льодком у дроті,

Думка біжить наказом за десятки верст:

«Банду знищити, а ватажків розстріляти».

Дерева хрустять, не знаючи того.

Стовпи поряд стоять спокійно, непорушно,

Немов закон всесвіту або умовність людська.

Але ген далі бачу —

І їх зламав тягар криштально-чистий льоду,

Холодний, як ідея.

«Так, так,— міркую,— гілки, дроти,

На них кришталь зимовий обріс,

А електричне світло це все пронизує —

І сад чарівний знов ожив,

ворушиться і ходить, як літній ліс».

Ідея, мов кришталь льодовий:

Чарівна і холодна.

Вона б не вдержалась сама

У бархатнім заполі неба,

Коли б не обняла живих гілок,

гнутих і матеріальних,

Реальних діл землі,—

А розум блиском світла,

Немов електрика, не пронизав ідею,

Щоб та ясніла і світилась.

Тоді наочно видно нам

і віточок звичайне благо.

Химерно, а відчуваю так.

Війнув вітрець —
І забряжчали, одламуючись, гілки,
Мов захитався канделябр.
Упали крихко на восковий паркет,
Бо ось і я ковзнувся: льодок.
«Це, Валер'ян, — заговорила дівчина, —
З вечірки йдуть, а може, з лекції.
А потім ексцентрично: —
Зламайте мені віточку...»
(Невже полюбить?)
«Це ж лід», — кажу я.
«Лід розтане — і зостанеться віточка жива,
А ми будемо згадувати солод під устами».
Дроти, мов цукор палений,
Тягнулись довгими прозорими голками.
І бризки мислі людської, кохання і печалі,
Сліпого гніву і німої влади
Снували павутиною по місту в цих дротах,
Підкреслено-яскраві
В диханні революції...
Це, кажуть, був циклон,
А я кажу — життя.

ЗОРЯ

(Лірична байка)

У небі — зірка золота,
Ховаючись за край важкої хмари,
Що брилою залізною повітря зайняла, —
Зоря лягла так тихо, як іскра на ріллю,
Ще блимнула декілька раз —
і згасло закотилась,
Коли в полях десь чахкав паротяг.
Так іноді в житті

Великеє світло ховається за обрій,
А люди дрібних діл міркують:
То закотилась
Маленька іскра в темний океан.

* *
*

Поет — душа розверзта
І уста громохкі
Цілого народу.

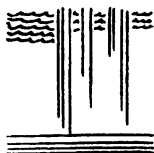
МАЛЮНОК

Крихкі під льодом труби рік
Повільно, мов вензну кров,
Точили воду.
І рідко в ній, бо холод;
Хапаючись дзвінками вінцями
за чорную рідину,
Захлиналось відро.
Ось на льоду холодною лускою
Розсипано червінці золоті.
А далі біло, мов риза великодня.
І свічі сонця розтають,
Потріскуючи на мороз,
І плачуть білим воском.
Зима.

ЧУТТЯ

На шалі лежать тяжелезні гирі,
На другу наклали ваги,
та не рушаться з місця.

Незначної треба кришини додати,
Щоб ціла махина піднеслася вгору.
Буває, струну часом так натягнули,—
Малого зусилля — торкнутись лиш треба —
І з дзвоном порветься вона.
У серці є часом чуття так багато,
Що вміти лиш треба торкнутись до нього —
І річкою хлине воно через вінця,
Підхопить, закружить, як вихор билину.

З книги
«ЕЛЕКТРИЧНІ ЗАГРАВИ»
(1929)

В ДОНЕЧЧИНУ

На кучугурах жовто снить
Мелодійний пісок.
Сонце високо.
Шелюг лосніє.
Вітер легенько піщинки скидає.
Кубець рудий
У блакитному сні
Тихо літає.

І кризь те предвавічне тло —
Свист:
Мчить паротяг,—
І гронами голови з вікон
Селюків-роботяг.

А кругом жовто снить
Мелодійний пісок,
Шелюг сизо лоснить
З золотих колисок,—
Тільки насип лежить,
Як залізний брусок,
І на гони —
Рокот вагонів.

РАДІО

Я відчуваю дім планети своєї,
Як гомін електричних хвиль
По радіо ловлю.
Ось Лондон корчиться
Фокстротом брязкітливим,
Ось Ейфель журно запінікав
Говіркою Морзе
Мелодію свою...
На кілька променів посунувся варіометр —
І зойки невимовні
Крають слух:
Деся пароплав
У штормі захлинувся, —
Тоскотне SOS
Нависло, як обух.
Хрипить в етер
Його останній життєдайний нерв...
Замовк...
І серце впало...
Невже людські зітхання
Під антиподами моїми
Зелений злочий вал таки зажер?
Чи, може, крижаний
Блакитно-білий айсберг
Черкнув задиханий ходюю пароплав,
І радужно-полярний блиск
Тепло каюти
Смертельним холодом залляв?
Мов раною смертельною
Пробоїна зітхнула:
Всередину життя
Потоп удерсь —
І нагла сіль води
Своїм шипучим летом

Торкнулась молодих,
Ще не дозрілих перс...
Ах, далі...
Знову свист.
І раптом іздалека
(Ще поворот) — і дужче, й голосніш
Поляла флейта плин,
Як сяйво аметист,
І ксилофон заклекотав,
Як у танку лелека,
І заспівав у сурмах
Бархатний метал...
Лечу вперед,
Зашепотів за свистом
Голос моложавий, —
(Я вухом регулятора
В етерові броджу), —
І ось паписту казку
То стомлено, то жваво
Несе дитині хтось
За бархатну межу.
Блукаю по планеті
Я в електричних хвилях,
Антенa чутким вухом
Винюхує із темряви
Найдальший подих, звук.
Ось телеграфні сполохи
Червінькових боїв і гнівних

розрухів повстання

Незнаного, многотраждального Китаю —
І вже ячмінь штиків і кіс,
Мов лан без меж, іде й хитає,
Ще й маки та волошки прапорів підніс,
В уяві безліч виснажених рук —
Худих і жовтих рук
Замореного кулі...

І раптом гостродзьобі кулі —
За цифрою — пекучим бризком
По головах пройшлись:
Вперед лавина кинулась,
А дехто ницьма вниз.
І раптом павза
Громом затріщала:
Десь буря і гроза —
На захід чи на схід?
І вся моя машина
Чуйно відмічає,
Що робиться в моїм дому —
Планеті гірких бід.
Чи радість де, чи біль,
А чи шантапний гомін,
Чи заклики борні,
Чи передсмертний плач —
В кімнаті все мепі
Розкаже, як нікому,
Химерний і слухняний
Мій ламповий приймач.

ЕКРАН ВІКІВ

Моїм очам віків екран
Блиснув таким, чого не було:
Ген Електрополь з-над Дніпра
Несе енергію Стамбулу.
І море Чорнеє кипить
Під киль крицевої громади,
Величнішої од армади
Плавців з заглушених століть.
Та не гарматними громами
Для неї вистелена путь,

А йде ʎантажена добрами
В блакить Босфора, мов до брами,
Землі нової щира груди
(Країна хліба в край кальяну),
Щоб дні байдацькі позабуть,
Щоб світ братерськи зворухнуть
Мицними теплими руками.
І, мов крізь димчастий туман,
Тут вироста ядро Європи —
Я чую гомін, чую гомін:
Народів пінний океан
Тут у столиці робить кроки,
А дні антенами гудуть
Про льот міжземної ракети...
О, часе світлий, гей, прибудь!
Не зупиняйся! Швидше! Де ти?

20.III 1927, Харків

НІЧНИЙ КОРАБЕЛЬ

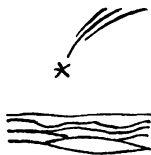
Над Берліном пригашений гул
І приглушене сʎйво.
Океан темно-синій нависнув, як ніч.
Рідкі зорі забуто мигають,
І літають по всесвіту смуги пасаті
З аеромаяків:
Там пробіжить парус, як лезо,
Там торкнеться кінцем світляним,
Там полосне хлистом по хмарі,
То аж у землю сиру вріжеться, гляне —
І пішов навкруги у безодні розтать.
Ніч, підбілена знизу сʎйвом міських ліхтарів,
Темно нависла вгорі.

Тільки зорі забуто мигають,
І літають по всесвіту смуги пасаті
З аеромаяків.
Над Берліном пригашений гул завмира.
Але — що це? —

звільна підводиться дивная нота.
Але — що там? —

лірна струна десь розмірно гуде.
І знайомий пропелер жуками хрусткими
Цілу баню небесну наповнив.
Де він?..
З краю гроно вогнів напливає на місто,
Зеленавий — червоний з боків,
А в невидимій туші птаха-машини
Освітлені вікна кабіни
Пливуть у зеніт.
А на крилах ізнизу свідомості цифри
Блиском реклами говорять, —
То новий уночі проплива корабель,
Океан двигтить од роботи моторів.
Так у темному морі людина пливе
До нових осіянних осель.

24.X 1928, Осло

ОГНІ

Креше форштевень пароплава
Зеленаві фосфоричні іскри,
Що закутуються одразу
В біломолочную вату піни морської,
Змотані мороком ночі
Унизу під моїми ногами.
Там, на темній, погнутій хвилями,
 неспокійній рівнині,
Ця водяна бавовна шуршить
 і куркоче, різана носом, розкидаючись
 обіч бортів.
Крім мене, ще на вахті стоїть
 кам'яний силует правнука
 вікінгів — краще матроса.
Іскри моря — їх небагато, — вони
 спалахують ніжними хризолітними вогниками,
Наче посів дрібних німих світлячків;
Вискакують то тут, то там у пінявих мітках —
І не запалюють їхньої мутної вати:
Ці іскри — холодні,
Фесричні вогні водяні,
Мов зелепі брильянти
Викрешує з кременя моря
Стрімчастий піс пароплава,
Ніч їх перебирає і топить на моїх очах,
 показуючи нашвидку кожний мені,
 що стою високо на кубрі, обвіяний
 вітром, приласканий зорями.
Здається, не море хита пароплав,
А вітер гойдає забуту колиску.
Тільки з західного краю
Низький окраець місяця блідного
Креслить горби темних хвиль
Під бархатом неба

На щоглах, уквітчаних електричними вогнями,
Мирно гойдається пароплав.
Я на ньому стою, заворожений вітром крилатим
І обвіяний крилами думок моїх,
Таких широких, як безвість...
Куди ти несеш мене, доле?
У безвість?
Іскри холодні чи жаркі викрешуєш мною?
Загориться навколо життя
А чи ні?
І з напруги вогнем повні груди мені,
І не бачу йому я кінця в глибині.

21—23.X 1928
Пароплав. Осло

* *
*

Благословенний сірий ранку мій,
І день, і час,
І ти, обнята працею, невтомна доле,
Я вас таких
Не розлюблю ніколи,
Поки вогонь життя
У серці не погас.
Ідьте до мене, ніжні та бурхливі,
Шуміть, буруньте у веселій зливі,
Щоб знаменням мені
Своїми факелами чорними над обрієм горів
Розсипний стрій
Блакитних димарів.
Ах, як розкішно у житті кипіти!
Ах, як високо захват підніма! —
Нехай розчавлені лежать розпуки квіти,
І туга хай розвіється німа!

Бо все-таки що б не казати,
А в диких закутках, затуркані з біди,
До розуму ідуть в ході завзятій
І діти бідненькі, і зморені діди,
Бо все ж таки що б там не було,
А в будівничім запалі нервових міст
Чи в тьмяному забутих сіл горінні —
Скрізь електричні спалахи
Здіймаються по Україні,
І трудова земля
Сповняється ранковим гулом.

РАНКОВИЙ ЧАС

Люблю іти в ранковій самоті
І з легким тріском прорізати чолом
Тугую вранішню павутину.
А ліс — не тіниться — стоїть, мовчить,
Лиш звуки трудових гудків
По росах мчать
І линуць
Та заколисують мою нервовість
Так ніжно-невидимо,
Немов свою дитину.
В оцей притишений ранковий час,
Коли цвірінькає в конструкціях гілок
Морквяним сяйвом щире сонце,
Фабричні звуки —
Рідні під дубами, —
Я упиваюсь вами,
П'янію зовсім.

1.IX 1928, Люботин

ДОНБАСЬКИЙ САНАТОРІЙ

...І сонце в мутний голубий туман
Впірнуло сміло парусами,
Що знову ромбом у воді зійшлись
У відображене підводне сонце.
На яснім тлі лакованої тоні,
На смутнім дзеркалі ранкової ріки
Застиг ув опарах заблука-човен.
І все це перекреслено
Розмахом лап ольхи,
Вона, смілна, завзята і бадьора,
Залізним листячком поблискує —
стоїть.

Через туман просвічуються гори,
І кам'яний Артем
Несе світам у димчасті простори
Міцну пролетнауку
Організованості мас.
Гримить ранковим сяйвом час,
Завмерлий човен —
У кучерявих вихорцях туману,
Де крізь зону тінисто-тьмяну
Електростанції повстав кістяк.
Донбаські врубники, забойці й коногони
Тут дишуть смолок вітром запашним,
Вихаркуючи шахт блискучий порох
І машиновий дим.

ФОНТАН КОЛО ШАХТИ

Верх фонтана живого танцює на сонці,
Мов хтось спалює перли в блакитному небі.
Раз по раз вилітає разками перлова спіраль
І спадає в басейн ритмічними, круглими бризками.
Верх фонтана танцює на сонці у бомблях прозорих,
Що вниз лопотять і спадають,
А з мармурової чаші вода
Сіє цурпалки кришталевої влаги
У зелений, низький, кучерявий комиш.
Він оточив басейн у декоративну облогу.
Робітництво кругом стоїть і радо сміється.
Неділя.

ОРГАНИ ФІЛАРМОНІЇ

Мелодія, мов дівчина, прийшла
З квітками тихими й тугими під росою,
Заглянула до комашок
Між свіжих пелюстків —
В той час, коли горить-палає ранок.
Тепер мелодія тече широкою рікою,
Красується на волі в широчині —
І раптом рев порогів розкриває
Її урочисте ведіння.
Чекає. Страх наскочити на душу,
Ударити по клавіатурі почувань
Могутніми акордами із вражень.
Та ось завіса тиші
Спустилася,
Закрила той звуковий могутній краєвид.
Задзвеніла склянкою,
Даль заясніла,

Заспівали ярко так
Нам пісні,—
Наче конвалія
Квіточковим дзвоном
Обізвалась стомлена
В тихому сні.
І раптом дощ,
Людяний, світлий,
І раптом цюкає вода,
Мов у колодязі з цямриння,
Слухач стиснувся масою,
А роги тисяч слимачків чуття
До звуків тягнуться назустріч пити
Вібрацією розлитих затихань,
Що гріють ріжки, щоб тягнулись далі.
Нова мелодія зривається потоками по залі
Та знов завіса тиші на хвилину
І слух без звуків у часові лине,
Щоб потім тонкі, як уколи голок,
Високі тони пробивали слух
Та прошивали цю завісу тиші.
То знов, неначе вітер,
Завіс, зашумить в ольшині восени.
І вже гримлять баци,
Мов сотрясається земля в безодні,
Вже падають будови в землетрусі,
В набитому двигтінням звуків усі.
Неначе вибухи на перепонку б'ють...
І раптом перемога — вмить:
Десь пастушок
Сопілкою повітря ніжить,
То, мов далекий моря грай-прибій,
Гуде й тіка,
Перемінюючись у гули,
Десь в комині завіє хуга
І геть зника.

Тепер утома й ласка
Лягають спати
На величі зітхань
Затихомирених акордів.

Ось добрая свірель
Перебирає тихим говором природу,
Ягнята ходять кучеряві,
Сидить пастух.
Та наближається нова гроза.
Іде гроза,
Налітає гроза —
І град звуків
Падає, як цвяхи,
В напруженні почервоніли вуха.
Акорди гримають,
Розтоптана вже ласка,—
Лиш вітер завива
Густим легато.
Лиш шарварок із крапель
Скло січе.
Спинився дощ.
Звуки, мов десь зашелестів опалий лист,
Що вітер підхопив його,
Задибив в тяжке небо —
І коливається те листя звуків золотих.
Нарешті й він притих.
А звідти —
Вже проривається крізь хмарові провалля
Сяйво міцних, як горілчаний смак,
Золочених у сонці голосів,
Щоб той веселий шелест
З них матово осів,
Як жовта перга
На бджолиних лапах.
Маленький органіст —

Учитель на катедрі —
Хапається руками,
Немов щось загубив,
Чи мадає в паперах олівця.
Він викликає громи угорі,
Вгинаючи нервовим пальцем
Біляві зуби клавішів.
Сидить маленький скраю зали,
Щоб ззаду там
В склепінні кам'янім
Будова цілая ревіла
Чи гнів борні,
Чи перемоги гімн,
Чи ніжно в катеринку вигравала
Та сурмила гіпноз
В серця завмерлих мас —
Гіпноз людської сили
І теплої любові;
Щоб ураган чуття
З машини звуків ллявся,
Щоб весь орган,
Мов полум'я, здіймався,
І в сяйво ніс людей
Комуни, що гряде.
Якою школою
Науки дужих ритмів
Ще буде там орган,
В країні гордих мас,
Де всі зіллються звуків теплиною,
Де всі зрідняться музикою тею,
Мов смертю і землею
У наш заgravний час.
І з'єднані підуть
У безвість перемоги,
Коли одчинять бідності
Всі брами, всі дороги,

А десь малесенький мотор
В електротоках ниє скромно
І падиha
Могутні легені органів
Турбіною вітрів
Замість робітника.
Вже не працює на міхах
Десятим потом
Занеханий служитель церкви і попів.
Маленький чоловік —
Великий спів
Несе машинами юрбі коханій,
Щоб спокій внутрішній в зітханнях,
Мов колос на житі доспів.

18—19.1 1925
Прага

РОЗУМ

Всесвіт переможе
Мізковий комок,
М'який, наче слизень,
З блисками думок.
Розірве тенета
Машиновим тиском,
Бо співа ракета
Його воль бистрих.
Де бажання маси — перепони вщент;
Її діл прогресу
Не спиняє й смерть,—
Бо ковточками знання передається,
Ізливаючись в озера досвіду,—
Перехоплюють ту зброю покоління
Та з боями й досі йдуть;

Безбережними роями,
Несходимими шляхами
На світляну путь —
Вони феніксів рядами
Од захоплення, мов п'яні,
Все ідуть та йдуть.
А де воля сконцентрована
В одну точку б'є, —
Там розкидають кордони,
Там покришать електрони,
Почувань химерні тони
В ясну формулу загонять.
Перекошені форми
Ладу тюрем соціальних
В людській злагоді потонуть;
Простір подоланий
Захлипає.

ЦВІТ МІМОЗИ

У зеленім саду
Понад дзвінко заснулими лаврами
Спалахнула мімоза рожевими легкими
вогниками газу;
Або наче рожевий пух запашний її цвіт,
Що осів на зеленій різьбі
Ще згорнутих з ночі листочків.
Нижнім еспрі чухрава мімози
Зомліває в дзіліньку запахів,
Переливає рожевий полонінь цвітіння
У жовте зітхання свого початку,
Потім у в'ялу малину одцвілого дня.
Вітрець обережно, мов сонну дитину,
Торкає зіщулене тільце мімоз
Та світлії вії цвіточків рожевих.

МЕТА

Ось бджілка-ясочка,
Не маючи сумнівів,
Заглянула у буркунів осінній сполох.
Йї вечір світить злотним німбом
І цвіркуни дзвенять
В звукових колах,
І ніч доглядає йї,
Схиливши смутне чоло,
І тиша світла
Наоколо.

— Скажи, гудимочко,
Чи сповнене мети
Твоє життя шпортливе і незнане?
— Захтів чого...
Не відповім-бо,—
І крильця в променях останніх дня
Завихрили
Дзвінким
Злотистим німбом.

19.IX 1927, Святі Гори

ОСІННЄ СОНЦЕ

Зажурена душа у сонця восени —
Напилось лісу жовтого настою
І мудро в синьому спокою
Пливе, спостерігаючи,
Що смерк іде за ним,
Що не ростуть ігристою юрбою
Зухвалі зміною його сини.
Зажурене життя у сонця восени.

З книги «ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА» (1929)

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

(Уривки з роману)

Ще сонце там десь за горою
Спросоння мружило зелені очі,
Ще тільки травами з морозом
Ранковий обрій ворухився,
А з холоду стискався і тужавів сад.
Потім крила розпустив
Прозорий ранок (сходу) —
До хмар торкнувся поцілунок —
Ті взяли і засоромились зі встиду
Несміло, рум'яно.
Наближався день.
Промінь проскакав горбочками — та в яр.
Сад прокинувся, зітхнув.
Потягнувся зо сну як дитина,
Мукнула корова —
День.
А мудрець Сковорода,
Умиваючись коло повітки садової,
Прислухався як говорять бджоли,
Як життя весняну силу точить,
У мелодіях купає землю,
А земля у radoщах обнови зомліва.
Яблуні в цвіту —
Кров із молоком.
Білі груші —
В ризах великодних.

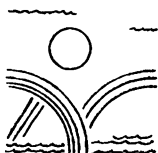
Пасіка рокоче
Далеким порогом,
І гуляють бджоли між тичинами квіток.
Кучеряве сонце
Золоту головку в пелюстки схиляє,
В кожному квіточку загляне
Разом із бджілками.
Мудрі очі бачать,
Ясні вуха чують.
Йде доріжкою Скворода —
Білая намітка по землі — опалий цвіт.
Висока постать, довгаста голова,
Тонкий і гострий обрис губ і носа
М'якшіє в лагідну усмішку.
А темно-жовтий степ лица,
Де ні одної волосинки —
Усе пісок та легкі зморшки, — прожив уже чимало, —
Ясніє твердо, як у аскета,
І переходить аж на чоло —
Гору з покатою.
З-під неї, мов струмок,
Дзюрчать блаженні сірі очі,
З-під нитки гострих і незначних брів,
І мружаться до світла ранку.
Світу пояс охопив.
Він одівся ще до сходу,
Коли роси у квітах безжурно спали,
А бджілки тільки шумували
У самому очку.
Він долонями узяв
Голову свою
І підняв угору.
Затремтіли кучерявії слова:
«О, який прекрасний,
Ти, обраний світе,
Кожная билина —

Тінь душі живої.
Кожний промінь — одзвук
Радісного бога».
Віддано дивився
Він на всю природу.
Душа розтанула у тонах.
Він флейту витягнув з-за пояса
(Це раннім ранком),
І звуки лялися, лагідні і спокійні,
Глибоких дум, симфоній духу,
Фантазії крилатого вогню.
Та сумовитий тон крізь все проходив,
Серпанком укривав з глибин пізнання.
Ступав повільно між дерев,
Журилась флейта, нахилялись трави
І білий цвіт під чоботи стелився.
Фіалка приглядалась

синіми очима:

Усе заглянути хотіла
У самі очі мудреця.
А він ішов, казав до всього:
«Слава тобі, ранковий світе,
Хвала тобі, весняна сило,
Що розіллялась в жилах,
квітах, деревах.

.....

За столом Скворода і пасічник. Дочка приносить у глечику весняне молоко — свіжа трава крізь біле. Хліб пухко пахне.

Скворода:

«Як ранком пасіка, гримить.
Усе шука покликання свого і місця.
Бджола по мед, комаха по зілину,
А ти, мій друже,
Обійшов усе своє хазяйство.
Щасливий ти, не гонися за чином,
Не знаєш заздрості і скуки.
Але то ще не все.

Душа твоя, здається, спить».

Пасічник:

«Не знаю, може, й так,
Хоч я й про душу дбаю.
Моя душа шукає бога.
Як соняшник тепла від сонця,
Все тягнеться до нього,
Що той смолистим черпаком.
В його божественну я благодать вірю,
Як і в твою спокійну і веселу мудрість».

Скворода:

«Ти не кажи так.
Не сій хвали,
Щоб не росла гординя.
Ти чиниш правду, коли віриш.
А як ти думаєш,
Де і в чому є бог?»

Пасічник:

«У небі, у височині,
Лиш іноді у серці людським».

Скворода:

«Не тільки там, —
У всьому бог.
І у тобі частина,

А в тій частині —
Він увесь».
П а с і ч н и к:
«А коли я умру,
Чи не зника часом
Оця частина бога,
І як це може быть?
Наш панотець на це не вчить.
За срьсь би судив...»
С к о в о р о д а:
«О, залиши їх, пастирів фальшивих!
Вони вже заблудили,
Вони сліпі, в чини духовні лізуть,
Плазують в ризах,
Моляться губами,
А душ не піднесуть.
Хіба ще є що більш огидне,
Як лицеміри духовні та хапжі?
Що вищі в ієрархії —
Мерзотніші на ділі.
Ось п'ятериця люду
Церковні церемонії справля:
Бредуть у прешироких спапчах,
Що на п'ять локтів по полу влачатся.
На шиї кожного
Дзвін із шнурками,
З торбинами, платами,
Обвішані іконами та книгами у позолоті,
Що ледве-ледве рухаються,
Як бики, везущі
Парахвіяльного дзвона.
Горе їм...
Малпи істиннії святості.
Довго моляться в церквах,
Без перестану у псалтир барабаняць.
Будують церкви і прикрашають їх.

Бродять на поклони до Брусалиму.
З обличчя святі,
А серцем над усіх беззаконніші.
Сребролюбні, честолюбні,
Сластолюбні, джигуни,
Ласуни, зводники, немилосердні, непримиримі.
А серце — порожній стручок,
Що виїла черва.
Не слухай їх!
У мирі є два світи:
Один видимий, другий невидимий.
Видимий мертвий є,
Невидимий — живий.
Невидимий — то яблуня гілляста,
Видимий — тінь од неї.
Ця яблуня життя
Стоїть довічно і постійно,
А тінь міняється.
Коротка вдень,
Увечері та ранком довга,
На північ, то на схід стримить,
Міняється, як наше тіло, як і вся природа,
То родиться, то умирає,
То меншає, то більшає.
У кожному з нас є
І тимчасове й вічне,
Що з'єднані, як тінь,
Із деревом живим.
І в світі тлінному, у тіні,
Знайдеш ти вічнеє —
Поглянь лише розкритим оком,
Бо маєш відбитки із форми та гілок
Того живого і вічного дерева —
То божії сліди.
Та люди клоняться до тіні,
А дерева не бачать.

Ні, ти не вмиш.
То зміниться лиш тіло —
Мінлива тінь од дерева живого.
Але премудра природа знає,
Що навіть тінь та не обмежена ні місцем, ані часом.
Матерія міняється зовні,
Але існує вічно.
Одне лише — вбачати свого Богочоловіка,
Якого тінню ми єсмо,
Ми можемо вірою одною.
О, друже, віруй,
Бо віра — око прозорливе,
Як серце чисте, як уста розкриті.
Вона одне вбачає світло,
Що світиться у тьмі.
Повіриш — дух твій вільний стає,
І серце щастя прийме
Духовної людини.
Духовний чоловік є завше вільний,
У висоту, у глибину і в ширину літає,
І не стрічає меж.
Йому не заважають
Ні гори, ні пустелі,
Ні ріки, ні моря,
Бо він провидить віддалене,
Він прозирає сокровенне,
Він загляда у бувше колись,
Так само й просіка майбутнє.
О, друже мій, пізнай себе»,—
Сковорода сумирно поучав.
Сиділи люди зморені, зів'ялі.
Посеред них повстанець — вихр життя.
Ішов із Турбаїв.
Слова під віями поволі ворушились.
«Мої брати і сестри,
В середині душі засмоктане хворіє щастя.

Розрухайте його і підійміть на світло,—
Пізнайте самі себе,
А радості усім настанить,
Бо кожному по його силі бог дає.
Земнії ж блага — тля».
Не витерпів повстанець —
Забризкала образа,
Рот запінився роз'ярено:
«Прокляття тим, що дурманяць нам мозок,
Що бідному надію
На бога закладають,
Бо пан новий на шиї далі їздить
Та біяком безправ'я поганяє.
Геть, геть од нас, тумане солоденький!
Хіба козачий рід скориться до кріпацтва?
Хіба цариця права не стоптала,
Поставленого в Переяславі Богданом?
А старшина вже поспішила
І в дворянстві дметься,
Аж репається од пихи
Роздуте салом рило,
Хоч обрана була колись народом цілим.
А ти до бога та до раю кличеш,
Їколи на панщину немилу
Нас твої друзі виганяють.
Ти ж того, як сліпий, не бачиш!
А потім, вечорами, хліб,
Що виріс нашим потом,
Під святобливими словами уминаєш,
Повчаючи їх мати чисте серце!
Ні, хай погибель отаким пророкам,
Що порохном запаленим —
Облудою чадять,
Що нас смиренними під пагаями будь навчають
Та мати в цьому ще й духовне щастя.
Нехай їм, проклятим,

Кілок у пельку
За наше горе, піт і сльози!
А ти, облудлива істото,
Ти не панам і не для нас,
А сам для себе та для свого бога!
Пишаєшся смиренством,
Та у чеснотах прієш,
А істина обідрана в хліві
Чи на лану рабою у побоях,
Або, як та моя Тетянка,
Присилувана до постелі пана,
З облізлим і старечим тулубом,
Дитячу розтліває душу.
В час гніву і біди,
Коли частина за чинами преться,
А друга шиї гне,
Кривавими підтьоками укриті, —
Приходять люди і павчають
Не на земне звертати очі,
Земної долі не шукати,
А десь, над боротьбу земну піднявшись,
Там поліпшувати тільки душу,
Шукаючи у ній нового щастя!
Дурман снотворний носять в слові,
На язиці — отруту,
А в голові і в серці — блуд,
Бо заблукали в хащах філософських!
Не дивляться на землю,
Або сліпі побачать,
Та все шукають бога».

Спочатку гомін —
Потім буря —
Бунт.

Торкнуло подихом гарячим і турботним Сквороду,
Слова одверто пролетіли
І впали в чулий та болючий мозок.
Стріпонулась думка,
На крила піднялась і шарахнулась налякана
Між листям та гілляччям запитань.

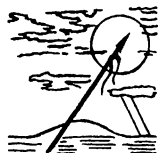
А той повстанець
Торбину на плече —
І гайда по дорозі.
Вона кривулею у ліс застрягла,
Мов гак у ребра.
Скворода збентежений
Також пішов од гурту
Та міркував, що той повстанець
Подався, мабуть, на поспільство,
Захрипнувши у пилюзі й знущанні
Шляхетства цупкого,
Що тільки вилупиться встигло.
Нехай повернеться, тоді (повстанець мріє)
Почує свіжий, терпкий гомін.
А то прибудую підкотить до села
Та й вихова, й догляне
Орля бунтарства.
Що він утік,
Не вишукав козацьких прав — нічого.
В компути сотник свідомо не вписав батьків,
Коли ішли на Прут,
Примусили сидіти на хазяйстві.
А потім землю одняли,
Корів заціпили прокляті
Та й думали, що я скорюсь так просто.
Я — з прадіда козак!
Козацька кров — вишневий глей у жилах,
А рід наш знало ціле Запоріжжя.
Ну, ці! На панщину не підем.

Нехай шукають вітра в полі.
А вітер із огнем
(Огонь напруженого гніву),
То не вишнівка гостям.
Ударить — то на смерть,
Та випалить ще панські кодла.

А там Скворода через лісок у другий бік
Із Гусинки подався хмурий.
Немов огудину, волік шукання по землі,
Все поглядом стрибав попід ногами
І пил дорожній зворушував та думав:
«Усе я панство научав,
Од рідних одірвався.
Отой приبلуда правду говорив,
Казав, що я туман солодкий...
А бог — моя душа, моє шалене серце,
Якого не вгасить
Його земним словам!
Серце безмежне і лагідне,
Де спокій і дуга барвиста неба,
На знак того, що вже не буде більш потопу,
Потопу чорної у серці порожнечі.
Але вони страждають...
Ішов із Турбаїв
Отой повстанець.
Казав, що пан їх Базилевський
Примушував, щоб ціле село
На панщину тягло козацькі сили,
Щоб молодиці пану льон мочили,
Сушили сухарі та все на панську пельку,
А все тому, що Базилевський всюди має руку,
Геть закрутив усіх: і суд, і полк.
Розлігся черевом багатства на округу,
Придушє старшину, давить бідних —
І їм ніхто не допоможе.

Сенат мовчить, — самі ж бо темні.
Один якийсь Коробка ізнайшовсь,
То й того катували
Посеред вулиці,
Щоб не під'юджував, мовляв, громаду.
А потім у тюрмі заїли,
Бо Базилевські — багаті.
От я утік, а ті не утікають!
Не можуть утекти, закріплені і темні.
Піти, допомогти їм словом.
Потішити, щоб серцем були чисті,
Бо не в багатстві і в сваволі спокій.
У чім же спокій?
Мандрівець. Турбаї. Прелюті Базилевські.
Піти до них. Навчити.
Накидати їм слова-зілля,
Щоб запахом майбутнього часу
Затьмарило всі суперечки злії.
Бо вся надія... В чому?»
Спішив Скворода,
Дорога спала.
Сонце за обрій завалилось.
Скворода на посох витий — рукою
І все вперед його поспішно закидав.
Смутився дух — і не вгаває допит.
Один із Турбаїв, а другий — в Турбаї.
Пригадував заглушений панами Псьол
(Заткнула гребля),
Леваду молоду, де верби, як бажання,
Де пахне пергою весна
І світ гуде бджолами, мов оргán.
Це все пани загарбали.
Другий мандрівець — у глибини духу спускався,
Не згадував нічого, крім болю і туги.
Предовга свита билась по ногах
І шарпала, обплутуючи ноги.

Червоний місяць в білім павутинні
Зеленим житом, немов у сивині качався,
І, наче табуни куниць,
Під обрій бігли сизі хвилі жита.
Сковорода ішов — не бачив, — думав.

Оповленої осінню трави;
Вони, пухнасті, бархатом зеленим
Пукато обтягли пагорбки.
Під берегом табунчикок комси
Поверхню пробиває й хороводить дрібно.
Ізбоку сад, будинок і квітник,
Де точиться солодка біла гореч
Прощального (на осінь) цвіту сливи.
Там глянцеви́й бузок,
Цвітінням любовним спалахнувши щиро,
Пахучу другу молодість переживає.
На лавочці горіх волоський
Розбиті півкулі свого мозку
Показує хлопчині (камінь у руді).
На горах, ген у височині,
Багряна прозолоть розсипано убрала
Бедратий кучерявий ліс.
Блакитним газовим надиханим вогнем
Сіяє обрієва крайка моря,
Мов примусна вогнисто-голуба троянда
В осінній ясності беззвучно занімала.
Вільготний запах дзеркала морського
Так кругло носить вибушки туркотні
Музичного баркаса (наче мандоліна)
У бухті барви моркви з молоком.
Вечірнє сонце смутою жарини
Лягло, одбите, в бухту з вікон міста.
Рибалки вкладають на човен
Рогожки бурі, щоб кефаль ловити.
Кефаль стрибатиме з води
На ці доріжки серед моря,
Мов юрби наполоханих сріблястих ластівок.
Як похоронний прапор за уtoplим сонцем
В жовто-шафраннім полі,
Що в барвінках тане,
Заграва тиха над водою стала.

Од неї баклажанно-масляниста смуга
Розмазано і широко лягла
В блакитне срібло коливкого моря.
Чарівна тиша в винному повітрі...
Та ось із гамором
Табун свійських гусей,
Піднятий на крила інстинктом преддавічним,
Відважно намагається летіти в ирій:
Вже завертає з криком аж над море.
Гуси летять тяжкими силуетами
Над червонястим світлом,
Кричать, хитаються, та сили не хватає.
Тоді широкі крила вгамувавши,
З шипінням дерев'яних стружок з-під рубанка
Сідають, ріжучи поверхню,
Тамують рух перепонками лап
І звільна осідають.
Із герготом спливаються докупи
І так застигло на дзеркальній гладі
У тихім вечорі німіють.
Які переживання їм тривожать серце?
Які заснулі нахили чи тяжіння і сили
Їм збурюють оброслий жиром спокій,
Щоб одриватись од міцної звички
І вилетіти з затишку кошари
Аж на шовковий простір моря?

6.VII 1929

ВОДЯНІ ЛІНЗИ

Високе небо. Барвінкова блакить.
Із пристані ваш прямовисний погляд
Занурився у скло лагідне моря.
Лише горбочки невеличкі коливкої води,
Перебігаючи й ковзаючись місцями,
То збільшують, то зменшують бугристе дно,
Розтягують і мнуть підводний камінь,
Замулений у попелясту слизь.
Криштальний промінь сміливого сонця
Ляга, ламаючись на дні узором перебіжним,
Немов світляна крокодила шкіра,
А то, мов леопард легкий,
Плямисту шкіру, цятковану кружалами із зайчиків
і тіні,

Тре, вигинаючись, об підводний камінь.
Лагідний похід водяних горбочків
Кладе ледве вловимі лінзи на поверхні,
Що викривляють правду, мов графини повні,
Що деформують обсяг і камінь угинають
Та кплять гумилястично із випадкових риб
І вщент мотають нерухому флору
Морської тихої трави.
Так невгомона й коливка поверхня
Веде химерну променисту гру
У горілчаних товщах
Скла водяного
Під сонним подихом небес.

ВІДБИТОК

Коло пристані стовп з електричним ліхтарем
під білим кружком.

Він відбивається в коливкій воді моря.

І, здасться, що там, у воді,

Кілька великих світляних метеликів

Увесь час кружляють і в'ються

Побіч кульгавої темної смуги

Того чудного стовпа (відбиток у хвильках),

Що весь час у кривенькому танці.

Сіре світло вечора

Ляга на замирену хвилю

Кривими розтягнутими кільцями

З темною серединою.

Тло поміж кільцями приглушено блакитніє.

Великі світляні метелики

Все танцюють коло хисткого стовпа у воді.

Зачочоквав запаханним дизелем катер,

Наставивши здивовані очі своїх ліхтарів

В далечінь шовкову лінії моря.

Поспішають люди, перегукуються матроси,

І глухо стукають канати об дошки пристані.

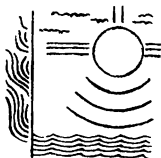
Сиро пахне солопою млою,

Що причаїлась під темним скленінням причалу.

Поруч у погнутих хвильках

Танцюють і б'ються великі світляні метелики —

Беззвучний відбиток лампи під білим кружком.

Із циклу «У МОЇЙ ЛАБОРАТОРІЇ»

ТВОРЧИЙ МЕНТ

Розчинено живу, як запашний полин,
Коли заковапо дзвенить степами спека.
Мені просторо. Марю в синій день,
Мов клекотить літаючи лелека,
Мов тиха пісня лине іздалека,
В ту саму ясну степовую синь.
Тоді до мене
Приласкується творчий мент.
Я кидаю йому одчепно забавками
Багаті образи незміряним безладдям,
Та звукові метафори, мов тафлі скла,
І хитаві ритми.
Ось вони скачуть, стискаються борнею,
Барвисто розгортаються хвостами павичів,
Вбиваються у пам'ять
Гвіздками костяними
М'ясних і ситих червів.
Одштовхуються пружними молекулами газу,
Налітають з гамором одразу,
Двигтять і думать не дають...
Тоді мене підводить творча лють,
Я одчиняю фантазійні шлюзи —
І всі вони, як удавані друзі,
Розбіглися — мов цапнула мене біда.
Назустріч їм польотом хижим
Ще образи нові летять:
Контрастні всякі: оксамитно-ніжні,
Як ельфи, легкі і тяжкі, мов крижні —
Розкидані по мареву на край стремлінь,
А тут моя увага влучно й льотко
Їх чорним олівцем стріля.

Приміром, образи:
Гроза погримує із-за хребта
Тяжким, могутнім тарахтьолом,
Вимахує звідтіль платком вогнистим
Блискавок.

Інший образ:
Моторовий човен
Ставить сходи хвиль,
Щоб вилізти по них на обрій.

Ще образи:
Вода з закрученого крана
Оскомою в зубах сичить.

.
Янтарне течиво освітлення
Спливає з боків хвиль.

.
Іней сухий на смак,
Немов цукрова пудра.

.
Чорний лід роялю
Сміється конячими зубами.

.
Кораловий червак
У медовій сочистості розламаної сливи.

.
Пропелер вінчиком бринить.

.
Переливається на край погнутих хвиль
Масткая золота олива сонця.

І далі, й далі — інші випливають
В своїм крескім і невгомоннім граї,
Летять і бурю в'ють,
Мов ластовинні зграї
Над осіннім морем...
Тоді з них кращі я
Миттьоминучо вибираю,

Арканю логікою мислі,
Обрізую їм патли нечесані й нечисті,
Даю їм напрямок і ціль —
І вже несуть багатства звідусіль
Мої крилаті друзі, завзято-стислі;
Запряжено везуть
Ідею величаву,
А я друкую це, —
Збираю гроші й славу.
Бувають, звісно, й інші творчі плани,
Коли навальна думка зав'язує сюжет,
Щоб той кістяк обріс звукалаємим м'ясом...
Про це я напишу
Вам якось іншим разом.

1.IX 1929

ВІДНОСНІСТЬ

Все, що в око моє безупинно встрягає
Свіжістю світла тонкими дротинами,
Все, що дзвенить у вухах моїх двиганням —
Все це було лише, все це невідоме.
Лише наближенням чутким осліплений
Розум торкається тих образів вічності —
Марев, накреслених гінко уявою, —
Слідів тих відносності світу химерного.
У вічному прагненні справжнє впіймати,
Мислю скувати в холодні кристали все.
Ясні, як числа, незмінні сталістю —
Людство тиняється в хащах наближення,
В затуманілих натяках реального,
Десь у волокнах дріб'язку числового
За семизначною бідною точністю.

29.IX 1929

БЕЗОДНІ

Автор дає спочатку картину великого світу, починаючи з рослин гірського лісу, далі самих гір, і, нарешті, всесвіту. Потім автор показує малий світ роботи хімії й атомів — ті візерунки, що вимальовуються, коли зовсім замружити очі і спостерігати, що робиться в затемненому полі очей.

Мабуть, кожен з читачів, коли не тепер, то в дитинстві, дивився так примруженими очима на сонце, і, пропускаючи дротяні вінчики променів у щілку очей, вловлював химерну гру тих різних образів. А далі читач уже сам добере що й до чого.

* * *

У складках гір ясна долина,
Наповнена густим плодючим соком,
Що аж пашить в тяжких листках,
Набряклих і зчорнілих од натуги.
На камінцях лежить плиткая річка,
Мов ящірка, поблискуючи сонцем.
Шумить захватний заколот рослин,
Що тягнуться, перестрибують, б'ються —
І рвуть жагу небес,
Змотавшись у клубок;
Розфиркують лапате віття,
Мнуть памолодь,
Спадаючи в ліанах потоком шелестінь.
Німа ярка картина
Рослинного бою встала
На тучних землях тут між гір.
Над усіма восначальником громохче дуб
Своїм кривим і кованим гілляччям,
Під металічний листя шум.
Ізнизу рівні проводи ліан

До нього перетягнуті на крону.
Вже кілька сталок їх порвалось і скрутилось,
Мов бризнуло до них снарядом.
За річкою крутий зелений вал
Хребта гірського звівся,
Укритий бирами зелених грабів,
Лапятих кленів, кованих дубів.
На кілометр у вись яряться перекоти,
Ще вище їх — димчаста синь верхів,
А там — блакитная безодня неба,
Де сіє бризки соняшного скла
Невтомная, густая злива
Стихійного вогню.
Змотались косма громадян зелених:
Назгортані жмутки зілляк,
Туберкульозні, виснажені стебла,
І жирні памолодки, й навіть кожен лист —
Усе стремить перехопити цятку сонця.
І десь, поплутавшись, добралось до низу
Та й тягне — смокче смак землі,
Припавши ротиком, немов дитина:
Цупкими капілярами руденьких корінців,
Білявих мочок і прозорих ниток.
Примружте очі в сонячний каскад —
І ось вам пливають у прорізи мляві
Між вій пригашених очей
Кружала світляні кризь галяву темноти.
Ось кільця невідомі котять шротом,
Стають, то знов пливають у полі медовім,
Розтягуються, никнуть ланцюжками,
То знов розкидано бредуть,
Міняючи кольори й світлі тембри.
Між них, як золотий рогіз,
Росте й вимахує пучок од сонця,
Виймає шпади золоті,
Що відбиваються в воді бузковій знизу.

Обабіч їх, мов коник розпростер
Свої морські блакитні перепонки —
Фурчить, а не летить у камерах очей.
А навкруги пливуть кружала,
Збудовані із концентричних малинових перснів,
Покладених на зеленаве тло,
Немов зімкнуто райдужні півкола,
Немов цукерковий барвистий перетин
У малинових і зелених кільцях
Круг синіх і червоних крапок у білім тлі.
Поміж кружалами у темряві очей —

прозорі ланцюжки

Мікронними медузами пливуть у хороводах.

Перебирають, п'ють світляну муть
Од тої гри мільярдів електронів,
Що б'ють розрядами в моє закрите око
Та в розум мій несуть
Світляний свій розбіг.
Який утомний розмах двох безодень,
Сполучених свідомістю в моїх очах!
Сюди — в безодні величі й дрібноти —
Занурена пливка людська душа,
Що щуриться до них
Смутним шуканням мозку
Через короткий свій
Наземний перебіг.

А далі?

В яку тоді безодню
Моя допитлива свідомість піде,
Коротка й невгомона, як саме життя?
Чи в ту химерну, райдужную безвість,
Де б'є невтомний дзиг незламних електронів,
Чи в карусельний гін закованих світлів?
Печальна та свідомість,
Що ширить і стягає
Світи в один вузлик,

Атом — на всі світи.
Ах, далі! Смерті не збагнути!
Поширено очима всесвіт залучить!
Нехай ячить а чи заглохне серце —
Ти, миленький, чи сердься, чи не сердься,—
Тебе візьме земля, як класи, як світи.
Родився смертним чоловіком — зостанешся таким.
Поширеними віями по всесвіту махнути!
Поглянь — зелений вал грохоче із гори,
Бує день і синява палає,
А знизу їй щемлять живі листки.
Там унизу — в зеленій бійці листя —
Життя рослинне, як і людство, їсться!
Ген у камінні річечка блищить,
Немов прозорий клей засохнув на папері.
Так само десь кружляють
Світів зірчасті галактичні сфери,
А пташка, як весняний день,
Співає далі золотих пісень!

24.VII 1929

НЕЗРІВНЯННА

Лілі Семеновій

Коли б на світі були блакитні помаранчі
І їх поперек ножем перерізати —
Розріз був би такий, як зіниці коханої,
Тільки розміри були б різніі.

Коли б на світі був сапфір розчинений
І його б на білу порцеляну бризнути —
Сине сяйво пішло б, як з очей коханої,
Тільки теплині були б різніі.

Коли б узяти червоний огонь м'яких баклажан
І його б змісто струною надтріснути —
Вигин ранки був би такий, як уста коханої,
Тільки виразністю гри були б різніі.

Коли б узяти з вечірнього моря сонячний плин
І його в золотавий шовк перетиснути —
Він би сяяв тихо, як волосся коханої,
Тільки запахи були б різніі.

АКВАРЕЛЬ

Де біло-жовте тло,—
Там сіріі хмарини,
Де сіре тло,—
Там хмарки золоті.
Язиком огневим
За гору день поринув —
Над нею хмарка ген
В прозорій самоті.
В лимонній тишині
Чуть: ластівки трількочуть.
Ген кози табунцем
Побігли із гори.
Ще ластівки кружляють,
Як тонкі порошокинки,
Та свій танок ведуть
Рожеві комарі.

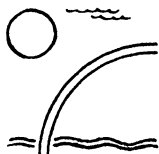
Із циклу «ЯПОНСЬКИЙ ВІДГОМІН»

РАНОК

Алмазна нитка слини слимачка
Пересікає плутано гладеньку стежку.
Прозорий слід її свіргоче і блиска.
Роса, трава і чисте сонце.

МОРЕ В БУХТІ

І ворухився на всю широку бухту
Кольору ірисів повзучий шовк.
Його срібляста жовтість,
Прозора темним соком,
Мінилася в лілову чулу ніжність.

**ТАНКИ ПРО ЦВІТ
ЧЕРЕМХИ В ДОЩ**

Олександрю Білецькому

I

Тихий дощ дзвенить
По черемхових листках —
Зелень, як вода.
В ній прозорий запах став
Обважнілих білих грон.

II

Поїть дощ крапкий
Білі кетяги черемх —
Запах обважнів.
Так любовнеє чуття
Ллється з кетягів душі.

III

Бризки сонця в дощ
Зачепились у квітках
Черемшинних бир.
Біло сяє і п'янить
Запах ранньої весни.

21.XII 1929

ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

КОЛИСКОВА

Реончикові

Ой у Кота-вуркота
Відчинені ворота,
А ми підемо туди,
Назбираєм лободи.
Та й наварим кашеньки
Для малої пташеньки.
А та пташка немала
Чорну мушку спіймала.
Прилинь, пташенько, в вікно —
У хатині в нас тепло.
Тільки тихо ти ходи,
Дитиноньки не збуди.
Ой у Кота-вуркота
Відчинені ворота,
А ми підемо туди,
Та й наріжемо рогози
І сплетемо кошичка
Для малого хлопчика.
А ти, сину, баю-бай —
Потихеньку засипай.
Люлю-люлю, сину, спать,
Треба дужим виростать.

30.08.1923

**БЕЗДРИК-КУМЕДРИК
ТА КОМАШКА-ГОРОПАШКА**

(Казка)

Світлою долиною
Струмочок дзюрчить,
Над водою мінливою
Билина мовчить,
Билина-рослина
Стоїть, мовчить:
Є що тут їсти,
Є що й пити.
Сонечко грає,
Плющить вода,
Гілочки широкі
Кущик розкида.
Між гілок притулок
Для жучків, комах.
Тут у холодочку
Чисто, як в домах.

Але що це скраю?
На гілці почвара,
Почвара страшна,
Зірката, зубата.
Морда строката.
Сім кіп лап —
За листочок хап!
Лап сім кіп —
За гіллячку сіп!
Листочок маленький
На зубах тріщить,
Гілочка зелена
З болю кричить.
А почвара по гіллячці
Суне далі

Й ту зелену гілку поїдає,
З кожного листочка
Відгризає кусень.
Що ж то за почвара?
То зажера гусінь.
Сонечко гріє,
Вітрець повіває.
Бездрик-кумедрик
Поживи шукає,
По кущах никає,
До бруньки заглядає.
Назбирав він їжі
Повні кишені,
По стебельцях лізе
На кущі зелені.
Він високо виліз
На верхню лозинку,
Щоб звідти побачить
Далеку хатинку,
Розгорнути крильця
Й швидко полетіти,
Бо вдома чекають
Малесенькі діти.
Вже зіп'явся бездрик
Аж до верховіття,
Раптом зупинився:
Що то за страхіття?!
Перед самим носом,
Як грозова хмара,
Розп'ялась на гілці
Строката почвара,
Визвірила очі,
Наче з'їсти хоче.
Бездрик ворухнувся,
Щоб назад полізти...
Гусінь підвелася

Тулубом перістим
І жучка малого
Вдарила щосили!
Лапки затремтіли,
Крильця заніміли...
За листки чіпляючись,
Бездрик впав у воду
Та й пробив холодну
До самого споду.
Холодна водиця
Привела до тями,
І не утопилась
Бездричаток мама!

А мала комашка
З берега крутого
Бездрику помчала
Миттю на підмогу.
Захопила швидко
Гілку невеличку,
Підтягла до берега
Та й кинула в річку.
Бездрик учепився,
Щоб не утонуті,
І доплив під берег
До рогозів гнутих.
По лозинці виліз,
Погрівся на сонечку
Та розправив крильця
Й полетів додомочку.
По дорозі крикнув
Добрій комашині:
— Ми з тобою друзі
Будемо віднині!

Та була комаха
Отака завзята,
Що нікому злому
Не могла спускати.
Тую люту гусінь
Відшукать зуміла
І на бій з собою
Викликала сміло.
Гусінь підвелася
Тулубом лапатим
Та хвостом пихатим
З мохом пелехатим,
Догори задертим,
Лапами підпертим.
Але в ту ж хвилину
Сміла комашина
Як підскочить вгору,
Як кусне потвору!..
Гусінь з переляку
Впала на гілляку
Та з розгону, з ходу
Шубовснула в воду.
Там її плотичка
Зразу ухопила
І в куточку затишнім
Зі смаком спожила.

Ось і вдома бездрик.
Дітвора щебече.
Мама із горщечком
Ходить коло печі.
Вже дітки поїли —
Гарні бездричата.
Їм сказала мати
Спати та мовчати.
А сама в дорогу

Збиралась потроху,
Щоб собі набрати
На їжу гороху,
Квіток наламати,
Зілля наносити,
Щоб були у хаті
Всі веселі й ситі.

Тепле проміння
У травах дрижить.
Весело між травами
Вода біжить.
Водиця біжить,
Поїть та росить.
Хто коло води, —
Добре тому жить.
Підійшла комашка
Водиці напитись,
Було дуже жарко
Із гусінню битись.
Трохи попоїла
Свіжого зерняти
Та й уткнулась пити —
Й за чуб не відняти!
Нічого не бачить,
Нічого не слуха,
П'є собі водицю,
Як медочок муха.
Якраз пролітала
Дзигом червоненьким
Понад нею з дому
Бездричаток ньька.
Глянула й злякалась:
Мов старезна баба,
Суне на комаху
Велетенська жаба.

Для жаби комашка —
То немов галушка,
Лиш роззявить пащу —
І пропала душка!..
Бездричок одразу
Закричав щосили:
— Утікай від жаби,
Комашинко мила! —
Вбік стрибнула миттю
Злякана комаха,
Кущик перескочила
Одним дужим махом.
А страшне жабисько,
Що було вже близько,
Як забрекекече
Та як заскрегоче,
З гніву та досади
Виричавши очі:
— Почекай-но, бездрику,
Я знайду нагоду
І тебе спіймаю! —
Та й бурхнула в воду.

Вечір уже згаснув.
Ніч м'яка
Ковдрою накрила
Кожного жука.
Журиться комашка:
Далеко додому,
В темряві і стежка
Наче незнайома.
А кумедрик-бездрик
У повітрі кружить.
— Гей,— комаха кличе,—
Порадь мені, друже:
Як дійти додому

В п'їтьмі, серед ночі?
— Дїйдеш, якщо тїльки
Пролетїти схочеш!
— Дяка за пораду
Та за допомогу! —
Бездричок спустився
На вузьку дорогу,
До грудей комаху
Лапками притиснув
Та й злетїв, понїсся
Понад темним лїсом.

Раптом озирнувся
Бездрик у повітрі —
Бачить: заблищала
Якась морда хитра.
Жах на крилах лине!
То кажан вухатий
Вилетїв на волю,
Щоб пополювати.
Коли звечорїє,
Він хижим польотом
Доганя та нищить
Комашу дрібноту.
Не крила, а плівка
Помїж пазурами...
Бездрик, склавши крильця,
Шугнув, мов у яму!..
Вже аж над землею
Розчепїрив крила,
І тихо спустились
Приятелї милї.
Тут вже і додому
Зовсїм недалечко.
Дякує комаха
Бездрику-жучечку.

— Прощавай, комашко,
Та бувай здорова! —
Крикнув бездрик весело
Та й подався ровом.
— Пам'ятай, комашко:
Сили всі ворожі
Ми в єднанні й дружбі
Завжди переможем!

ШПАЧЕНЯ

(Оповідання)

На веранді коло стелі
Розмістилися веселі
Щебетливії шпаки.
Рано мати їх літала
І в садочках скрізь шукала
Мушок, червів та жуків.
Сонце йшло уже надвечір,
На гірські сідало плечі,
Шелестів легенько сад,
Як шпачиха полетіла
На своє чергове діло —
Шпаченятам щось дістать.
Вона сіла на травичку,
Заглядала в кожну гичку,
Чи жучок де не сидить.

А жучок, почувши лихо,
Враз замре чи пучне тихо,—
Щоб життя не загубить.
Промине шпачиха — добре.
Хто не встигне, того згорне
Її кріпкий чорний дзьоб.
Але коник зелененький
Не сховався, був дурненький,—
Він з-під носа в неї — стриб.
«Ах, це ти?» — шпачиха скоком.
Коник в льот стрибком високим —
Дунав, що не здожене.
Але пташка теж на крила —
Кров у ній заговорила:
«Не обгониш ти мене!»
Коник — в зілля, шпак — туди ж:
Очі пильні, злі, як ніж.
Коник, зеленню метнувши,
Аж під коренем пригнувся,
Але спритність у шпака
Не проста собі яка.
Шпак, махнувши попід віттям,
Коника обдув аж вітром.
Коник далі між гілляк
Гонить мутний переляк.
За галузку зачепився
І з свого розгону збився.
Поки лапи підставля —
Шпак до нього, як стріла.
Раз успів ще коник цукнуть,
Мов спустив хто-небудь лук тут,
Між штахети пролетів,
А шпаку це й поготів.
Шпак на крила через верх —
Коник в дзьобі тільки шерх.
Взяв він коника бережно

І не з'їв, як це належно,
А в гніздо своє поніс.
Там кричали трое діток,
Трое діток-малоліток,
Роззявляло кожне рот.
Тут шпачиха, пригадавши,
Як робила це і завше, —
Всіх по черзі наділя:
Тому жучку, тому мошку,
Тому гусінь, наче брошку,
Тому клаптик метіля.
Шпаченята підростають,
Роблять спроби, підлітають,
А один меткий шпачук
Прямо в дірку виглядає
Та витягується й далі —
От-от випаде на брук.
Не стрівавши небезпеки,
Він вже чує крик далекий —
То шпачиха поспіша.
Вона коника у дзьобі
(Там чекають дітки любі)
Їм таскає, мов книша.
Шпаченя необережно
Розпустилося до решти:
Вже сидить аж на краю.
Голосисто закричало,
Як свою матусю взнало,
Чорну ненечку свою.
Та — як крикне: «Лізь у хату!
Кіт у пацу волохату
Тебе цапне звідсіля!»
Шпаченя того не слуха,
Крильми б'є, кричить щодуху:
Бачить коника здаля.
І, не здержалося, кволе,

Затріпавшись, як ніколи,
Скрикло, падаючи вниз,
Але крильця задержали,
Й серед викрику і шалу
Воно скікло в двір на хмиз.
У той час на сонці тихо
Вигрівалась не котиха,
А риженьке кошеня.
Воно, вгледівши шпаченка,
Налякалося злегенька,
Потім стриб — і здоганя.
Скобки вистрибів до хмизу
Уставали швидко зпизу,
Де впадало кошеня.
І все ближче, все сміліше
Кошеня очима блище —
Першу здобич доганя.
Крик ще дужчий, пеймовірний,
Галас жахний, жах безмірний
Справили тепер шпаки.
І з розгону налітали,
Кошеня крилом черкали,
Кігті стали, як гаки.
Страх коту нагнати хтіли,
Захищали крильми й тілом
Своє бідне шпаченя.
Але кіт уже націливсь,
Молодий уже насміливсь:
Першу здобич доганя.
Ще стрибок — і пташка в лапах,
Буде кров червона капать.
«Утікай же, утікай!» —
Мов казали криком птиці
І, рвучкі, як блискавиці,
Підлітали до kota.
Кіт стрибок до шпаченяти —

Шпаченя — на крила зняте.
Кошеня угору стриб —
Шпак — у повітряну глиб.
Кіт, розлючений, ізнизу
Ще стрибнув, піднявся з хмизу,
Але чорне шпаченя —
Тільки вітер доганя.
І, коли в гілляках сіло,
З переляку ще дихтіло.
«Але кіт не здожене
Вже, — подумало, — мене».
Зеленіло всюди листом,
Даль ясніла жовтомлиста,
А з-за синіх дужих гір
Місяць ліз наперекір,
Йому сонце погрожалось,
Червонило неба далеч,
Але місяць не вгава —
Вийшла лиса голова.
Шпаченяті все це нове,
Лячне небо малинове,
Страшна місяцева стать,
Що її і не дістать.
На затоку місяць ясний
Положив доріжку бляску.
Зорі висипали збоку,
Величенькі теж, нівроку.
Але тут між гіллячками
Темно, страшно, як у ямі.
Десь шелесне... Десь шумок,
Раптом викрик і замовк.
«Що це?» — дума пташеня:
Темінь страхи наганя.
Хворе, наче в лихоманку,
Воно труситься до ранку,
Притиснувшись до кори,

А над ним шатро згори.
А між віттям очі зірок
Виглядають з темних дірок.
Ось із краю у затоці,
В шелеставому потоці
Щось освітлене пливе
І проразливо реве.
Все реве, вогнями блиска,
Підплива вже зовсім близько
До сидіння шпачука
Та сопе й чогось чека.
Та як страшно загуркоче,
Що той шпак аж з місця скочив,
Підстрибнув і знов сидить,
Ошелешений на мить.
Це в затоку пароплав
Потихеньку причвалав.
Щоб набрати пасажирів,
Всі ці дивні звуки ширив.
Шпаченя того не зна,
Перелякане й без сна.
Але зморене до решти,
Перестало зором вештять.
І, як зникнув пароплав,
Його теплий сон узяв.
«Що це — день уже?» — А сонце
Мов в золоченій соломці
Виступає із-за гір,
Освітило цілий мир.
Тепло, ясно у садку.
В променистім холодку
Мушок згряя виграва,
Аж похитує трава.
Шпаченя вже хоче їсти.
Крильця тріпає перисті,
Потім зважилось — кричить —

Треба дзьоба поточить.
Чорні крильця сонце гріє,
Пташенятко веселіє —
Та й на крила, — стриб до мух —
Пролетіло в один дух.
Мухи врозтіч між гіллячок —
Тільки черк їх пташка бачить.
Але там, де спить лоза,
Товста гусінь виповза.
Шпаченя тоді на крила —
І ту гусінь вльот накрило.
Дзьоб голодний, мов клюка,
Жирну голову штрика,
Потім гусінь ухопило
І тягти давай щосили.
Та потвора сильно й прудко
Б'є шпака під саму грудку,
Потім, тріпнувши широко,
Б'є шпачка у чорне око,
Видирається і вмиє
По лозині вже спішить.
Шпаченя розлютив голод.
Воно скрикнуло уголос
І по гусінь навздогін,
Листя б'є крилом тугим.
Доганя й кліщами дзьоба
Затиска хвоста, як шруба.
Гусінь, звившись у лінку,
Обмоталась швидко й гінко
Коло шиї у шпака,
Щоб його перелякати.
Шпаченя відважне стало.
Міцним дзьобом, мов зі сталі,
Ухопило хробака,
Що аж сік його стіка.
І зчепилась люта бійка.

Гусінь в'ється, наче змійка,
Шпаченя, як чорний грак,
Дзьобом гатить — гуп та гряк.
День підводиться, як ласка.
Хвиля в бухті берег ляска.
Сонце тепле, золоте,
Догляда, як мак цвіте,
Як жуки той мак гортають,
Як шпаки жуків ковтають.
Але двоє тих шпаків,
Що синок їх відлетів,
Вже спішать до шпаченяти,
Гусінь люту щоб розтяти,
Смачна гусінь в добрий ранок:
З неї цілий був сніданок,
Та найвищий з того смак,
Коли сам дістане шпак.
Птиці радісно кричали
Так вітаючи початок
Незалежного життя,
Бо на власную дорогу
Стало, мавши перемогу,
Їх крилатее дитя.
І стрибаючи в травиці
Научали, як годиться
Пташеняті в світі жити,
Як минати небезпеку:
Яструбів, кішок, лелеку,
Колючок, тернових шил.
Як ловити мушку спиритну,
Як узять почвару бридку,
Як упорати жука,
Як метелика здогнати,
Як червайку взяти з хати,
Чи ведмедку, що тіка.
Не боятися людини

Та не лізти до дитини,
А побачивши хлоп'ят,
Що натягують рогатку,
Не пускатись в довгу гадку,
А одразу утікати.
А побачивши де в лавах
Чи окремо хлопців бравих
У краватках, наче кров,
Знай, що то найкращі друзі —
У саду а чи на лузі,
Щоб до них ти страх боров.
Навесні дивись за ними,
Як гуртами голосними
Вони підуть у сади,
Понесуть якісь коробки
Свого власного доробку —
Поспішай і ти сюди.
На деревах умостивши,
Серед захисту і тиші,
Вони скриньки ті лишать.
Там ти можеш гнізда вити,
Бо це хатки знамениті
Для малих твоїх пташат.
Вони знають, що з нас користь,
Що ми гусінь різну борем,
Поїдаєм шкідників,—
А від того зелень краща
І робота не пропаща
Садових робітників.
Так кінчивши цю пораду
Ті шпаки знялися з саду,
Заспівали й подались.
А за ними смілим зором
Шпаченя дивилось вгору,
Де явився сонця блиск.

ПРИМІТКИ

До книги увійшло все краще з поетичної спадщини Валер'яна Поліщука. Вірші подаються за збірками у хронологічному порядку виходу їх у світ. Всі назви книг і розділів у них належать В. Поліщуку. Зберігається й авторське датування.

З книги «СОНЯЧНА МІЦЬ»

Подано за виданням: В. Поліщук. Соняшна міць. Поезії 1920 року. К., 1920.

Колос Мемнона

Колосом Мемнона вважали одну з двох колосальних статуй, споруджених у Фівах на честь царя ефіопів Мемнона, що загинув у Троянську війну. Пошкоджена під час землетрусу, статуя на світанку подавала звуки, які древні ототожнювали з голосом Мемнона.

Страбон (64 або 63 до н. е.— 23 або 24 н. е.) — давньогрецький географ та історик. На основі вивчення грецьких джерел і власних спостережень під час мандрювань по Греції, Малій Азії, Італії та Єгипту написав працю «Географія» (бл. 7 до н. е., 17 книг).

З книги «ВИБУХИ СИЛИ»

Подано за виданням: В. Поліщук. Вибухи сили. Поезії. Київ — Катеринослав, 1921.

Ридання брата

Вірш написано на смерть молодшого брата поета Никандра.

З «КНИГИ ПОВСТАНЬ»

Подано за виданням: В. Поліщук. Книга повстань. Поезії 1919—1921 років. Х., 1922.

Мій дух

Cirius — найяскравіша зоря неба в сузір'ї Великого Пса.

З книги «РАДІО В ЖИТАХ»

Подано за виданням: В. Поліщук. Радіо в житах. Поезії 1922—1923 років. Х., 1923.

Весною

Ліда — вірш, присвячено сестрі дружини поета.

Огонь любовний

Чумак Василь Григорович (1900—1919) — український радянський поет. Розстріляний денікінською контррозвідкою.

«Васильча Блакитне...» — йдеться про Еллана (Блакитного) Василя Михайловича (справжнє прізвище — Елланський; 1894—1925) — українського радянського письменника і громадського діяча.

Я

Уілмен Уолт (1819—1892) — видатний американський поет. Кращі вірші та поеми зібрані у книзі «Листя трави» (1855). У своїх творах оспівував простих трудівників, виступав проти рабства, утверджував ідеали гуманності, свободи.

Весняна елегія

Більче — село, в якому народився В. Поліщук (тепер Млинівського району, Ровенської області).

Горацій Флакк (Квінт) (65—8 до н. е.) — римський поет. Автор двох книг сатир і збірки віршів «Еподи» на злободенній побутові теми, чотирьох книг ліричних віршів (од), твору, відомого під назвою «Наука поезії» тощо.

Ю на ц ь к и й м а р ш

Цей твір, покладений на музику, був у свій час популярною піснею. Музику до творів В. Поліщука писали композитори П. Козицький, Ю. Мейтус, А. Штогаренко, К. Богуславський.

З книги «ДІВЧИНА»

Подано за виданням: В. Поліщук. Дівчина. Поезії. Х., 1924.

Деякі з віршів, уміщених у цій збірці, написані В. Поліщуком на мелодії українських народних пісень в обробці М. Леонтовича — «Козака несуть», «Ой пряду, пряду», «Попід терпом стежечка», «Ой, а в городі», «За городом качки пливуть». У 1922 р. виконувались Державним українським хором ім. М. Леонтовича.

З книги «ЖМУТОК ЧЕРВОНОГО»

Подано за виданням: В. Поліщук. Жмуток червоного. Збірка поезій 1923—1924 років. Х., 1924.

З книги «ГРОМОХКИЙ СЛІД»

Подано за виданням: В. Поліщук. Громохкий слід. Поезії 1922—1924 років. Х., 1925. У фондах Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР нами знайдено рукописні матеріали, що показують пошук В. Поліщука назви до цієї збірки й свідчать про творчу енергію, темперамент поета. (Наводимо ці варіанти: «Сліди палахкотінь», «Співучі кроки», «Озоновані думки», «Піроксилін думок», «Прядиво нервів», «Громохкі думи», «Громохкий слід», «Запашний порив»). В. Поліщук зупиняється на назві «Громохкий слід», а розділу книги дає назву «Співучі кроки».

Р о з х и т а н и й с о н е т

У цьому вірші, як і у ряді інших, поет звертається до свого сина Марка-Реона (загинув у 1943 р. під Смоленськом).

В одному з автобіографічних записів В. Поліщук розкриває походження імені сина: «Реон ім'я я дав, базуючись на звуковій мелодії. Бо «р» в своїй основі має силу, революцію, рокіт ніг по бруку, коли йде армія пролетарів... До того ж Рео — по-латині значить течу з силою (про воду), коли не помиляюсь». Вельми показова риса часу! Дочці В. Поліщук дав також подвійне ім'я — Люцина-Електра.

Чекання

Йоля — так поет називає свою дружину Олену Іллівну Конухес.

Рання осінь

Ярило, Ярун — персонаж міфології східних слов'ян. Бог сонця, весни, любострастя, плодючості. Культ Ярила був поширений у Київській Русі за дохристиянських часів і пізніше.

З книги «15 ПОЕМ»

Подано за виданням: В. Поліщук. 15 поем. 1921—1924. Х., 1925.

Ленін

Поема вперше була надрукована в жовтні 1922 р. в двох номерах газети «Вісті ВУЦВК». Цього ж року вона вийшла окремою книжкою (Харків) та в перекладі російською мовою. В 1924 р. поема опублікована білоруською мовою у перекладі Янки Купали («Польмя», № 1). Твір перекладено також німецькою мовою. Скорочений варіант поеми «Ленін» вміщено у місячнику «Комунарка України», 1923, № 1. Становлять інтерес свідчення В. Поліщука про роботу над твором. У вересні — жовтні 1922 р., перебуваючи у творчому відрядженні в Асканії-Нова, поет пише у листі до дружини: «Що тут є і що зо мною було — я не зможу навіть тобі описати... В перший день од сили вражень у мене розболілась голова. Я зробив коло ста верстов на конях по степу. Бачив, як сонце зійшло, бачив і як зайшло в один

день... Багато написав. Написав кілька віршів, поему «Асканія-Нова» і майже закінчив «Леніна»... Дуже гарно мені живеться в Асканії, ще краще працюється. Встаю до сходу сонця. Сонце зустрічаю у степу, над ставом, чи десь у парку... Почав писати далі «Леніна». Ну й пишеться, хочу, щоб кращий вийшов за «Ньютон» (поема В. Поліщука.— *З. С.*). А щоб духом краще проїнятися, читаю XI з'їзд РКП, і так захопився, як романом». Цікавим є факт, що книги В. Поліщука були в особистій бібліотеці В. І. Леніна. Російське та українське видання поеми «Ленін» з дарчими написами В. Поліщук надіслав у Народний Комісаріат освіти Надії Костянтинівні Крупській. Від неї книги ці потрапили до особистої бібліотеки Володимира Ілліча у Кремлі. Тут вони зберігаються і зараз. На другий день після кончини В. І. Леніна В. Поліщук пише вірш «Смерть Леніна» (увійшов до збірки «Громохкий слід». — *З. С.*). 9 березня 1924 р., як довідуємося із запису у «Щоденнику», поет «був у Мавзолеї Леніна, бачив його хоч мертвого». В. Поліщуку належить також перший переклад українською мовою поеми «Біля труни Леніна» видатного пімецького поета Йоганнеса Роберта Бехера (1891—1958). Переклад поеми під назвою «Ленін» опубліковано 23 квітня 1924 р. в газеті «Вісті ВУЦВК».

Кржижановський Гліб Максиміліанович (1872—1959) — діяч революційного руху в Росії, вчений-енергетик, академік АН УРСР (з 1928), Герой Соціалістичної Праці (1957). В 1920 р. очолив Державну комісію по електрифікації Росії (ГОЕЛРО).

Мапа — застаріле слово, карта.

Акант — рід трав'янистих, рідше кущових декоративних рослин; поширені у теплому поясі Азії, Африки і в Середземномор'ї.

Дума про Бармашиху

Вперше поему опубліковано в журналі «Комунарка України» (1922); цього ж року твір вийшов окремою книжкою (Харків). Окреме видання побачило світ і у 1931 р. (Київ).

Ярина Курнатовська (Ритмований роман)

Вперше надруковано в ж. «Шляхи мистецтва» (1921 р., кн. 2). Окреме видання Всеукраїнському НКО, 1922 р. Уривки перекладено російською мовою.

Пацанок

Вперше надруковано у збірнику «Гарт», 1924 р., № 1.

Ракло — вульгаризм — злодій, бандит.

Франко у труні

Твір надруковано вперше у книзі «15 поем».

Іонічна капітель — йдеться про архітектурний елемент — капітель (верхня частина колони, пілястри або стовпа), виконаний в іонічному ордері — одному з трьох основних античних архітектурних ордерів.

Гембель — те саме, що рубанок.

Футрина — діалектне слово — одвірок.

Асканія-Нова

Поема вперше надрукована в газеті «Вісті ВУЦВК» (1922 р.). Перекладена російською мовою.

Ногайський степ — папівпустельна рівнина на південному заході Прикаспійської низовини, в межиріччі Терека і Кури.

Кермек — рід рослин родини кермекових. Ростуть у південних степах на солончаках.

Крім поданих, до книги «15 поем» увійшли ще твори — «Адігейський співець», «Ньютон», «Нова мадонна», «Людяна поема», «В ярах», «В монастирі», «Дівчина», «Коло».

З книги «КОЗУБ ЯГІД»

Подано за виданням: В. Поліщук. Козуб ягід. Оповідання, афоризми, брзки мислі й творчості, стежки думок і алегорії людини, яку життя приперчило. Х., 1927.

Сліпий сіяч

Як зазначає автор у вступному слові до книги, це перший твір, опублікований під його власним прізвиськом (ки-

ївський журнал «Шлях», 1918, № 3). Перша ж публікація В. Поліщука, вірш «Круті і низькі береги», підписаний псевдонімом «Gutta», датується 1914 р. (збірник підготовлений учнями Катеринославської І-ї класичної гімназії). Як подає «Словник українських псевдонімів» О. Дея, В. Поліщук підписував свої твори ще й такими псевдонімами: В. П.; В. С.; М. В.; Вол. П.; Валеріан; Валерко; Валеро; Вальчук; Вальчук, П; Волох, М; Волокита, Микита; Гіпотенуза; Гропіст; Зет, Юліан; Капля; Микита-Волокита; Міше-Наме; Сонцвіт, Василь; Філософ з головою хлопчика; Футурбільш; Червоний доброволець. (В матеріалах фондів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР нам вдалося знайти інші псевдоніми В. Поліщука — Валєпо, Микита Волок, Микола Яскор, Семен Якид, Петро Нуйжук.— З. С.).

З книги «ГЕНІАЛЬНІ КРИСТАЛИ»

Подано за виданням: В. Поліщук. Геніальні кристали. К., 1927.

Східний ранок

Байрам — релігійне свято у мусульман.

Бунт матерії

Люцифер, Люципер — в християнстві одне з імен диявола.

До Гафїза

Гафїз (Хафїз, Гафез; літературний псевдонім Мохаммеда Шамседдіна; бл. 1325—1389 чи 1390) — видатний перський і таджицький поет. У своїх творах висловлював передові настрої епохи, оспівував земне життя, його красу й радість, почування й думки простої людини, засуджував духовництво, феодальну знать.

Філософ Івліан

Івліан — вигадане ім'я, співзвучне з іменем Валер'ян.

З книги «ОСТАННЯ ВІЙНА»

Подано за виданням: В. Поліщук. Остання війна. Збірка військових поезій. Х., 1927. Більшість з творів, вміщених у цій збірці, написано в 1920 р. і тоді ж опубліковано в газеті «Більшовик» — органі київського губкому КП(б) України — під псевдонімом Микита Волокита.

Із збірки «КНИГА ПОВСТАНЬ»

Подано за виданням: В. Поліщук. Книга повстань. Вид. 2-е, доп. Х., 1929. Книга складається з чотирьох розділів: «Сонячна міць», «Вибухи сили», «Книга повстань», «Творчий ранок». До перших двох включено вірші, що входили раніше в однойменні збірки; до третього розділу увійшло ряд нових віршів; розділ «Творчий ранок» складається в основному з неопублікованих творів В. Поліщука, написаних у 1918—1919 рр.

Лист до Каті Косенко

К. Косенко — учениця Катеринославської I-ї класичної гімназії. Зберігся фотознімок цієї вродливої ясноволосої дівчини, на якому 24 квітня 1914 р. поет написав: «Це частка мого пайкращого життя, моя золота Катя». Їй присвячено чимало поетичних рядків.

З книги «ЕЛЕКТРИЧНІ ЗАГРАВИ»

Подано за виданням: В. Поліщук. Електричні заграви. Найновіші поезії. Х., 1929.

Радіо

«Ейфель журно запінікав Говіркою Морзе...» — йдеться про Ейфелеву вежу — тоді центр радіопередач, яку збудував французький інженер А. Г. Ейфель для всесвітньої виставки в Парижі (1889 р.).

Донбаський санаторій

«І кам'яний Артем...» — Мова йде про пам'ятник Артему (партиїний псевдонім Сергєєва Федора Андрійовича; 1883—1921) — професіональному революціонеру, діячу Комуністичної партії і міжнародного робітничого руху, учневі і соратникові В. І. Леніна. Автор пам'ятника — український радянський скульптор І. П. Кавалерідзе (1887—1978).

З книги «ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА»

Подано за виданням: В. Поліщука. Григорій Сковорода. Біографічно-ліричний роман з перемінного болісного та веселого життя українського мандрівного філософа. Х., 1929. Уривки з цього твору публікувалися раніше у ж. «Шляхи мистецтва» (1923 р., № 5).

З книги «ЗЕНІТ ЛЮДИНИ»

Подано за виданням: В. Поліщука. Зеніт людини. Поезії. Х., 1930.

Творчий мент

Ельфи — в давньогерманській міфології духи природи, які пібито жили в повітрі, землі, горах. Ельфи виступають у казках як жваві й веселі створіння.

Танки про цвіт черемхи в дощ

Цей твір присвячено О. Білецькому, з яким В. Поліщука, за спогадами його дружини О. Копахес, єднали давні творчі стосунки. О. І. Білецький — автор багатьох рецензій на збірки віршів В. Поліщука — «Книга повстань» («Шляхи мистецтва», 1922, № 2/4), «Радіо в житах» («Червоний шлях», 1923, № 4—5). О. Білецький, зокрема, розглядає творчість В. Поліщука у статті «Двадцять років нової української лірики (1903—1923)» (альманах «Плуг», 1924). Про творчість В. Поліщука писали також І. Капустянський, В. Коряк, М. Плевако, М. Йогансен, М. Зеров, М. Доленго, О. Лейтес, М. Терещенко, С. Пилипенко, О. Дорошкевич, Я. Савченко, В. Гадзінський, Ю. Меженко, Т. Франко, О. Полторацький, В. За-

тонський, В. Блакитний, В. Мисик, З. Бядуля, а в повоєнний час — А. Іщук, П. Кононенко, І. Грінберг, В. Заславський, С. Крижанівський.

ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

У Кота-вуркота

Подається за виданням: В. Поліщук. У Кота-вуркота. (Колискова. Для дошкільного віку). К., 1958.

Цей твір автор присвячує своєму сину Марку-Реону.

Бездрик-кумедрик та комашка-горопашка

Подано за виданням: В. Поліщук. Бездрик-кумедрик та комашка-горопашка. Х., 1926.

Бездрик — сонечко — невеличкий жучок круглої або подовженої форми, що має червонувате або жовтувате з чорними цяточками забарвлення.

Шпаченя. Оповідання для дітей

Подано за виданням: В. Поліщук. Шпаченя. Для молодшого віку. Х., 1933.

* * *

В. Поліщук виступав також як прозаїк, критик та теоретик літератури, перекладач. Його перу належить ряд дотепних епіграм на колег по перу та на адресу деяких літературних угруповань 20-х років (зберігаються у рукописі в родині письменника).

Подаємо бібліографію інших книг В. Поліщука, виданих за його життя і пізніше:

Сказання давнєє про те, як Ольга Коростень спалила (Лірошоема). Катеринослав, 1919.

На полях. Батькові і матері. К., 1920.

Як писати вірші. (Практичні поради для початку). Х., 1921.

Європа на вулкані. Надзвичайна поема. Х., 1925.
Розкол Європи. Художньо-соціальні та побутові нарис. Х., 1925.

Червоний потік. Роман. 1924—1925. Х., 1926.

Літературний авангард. Перспективи розвитку української культури, полеміка і теорія поезії. Х., 1926.

Металевий тембр. Поезії індустріальної доби. Х., 1927.

Пульс епохи. Конструктивний динамізм, чи войовниче назадництво. Х., 1927.

Адыгейский певец. Поэма. Авториз. пер. с укр. М. Щепинского. Вступ. статья А. Лейтеса. Х., 1928.

Господаримо. Вірші для дітей дошкільн. віку. Х., 1928.

Мудрий слон. (Вірш). Х., 1930.

Прометей і людство. Оновлена легенда. Х., 1930.

Роден і Роза. Поема. Х., 1930.

Повість металу й вугілля. Книжка про Донбас. Х., 1931.

Василь Єрмілов. Х., 1931.

Пригода. Поема для дітей. Одеса, 1931.

Рейд у Скандінавію. Х., 1931.

Зелений шкідник. Х., 1933.

Що їх врятувало. Книга для дітей. Х., 1933.

Избранное. Стихотворения и поэмы. Пер. с укр. (Вступ. статья И. Гринберга). М., 1958.

Вибране. (Вступ. стаття А. Іщука). К., 1960.

Жучок-летунок и муравей-чудодей. (Стихи. Для младш. школьн. возраста). Пер. с укр. (М. Замаховской). М., 1963.

Вибрані поезії. (Вступна стаття П. Кононенка). К., 1968.

Бездрик та комашка. Казка. Для дошкільного віку. К., 1987.

СПИСОК ФОТОІЛЮСТРАЦІЙ

1. В. Поліщук під час навчання в луцькій гімназії.
Фото 1912—1913 рр.
2. В. Поліщук — гімназист катеринославської гімназії.
Фото 1914—1915 рр.
3. В. Поліщук у студентські роки. *Фото 1917—1918 рр.*
4. В. Поліщук. *Фото 1921 р.*
5. В. Поліщук. Харків. *Фото 1922 р.*
6. Автограф вірша «Мороз».
7. В. Поліщук. Портрет роботи Олександра Довженка.
1924 р.
8. Обкладинки деяких прижиттєвих видань творів В. Поліщука.
9. В. Поліщук. *Фото 1924 р.*
10. В. Поліщук. *Фото 1924—1925 рр.*
11. В. Поліщук. Прага. *Фото 1925 р.*
12. В. Поліщук з сином Марком. *Фото 1926 р.*
13. В. Поліщук з дружиною Оленою Іллівною та сином Марком. *Фото 1927 р.*
14. О. М. Коллонтай. Фото з дарчим написом, подароване поетові під час його закордонної подорожі. *1928 р.*
15. В. Поліщук з матір'ю. *Фото 1928 р.*
16. В. Поліщук. *Фото 1928 р.*

З М І С Т

«Ми були носіями натхненного вогню...»

Зіновій-Суходуб 5

З книги «СОНЯЧНА МІЦЬ» (1920)

В революцію 26

Колос Мемнона 26

Старцям духу 27

Революційний поет 27

Моя пісня 28

На долині (*Легенда*) 30

Весняний мотив 32

На мавський великдень 32

З книги «ВИБУХИ СИЛИ» (1921)

Вибухи сили 34

Робітниче свято 35

Революційна сила 36

Ніколи! 37

Осінь 38

Пасіка 38

Осіння мелодія 39

«Смолистий соняшника дух...» 40

Ридання братне 40

З «КНИГИ ПОВСТАНЬ» (1922)

Мій дух 42

Палаючий дух 43

Контрасти 45
Не байдужі мені 47
Дощ 48
Степ 49
Ідуть 50
Жовтень 50

З книги «РАДІО В ЖИТАХ» (1923)

Із циклу «П р и р о д а»

Цвіркуни 53
Напровесні 55
Весняний став 55
Весною 56
Лан 56
Лісовий спів 57
У траві 58
Передосіння елегія 59
Мороз 60
Хуга 60

Із циклу «Л ю б о в»

Огонь любовний 61
Газель 63
Ліда 63
Коли збагнув 64
Верховини 65
Зоряна симфонія 66
Скорбна пісня 69
Лист 69
Мила 70
Гімн жінкам 71

Із циклу «Ж и т т я»

Боротьба 72
Я 74
Дружині 75
Весняна елегія 75

Концерт 76
На пісенний лад 77
Всесвітня революція 79
Аеропісня 80
Юнацький марш 81
Веснянка. 1 Травня 82

З книги «ДІВЧИНА» (1924)

Фабрична 85
Щедрівка 87
Щедрівка «Коваль» (*Перша*) 88
Щедрівка «Коваль» (*Друга*) 89
Пісня 90

З книги «ЖМУТОК ЧЕРВОНОГО» (1924)

Гора (*Байка*) 91
Незаможникам 92

З книги «ГРОМОХКИЙ СЛІД» (1925)

На тракту 94

Металеві віхи
(*Гімни*)

I. Мідь 95
II. Криця 96
III. Алюміній 97
В доку 98
Динамо 99
Сполука 101
Розхитаний сонет 102
Доля 103
Аеролірика 104
Заклик (*Агітація*) 105
Блощицям революції 106
Прогнилим закордонцям 107
Ненависть 107

Смерть Леніна 109
Інтернаціонал комуністичний
(Гімн Сучасної конструкції) 110

Із циклу «Співучі кроки»

Кенояль (*Новотвори*) 111
Чекання 112
Син 113
Міська пісня 113
Спомин 114
Заклинання 114
Вода і ліс 115
Любовний міст 117
Осінні бліки 117
Осінь за містом 119
Рання осінь (*Ярило*) 120
Степ 120
Зимовий день 121
Літом 122
Селянка 122
Моє дитинство 123
Замір грози 123

Із циклу «Деталі вічної дороги»

Привіт 125
Тиск 127
Маси (*Шгорм*) 128
Гурзуф 129
Мертва брижа 132
Прибій на морі 133
Штиль 134
На морі 134
Ранок з моря (*Акварель*) 135
Гора Кішка 135
Гості 136
Деталі кримських кравчидів 137

Природна дружба 139
Туман на залізниці 139

З книги «15 ПОЕМ» (1925)

Ленін (*Уривок з поеми*) 141
Дума про Бармашиху 144
Ярина Курнатовська (*Уривки з роману*) 149
Пацанок 152
Франко у труні 156
Аскапія-Нова 167

З книги «КОЗУБ ЯГІД» (1927)

Сліпий сіяч 174
Питання (Енергія й душа) 174

З книги «ГЕНІАЛЬНІ КРИСТАЛИ» (1927)

Із циклу «П о д и х м о р я»

Схід сонця з моря 179
Гра валів 180
Гордії стихії 181
Звуки прибою 182
Піна 183
Зустріч 183
Перемога 183
Вітрило 184
Тихий прибій 185
Колір моря 185
Запити сина 186
Ніч на морі 187

Із циклу «Ф і а л к о в і н а г р о м а д ж е н н я»

Східне 188
Вистава 189
Нові емоції 190
Східний ранок 190

Із циклу «М а т е р і я»

Медуза актинія 191
Ступені 193
Кристал живого 194
Бунт матерії 195

Із циклу «Кристали слова»

Квіти 197
До Гафіза 198
Цвіт магнолії 199
Філософ Івліан 200
Народження поета 201

З книги «ОСТАННЯ ВІЙНА» (1927)

Із циклу «ПІСНІ»

Стопою Жовтня 203
Мати 204

Коли настане мир 204

Із циклу «Байки»

За що іти 205
Серце з нюхом 207
Куркуль-дурисвіт 208
Що краще? 210
Сич 211
Миротворець і сокира 212
Польський пан у шкоді 214

З «КНИГИ ПОВСТАНЬ» 2-е видання (1929)

Із розділу «Творчий ранок»
(*Вірші 1918—1919 рр.*)

Краса 216
«Хай йде дощ, плюскотить...» 217
«Шум майовий ходить садом...» 218
Червнева піч 219
Перший сніг 220
Лист до Каті Косенко 221

Їй	221
Альтана	222
Денник	223
На пасіці	223
Весняна туга	224
«Ку-ку, ку-ку»,— зозуленька кує»	225
Батькові	225
Контрасти	226
«Народ мій монолітом став...»	227
Все забув	227
Погрози (З Гете)	228

Із розділу «Книга повстань»
(*Вірші 1919—1922 рр.*)

Бажання	229
Чарівний сад (Психологічне мереживо)	230
Зоря (Лірична байка)	232
«Поет — душа розверзта...»	233
Малюнок	233
Чуття	234

З книги «ЕЛЕКТРИЧНІ ЗАГРАВИ» (1929)

В Донеччину	235
Радіо	236
Екран віків	238
Нічний корабель	239
Огні	241
«Благословенний сірий ранку мій...»	242
Ранковий час	243
Донбаський санаторій	244
Фонтан коло шахти	245
Органи філармонії	245
Розум	249
Цвіт мімози	250
Мета	251
Осіньє сонце	251

З книги «ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА» (1929).

Григорій Сковорода. *Уривки з роману* 252

З книги «ЗЕНІТ ЛЮДИНИ» (1930)

Із циклу «Чорне море»

Спортсменка 265

Осіпний порив 266

Водяні лінзи 269

Відбиток 270

Із циклу «У моїй лабораторії»

Творчий мент 271

Відносність 273

Бездні 274

Незрівнянпа 277

Акварель 278

Із циклу «Японський відгомін»

Ранок 279

Море в бухті 279

Танки про цвіт черемхи в дощ 280

ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

Колискова 281

Бездрик-кумедрик та комашка-горопашка
(Казка) 282

Шпаченя (*Оповідання*) 289

Примітки 298

Список фотоілюстрацій 309

ВАЛЕРЬЯН ЛЬВОВИЧ ПОЛИЩУК

Избранное

Составитель

Зиновий Порфирьевич Суходуб

Киев, издательство
художественной литературы
«Днипро», 1987

(На украинском языке)

Редактор *Л. С. Малахова*

Художник *В. А. Бородин*

Художній редактор *О. Д. Назаренко*

Технічний редактор *О. М. Грищенко*

Коректори *А. Л. Алєйникова, В. Ф. Котляревська*

Інформ. бланк № 3834.

Здано до складання 06.02.87.

Підписано до друку 31.07.87.

Формат $70 \times 100 \frac{1}{32}$. Папір друкарський № 1.

Гарнітура звичайна нова.

Друк високий. Умовн. друк. арк. 13+9 вк.

Умовн. фарбовідб. 13,854. Обл.-вид. арк. 13,782.

Тираж 1500 пр. Зам. 7—92. Ціна 1 крб. 50 к.

Видавництво художньої літератури «Дніпро».

252601, Київ-МСП, вул. Володимирська, 42.

Київська книжкова фабрика «Жовтень».

252053, Київ, вул. Артема, 25.

Поліщук В. Л.
П50 Вибране. / Упоряд., передм. З. П. Суходуба.— К.: Дніпро, 1987.— 317 с.

В книжці представлено все краще із творчого доробку українського радянського поета Валер'яна Поліщука (1897—1942), одного з найпопулярніших поетів 20—30-х років. Щиро оспівуючи революційні зміни в країні, прагнучи правдиво відобразити сучасну епоху, В. Поліщук славить тих, хто піднявся на боротьбу за щастя і волю людей. Чесний поборник нового революційного мистецтва, хоч багато в чому і суперечливий, він невтомно шукав нових композиційних засобів, форм, ритмів і мотивів, які б відповідали вимогам нової доби.

4702590200-115
П М205(04)-87 115.87

84Ук7-5

1873.50m.